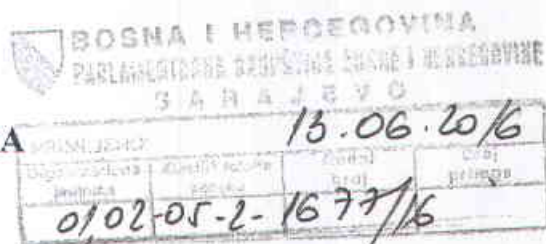

Број: 17-14-1-2443-2/16
Сарајево, 13. јуни 2016. године

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

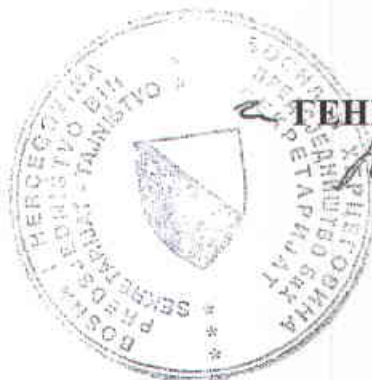
Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00 и 32/13), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању програма активности прекограничне сарадње Босна и Херцеговина-Црна Гора за 2014. годину између Босне и Херцеговине и Европске уније, коју представља Европска комисија. Споразум је потписан 05. октобра 2015. године у Бриселу, 21. децембра 2015. године у Сарајеву и 28. децембра 2015. године у Подгорици, а потписао га је, у име Босне и Херцеговине, г. Един Дилберовић, директор Дирекције за европске интеграције Савјета министара БиХ.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који заступницима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Борис Буха
Борис Буха

Službeni štamparić
05.06.2016.

MFA-BA-MPP
Broj: 08/1-32-05-2-2596/16
Datum: 01.06.2016.godine

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

09-06-2016		20	
14-1	2443-1		

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

SARAJEVO

Predmet: Prijedlog odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija, dostavlja se

U prilogu akta dostavljamo prijedlog odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija, potpisan 21.decembra 2015.godine u Sarajevu, 05. oktobra 2015.godine u Briselu i 28. decembra 2015.godine u Podgorici, na engleskom jeziku.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na svojoj 57. sjednici, održanoj 23.05.2016. godine utvrdilo prijedlog odluke o ratifikaciji predmetnog Sporazuma, čiji zaključak dostavljamo u prilogu akta.

Molimo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine da donese odluku o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija.

S poštovanjem,

MINISTAR

Igor Grnadač

SPORAZUM O FINANCIRANJU

POSEBNI UVJETI

Europska komisija, u daljnjem tekstu „Komisija“ ili „ugovorna strana“, koja djeluje u ime Europske unije, u daljnjem tekstu „Unija“,

jedna ugovorna strane, i

Bosne i Hercegovine koju predstavlja Direkcija za europske integracije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlada Crne Gore koju predstavlja Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, u daljnjem tekstu zajednički „korisnici IPA II programa“, ili zasebno „korisnik IPA II programa“ ili „ugovorna strana“,

druga ugovorna strana,

a zajednički u daljnjem tekstu „ugovorne strane“

SPORAZUMJELE SU SE KAKO SLIJEDI:

Članak 1. - Program aktivnosti

- (1) Unija pristaje financirati, a korisnik IPA II programa prihvća financiranje sljedećeg Programa aktivnosti opisanog u Dodatku I.:

Program aktivnosti prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014. godinu

Broj globalne obveze (CRIS): 2014/37-658

Ovaj program aktivnosti se financira sredstvima iz Proračuna Unije na temelju sljedećeg osnovnog dokumenta: Instrument pretpristupne pomoći (IPA II)¹.

- (2) Ukupni procijenjeni troškovi ovog programa aktivnosti iznose 988.235,30 eura, a najveći mogući doprinos Unije ovom programu aktivnosti definiran je u iznosu od 840.000 eura.

Od korisnika IPA II programa ne očekuje se nikakav financijski doprinos.

Članak 2.- Razdoblje izvršenja i razdoblje operativne provedbe

- (1) Razdoblje izvršenja ovog sporazuma o financiranju definirano u članku 1(1) Dodatka II je 12 godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma o financiranju.
- (3) Operativna provedba ovog sporazuma o financiranju definirana u članku 1(2) Dodatka II je 6 godina od stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju.

¹ Uredba (EU) br. 231/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.3.2014. godine kojom se uspostavlja Instrument pretpristupne pomoći (IPA II), OJ L 77, 15.3.2014., str. 11

Članak 3.-Adrese i obavijesti

Sve obavijesti koje se odnose na provedbu ovog sporazuma o financiranju su u pismenoj formi i izričito se pozivaju na ovaj program aktivnosti kako je definirano u članu 1(1) i šalju se na sljedeće adrese:

a) Za Komisiju

Generalna direkcija za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR)
Direkcija D
Rue de la Loi 15
B-1049 Brisel, Belgija
Telefon:
32 (0)229-57198
E-mail: NEAR-D4@ec.europa.eu

b) Za korisnika IPA II programa

Za Bosnu i Hercegovinu:
Direkcija za europske integracije Vijeća ministara
Trg Bosne i Hercegovine 3/XVIII
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
E-mail: kabinet.dei@dei.gov.ba

Za Crnu Goru:
Veleposlanik Aleksandar Andrija Pejović
Državni sekretar za europske integracije i Državni IPA koordinator
Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
Stanka Dragojevića 2, 81000, Podgorica, Crna Gora
Fax: +382 20 225 591
e-mail: aleksandar.pejovic@mfa.gov.me

Članak 4.-Kontakt osoba za OLAF

Kontakt osoba korisnika IPA II programa s odgovarajućim ovlastima za izravnu suradnju s Europskim uredom za borbu protiv prevara (OLAF), s ciljem olakšavanja operativnih aktivnosti OLAF-a je: Ministarstvo financija i trezora BiH, e-mail: cfcu@mft.gov.ba i gđa. Anja Pavličić, AFCOS kontakt osoba/AFCOS službenik Ministarstva financija Crne Gore (tel: +382 20 224-480).

Član 5.-Okvirni sporazumi

Program aktivnosti provodi se u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Bosne i Hercegovine o aranžmanima za provedbu financijske potpore Unije Bosni i Hercegovini u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II) koji je stupio na snagu dana 24.08.2015. godine, te u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Crne Gore o aranžmanima za provedbu financijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II)

koji je stupio na snagu dana 04.06.2015. godine, odnosno (u daljnjem tekstu: „Okvirni sporazum/sporazumi“).

Ovaj sporazum o financiranju dopunjuje odredbe gore spomenutog Okvirnog sporazuma. U slučaju suprotnosti između odredaba ovog sporazuma o financiranju s jedne strane, i odredaba Okvirnog sporazuma s druge strane, prednost se daje odredbama Okvirnog sporazuma.

Članak 6. - Dodaci

- (1) Ovaj sporazum o financiranju se sastoji od:
 - a) ovih Posebnih uvjeta;
 - b) Dodatka I: Program aktivnosti prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014. godinu (C(2014) 9351/10.12.2014);
 - c) Dodatka IA: Program prekogranične suradnje 2014.-2020. u okviru IPA II programa između Bosne i Hercegovine i Crne Gore;
 - d) Dodatka II: Opći uvjeti;
 - e) Dodatka III: Model Godišnjeg izvješća o provedbi Programa prekogranične suradnje u okviru programa IPA II pomoći u skladu s člankom 80. Okvirnog sporazuma;
 - f) Dodatka IIIA: Model Godišnjeg izvješća o provedbi IPA II pomoći u skladu s člankom 58. Okvirnog sporazuma;
- (2) U slučaju suprotnosti između odredaba Dodataka, s jedne strane, i odredaba ovih Posebnih uvjeta s druge strane, prednost se daje odredbama Posebnih uvjeta. U slučaju suprotnosti između odredaba Dodatka I. s jedne strane i odredaba Dodatka II s druge strane, prednost se daje odredbama Dodatka II. U slučaju suprotnosti između odredaba Dodatka I. s jedne strane i odredaba Dodatka IA s druge strane, prednost se daje odredbama Dodatka IA.

Članak 7. - Stupanje na snagu

Ovaj sporazum stupa na snagu na dana kada ga potpiše posljednja strana, a najkasnije 31.12.2015. godine.

Sporazum o financiranju je sastavljen u tri istovjetna primjerka na engleskom jeziku, od kojih je jedan predan Komisiji, a preostala dva korisnicima IPA II programa.

Za korisnike IPA II programa:

Za Komisiju:

/vlastoručni potpis/

Za Bosnu i Hercegovinu
G-din Edin Dilberović
Direktor
Direkcija za europske integracije
Vijeća ministara BiH

Gospodin Jean-Eric Paquet
Direktor
Europska komisija
DG NEAR/ D
Rue de la Loi 12
B-1049 Brisel, Belgija

Sarajevo, dana:
21.12.2015.

Brisel, dana:
05/10/2015

Za Crnu Goru
Veleposlanik Aleksandar Andrija Pejović
Državni IPA koordinator (NIPAC)
Ministarstvo vanjskih poslova i
europskih integracija

Podgorica, dana: 28.12.2015.

DODATAK I

Akcijski program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina-Crna Gora za 2014. godinu

1 IDENTIFIKACIJA

Korisnici	<i>Bosna i Hercegovina, Crna Gora:</i>
CRIS/ABAC Reference obveza	2014/37658
Doprinos Unije	0,84 milijuna eura
Proračunske stavke	22.020401
Način upravljanja	Izravno upravljanje Europske komisije
Odgovorne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za europske integracije Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
Krajnji datum za zaključivanje <u>Sporazuma o financiranju sa zemljama korisnicama programa IPA II (tripartitni)</u>	31.12.2015.godine
Krajnji datum za zaključivanje <u>ugovora o nabavci i grantovima</u>	3 godine nakon datuma zaključivanja Sporazuma o financiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum) s iznimkom slučajeva navedenih u članku 189. (2) Financijskog propisa
Krajnji datum za operativnu provedbu	6 godina nakon datuma zaključivanja Sporazuma o financiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum)
Krajnji datum za provedbu Sporazuma o financiranju (datum do kojeg program treba biti izvršen i zatvoren) nakon prihvatanja računa	12 godina nakon datuma zaključivanja Sporazuma o financiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum)
Programska jedinica	Jedinica Bosna i Hercegovina (C1)
Jedinica za provedbu/Izaslanstvo EU-a	Izaslanstvo EU-a u Bosni i Hercegovini

2 OPIS PROGRAMA AKTIVNOSTI

2.1 PREGLED PROGRAMA SURADNJE 2014.-2020. GODINE

Sljedeće 54 općine u Bosni i Hercegovini i 14 općina u Crnoj Gori su kvalificirane u okviru ovog programa:

Bosna i Hercegovina: Jablanica, Konjic, Trnovo, Trnovo RS, Pale, Pale Prača, Novo Goražde, Goražde, Čajniče, Foča Ustikolina, Kalinovik, Rudo, Višegrad, Rogatica, Foča, Gacko, Nevesinje, Mostar, Hadžići, Istočna Ilidža, Ilidža, Široki Brijeg, Ljubuški, Čapljina, Čitluk, Stolac, Berkovići, Bileća, Ljubinje, Neum, Ravno, Istočni Mostar, Trebinje, Prozor/Rama, Kupres, Kupres (RS), Tomislavgrad, Posušje, Grude, Livno, Sokolac, Istočno Novo Sarajevo, Sarajevo Novi Grad, Vogošća, Sarajevo Stari Grad, Sarajevo Istočni Stari Grad, Ilijaš, Vareš, Breza, Visoko, Kiseljak, Fojnica, Kreševo, Centar Sarajevo, Novo Sarajevo, Olovo.

Crna Gora: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Berane, Petnjica, Danilovgrad.

Analize stanja provedene prilikom pripreme ovog programa ukazale su na nekoliko ključnih izazova i prilika kojima se treba posvetiti i koje je potrebno poduprijeti u okviru prekogranične suradnje:

Nedostatak prilika za zapošljavanje:

Nedostatak prilika za zapošljavanje je jedna od najvećih prijetnji u programskom području. Utječe na životni standard većeg dijela stanovništva i ključni je uzrok migracijskih tokova. Kratkoročno unaprjeđenje ove situacije nije izgledno, a negativni utjecaj može čak biti i pogoršan, posebno kada su u pitanju ugrožene skupine i ruralno stanovništvo.

Bogati prirodni resursi ugroženi zagađenjem i prirodnim katastrofama

Iako je bogato prirodnim resursima, programsko područje se smatra i ugroženim i izloženim određenom broju rizika, od zagađenja do prirodnih katastrofa.

Turizam može doprinijeti ekonomskom razvoju

Aдекватna upotreba i promoviranje prirodnih resursa i kulturnog naslijeđa mogu doprinijeti otvaranju područja u smislu održivog turizma kao instrumenta za ekonomski rast.

Ključne preporuke definirane nakon privremenih ocjena i revizija programa prekogranične suradnje u razdoblju od 2007. do 2013. godine razmatrane su prilikom razvoja ovog programa. Prema tome, programi prekogranične suradnje za razdoblje od 2014. do 2020. godine orijentirani su na broj tematskih prioriteta, što pomaže u postizanju boljih rezultata i dovode do većeg utjecaja. Usto, provedba programa prekogranične suradnje je pojednostavljena, najprije zbog postojanja jedinstvenog ugovornog tijela i jedinstvenog financijskog okvira za svaki program. Bliska suradnja između dviju zemalja tijekom svakog koraka provedbe programa je ključna i trebat će biti osigurana i za ovaj program prekogranične suradnje, uz postojanje jednog Ugovornog tijela. Nadalje, iskustvo je pokazalo da potencijalni aplikanti trebaju potporu prilikom određivanja mogućih projektnih partnera s druge strane granice i u razvoju visokokvalitetnih ponuda. Nastavit će se s pružanjem ove vrste potpore.

2.2 OPIS I PROVEDBA AKTIVNOSTI

Aktivnost 1	Prekogranična suradnja	840 000 EUR
-------------	------------------------	-------------

(1) Opis aktivnosti, cilj, očekivani rezultati

Opis aktivnosti: Aktivnosti prekogranične suradnje u pograničnoj regiji u polju zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije; okoliš, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom; turizam i kulturno i prirodno naslijeđe.

Cilj: Socijalno-ekonomski razvoj i jačanje susjedskih odnosa u prekograničnom području kroz provedbu aktivnosti prekogranične suradnje s ciljem:

(a) promoviranja zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne prekogranične inkluzije kroz, između ostalog: integriranje prekograničnih tržišta rada, uključujući prekograničnu mobilnost; zajedničke lokalne inicijative u smislu zapošljavanja; informiranje i savjetodavne usluge i zajedničke obuke; jednakost spolova; jednake prilike; integriranje zajednica imigranata i ugroženih skupina; ulaganja u javne službe za zapošljavanje i potpora javnim zdravstvenim i socijalnim servisima;

(b) zaštite okoliša i promoviranja prilagodbi klimatskim promjenama i smanjenje negativnih utjecaja klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje, kroz, između ostalog: zajedničke aktivnosti s ciljem zaštite okoliša, promoviranje održive upotrebe prirodnih resursa, učinkovitost resursa, obnovljive izvore energije i pomak ka sigurnoj i održivoj ekonomiji koja dovodi do manje emisije; promoviranje ulaganja s ciljem rješavanja pitanja posebnih rizika, osiguravanje otpornosti na katastrofe i razvijanje sustava za upravljanje u slučaju katastrofa i spremnost u hitnim situacijama.

(c) potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu;

Gdje je to moguće, uzimaju se u obzir aktivnosti koje se odnose na gore spomenute ciljeve razvijene u Planu aktivnosti Jadransko-jonske makroregionalne strategije i Strategije EU-a za regiju Dunava, u kojoj sudjeluju obje zemlje.

Očekivani rezultati:

Povezani s ciljem a):

- Unaprijeđena je savjetodavna potpora i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području.
- Povećane su prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja.

Povezani s ciljem b):

- Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnoj razini u pogledu vodoopskrbe i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama.
- Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti sa europskim standardima vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te s standardima zaštite okoliša.
- Ojačan je kapacitet službi za sprječavanje i smanjenje negativnog utjecaja prirodnih katastrofa.

Povezani s ciljem c):

- Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan.
- Slika i privlačnost prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena.

Ovo su rezultati koji moraju biti ostvareni tijekom čitavog programskog razdoblja, od 2014. do 2020. godine. Za više detalja, vidjeti dio 3.2 Programa.

(2) Pretpostavke i uvjeti

Kao potreban uvjet za učinkovito upravljanje Programom, korisnici osiguravaju prikladne i operativne urede i osoblje za Zajedničko tehničko tajništvo koje će biti uspostavljeno u skladu sa zasebnom Odlukom o financiranju i odgovarajući ured u drugoj zemlji, u slučaju uspostavljanja Zajedničkog tehničkog tajništva.

Neispunjavanje gore navedenih uvjeta može dovesti do povrata sredstava u okviru ovog programa i/ili realokacije za buduće programe.

(3) Ključni elementi aktivnosti

Grant-Poziv za dostavljanje ponuda 840 000 EUR

a) Ključni kriteriji za odabir:

Kvalificirane aktivnosti definirane su u dijelu 3.2 Dodatka 2. Programu. Između ostalog, obuhvaćaju obuke i izgradnju kapaciteta, razmjenu iskustava i najboljih praksi između zainteresiranih strana, razmjenu informacija, organiziranje promotivnih događaja i kampanje za promoviranje komuniciranja i publiciteta, organiziranje zajedničkih događaja, simpozija i radionica, nabavu opreme, male infrastrukturne radove, restauriranje i zaštitu povijesnih i kulturnih znamenitosti. U kontekstu provedbe Programa, prednost može biti data aktivnostima vezanim za makroregionalne strategije u kojima sudjeluju obje zemlje.

Korisnici su pravni subjekti koji su osnovani unutar korisnika programa IPA II koji sudjeluje u Programu prekogranične suradnje.

Mogući korisnici mogu biti: lokalne vlasti, lokalne vlade i njihove institucije, udruženja općina, razvojne agencije, organizacije za potporu lokalnom poduzetništvu, ekonomski subjekti poput malih i srednjih poduzeća, turistička i kulturna udruženja, nevladine organizacije, javna i privatna tijela koja podržavaju radnu snagu, institucije za strukovno i tehničko obrazovanje, tijela i organizacije za zaštitu prirode, javna tijela odgovorna za upravljanje vodama, vatrogasne/hitne službe, škole, koledži, sveučilišta i istraživački centri, uključujući institucije za strukovno i tehničko obrazovanje.

- b) Ključni kriterij za odabir su financijski i operativni kapaciteti aplikanta.
- c) Ključni kriteriji za dodjelu su relevantnost, učinkovitost i izvodljivost, održivost i ekonomičnost aktivnosti.
- d) Najveća stopa sufinanciranja sredstvima Unije u okviru ovog poziva je 85% kvalificiranih troškova aktivnosti.
- e) Indikativni iznos poziva: 840 000 eura. Odgovorne strukture mogu odlučiti spojiti alokaciju za 2014. godinu s naknadnim proračunskim alokacijama.
- f) Indikativni datum pokretanja poziva za dostavljanje ponuda: Drugi kvartal 2016. godine.

3 Proračun

	Sufinanciranje Unije*	Korisnik/korisnici granta za sufinanciranje*	Ukupni rashodi
Aktivnosti u okviru programa prekogranične suradnje	840 000	148 235,30	988 235,30
u %	85	15	100

* Doprinos Unije obračunat je u vezi s kvalificiranim izdacima koji se temelje na ukupnim kvalificiranim izdacima uključujući privatne i javne izdatke. Stopa sufinanciranja Unije na razini svakog tematskog prioriteta neće biti manja od 20% niti veća od 85% kvalificiranih izdataka. Sufinanciranje tematskih prioriteta osiguravaju korisnici grantova. Korisnici grantova moraju osigurati minimalno 15% sredstava za ukupne kvalificirane troškove projekta.

4 PROVEDBA

4.1 MODALITETI PROVEDBE I OPĆA PRAVILA NABAVKE I PROCEDURE DODJELJIVANJA GRANTOVA

IZRAVNO UPRAVLJANJE :

Dio ovog programa se provodi kroz izravno upravljanje od strane Komisije/Izaslanstava Unije u skladu s člankom 58(1)(a) Financijskih propisa i odgovarajućih propisa Pravila primjene.

Nabave se provode u skladu s odredbama dijela dva, naslov IV, poglavlje 3 Financijskih propisa br. 966/2012 i dijela dva, naslov II, poglavlje 3 Pravila primjene.

Procedure dodjeljivanja grantova provode se u skladu s odredbama dijela dva, naslov IV, Poglavlje 4 Financijskih propisa br. 966/2012 i dijela dva, naslov II, poglavlje 4 Pravila primjene.

U skladu s Financijskim propisima, dijelovi jedan i tri Financijskih propisa primjenjuju se na vanjske aktivnosti osim ako je drugačije definirano u dijelu dva, naslov IV.

Komisija također može koristiti usluge i isporuke u skladu s Okvirnim ugovorima zaključenim na temelju dijela jedan Financijskih propisa.

5 ARANŽMANI PRAĆENJA UČINKA

Kao dio okvira za praćenje učinka, Komisija prati i ocjenjuje napredak u ostvarivanju posebnih ciljeva definiranih u IPA II na temelju prethodno definiranih, jasnih, transparentnih i mjerljivih pokazatelja. Izvješća o napredovanju spomenuta u članku 4. IPA II Propisa uzimaju se kao referentne točke u ocjeni rezultata IPA II pomoći.

Komisija će prikupiti podatke o učinku (postupak, rezultati i indikatore) iz svih izvora koji će biti objedinjeni i analizirani u smislu praćenja napretka u odnosu na ciljeve i prekretnice definirane za svaku aktivnost u ovom programu, kao i Državni strateški dokument.

Državni koordinatori za IPA II (NIPAC) će prikupiti podatke o izvršenju aktivnosti i programa (postupak, rezultati i indikatori) i koordinirati upravljanje i definiranje pokazatelja koji se prikupljaju iz državnih izvora.

Cjelokupni napredak će biti praćen na sljedeće načine: a) Sustav nadzora orijentiran na rezultate (ROM); b) vlastito praćenje korisnika IPA II; c) samonadzor koji vrše Izaslanstva EU; d) zajednički nadzor Generalne direkcije za proširenje i korisnika programa IPA II pomoću kojeg će IPA II Odbor za nadzor redovito pratiti usklađenost, koherentnost, učinkovitost i koordiniranje prilikom provedbe financijske pomoći.

DODATAK II.-OPĆI UVJETI

DODATAK II.	OPĆI UVJETI	1
Prvi dio:	Opće odredbe	2
Članak 1.	Razdoblje izvršenja, razdoblje operativne provedbe i rok za ugovaranje	2
Članak 2.	Korisnici IPA II programa i njihove zajedničke dužnosti	2
Članak 3.	Izvještavanje	3
Članak 4.	Vidljivost i komuniciranje	3
Članak 5.	Prava intelektualnog vlasništva	3
Članak 6.	Kvalificiranost troškova	3
Dio drugi:	Odredbe koje se primjenjuju na Neizravno upravljanje korisnika IPA II programa	4
Članak 7.	Opći principi	4
Članak 8.	Procedure nabavke i dodjele granta	4
Članak 9.	<i>Ex ante</i> kontrole procedura dodjele granta i nabavke i <i>ex post</i> kontrole ugovora i grantova koje provodi Komisija	6
Članak 10.	Bankovni računi, računovodstveni sustavi i priznati troškovi	7
Članak 11.	Odredbe o plaćanju koje je Komisija izvršila korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo	8
Članak 12.	Prekid plaćanja	9
Članak 13.	Povrat sredstava	9
Dio treći:	Konačne odredbe	10
Članak 14.	Konzultacije između korisnika IPA II programa i Komisije	10
Članak 15.	Amandmani na ovaj Sporazum o financiranju	10
Članak 16.	Suspendiranje ovog Sporazuma o financiranju	10
Članak 17.	Raskid ovog Sporazuma o financiranju	11
Članak 18.	Aranžmani za rješavanje sporova	12

Prvi dio: Opće odredbe

Članak 1. - Razdoblje izvršenja, razdoblje operativne provedbe i rok za ugovaranje

- (1) Razdoblje izvršenja je razdoblje tijekom kojeg se Sporazum o financiranju provodi i uključuje razdoblje operativne provedbe kao i završnu fazu. Trajanje razdoblja provedbe je definirano u članku 2(1) Posebnih uvjeta i započinje sa stupanjem na snagu ovog Sporazuma o financiranju.
- (2) Razdoblje operativne provedbe je razdoblje u kojem se provode i završavaju sve operativne aktivnosti obuhvaćene ugovorima o nabavci i grantu u okviru Programa aktivnosti. Trajanje ovog razdoblja definirano je u članku 2(2) Posebnih uvjeta i započinje sa stupanjem na snagu ovog Sporazuma o financiranju.
- (3) Ugovorno tijelo poštuje razdoblja izvršenja i operativne provedbe prilikom zaključivanja i provedbe ugovora o nabavci i grantu u okviru ovog sporazuma o financiranju.
- (4) Troškovi povezani s aktivnostima u okviru ovog programa aktivnosti kvalificirani su za financiranje sredstvima EU-a samo ako su nastali tijekom razdoblja operativne provedbe.
- (5) Ugovori o nabavci i grantu zaključuju se najkasnije tri godine od stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju, osim u slučaju:
 - (a) već zaključenih amandmana na ugovore;
 - (b) pojedinačnih ugovora o nabavci koji trebaju biti zaključeni nakon prijevremenog raskida postojećih ugovora o nabavci;
 - (c) ugovora koji se odnose na reviziju i procjenu koji mogu biti potpisani nakon operativne provedbe;
 - (d) promjene subjekta koji je zadužen za obavljanje povjerenih zadataka.
- (6) Ugovor o nabavci ili grantu koji nije rezultirao nikakvim plaćanjem u razdoblju od dvije godine od potpisivanja automatski se raskida, a sredstva za njegovo financiranje se oslobađaju.

Članak 2. - Korisnici IPA II programa i njihove zajedničke dužnosti

- (1) Kao što je definirano u članku 76(3) odnosnih Okvirnih sporazuma, korisnici IPA II programa surađuju, a naročito zajednički obavljaju sljedeće funkcije i preuzimaju sljedeće odgovornosti:
 - (a) pripremaju programe prekogranične suradnje u skladu s člankom 68. odnosnih Okvirnih sporazuma ili njihovu reviziju;
 - (b) osiguravaju sudjelovanje na sastancima Zajedničkog nadzornog odbora (JMC) i drugim bilateralnim sastancima;
 - (c) nominiraju svoje predstavnike u JMC-u;
 - (d) uspostavljaju Zajedničko tehničko tajništvo (JTS) i osiguravaju njegovu adekvatnu popunjenost;
 - (e) pripremaju i provode strateške odluke JMC-a;

- (f) daju potporu radu JMC-a osiguravaju podatke potrebne za obavljanje njegovih zadataka, naročito podatke koji se odnose na napredovanje operativnog programa u smislu posebnih ciljeva po tematskim prioritetima, kao što je to definirano u programu prekogranične suradnje;
- (g) uspostavljaju sustav za prikupljanje pouzdanih informacija o provedbi programa prekogranične suradnje;
- (h) pripremaju godišnja i konačna izvješća o provedbi, kako je navedeno u članku 80. odnosnih Okvirnih sporazuma u skladu s člankom 3.;
- (i) pripremaju i provode koherentan plan vezan za komuniciranje i vidljivost;
- (j) pripremaju godišnji plan rada Zajedničkog tehničkog tajništva koji odobrava JMC.

Članak 3. - Izvještavanje

- (1) Za potrebe izvještavanja definirane u članku 80(1) odnosnih Okvirnih sporazuma operativne strukture koriste predloške definirane u Dodatku III. ovog sporazumu o financiranju.
- (2) Za potrebe općih uvjeta izvještavanja Komisiji definiranih u članku 58. Okvirnog sporazuma i posebnih uvjeta izvještavanja u okviru neizravnog upravljanja definiranih u člancima 59(1) odnosnih Okvirnih sporazuma o godišnjem izvješću o provedbu pomoći u okviru IPA II programa, NPAC-ovi koriste predložak definiran u Dodatku III. A ovom sporazumu o financiranju.
- (3) Za potrebe određenih uvjeta izvještavanja u okviru neizravnog upravljanja definiranih pod točkom (a) članka 59(2) Okvirnog sporazuma o godišnjim financijskim izvješćima ili izvodima, NAO u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, koristi predloške definirane u Dodatku IV. ovom sporazumu o financiranju.
- (4) Za potrebe članka 59(4) Okvirnog sporazuma, NIPAC u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, podnosi konačno izvješće o provedbi IPA II pomoći u okviru ovog Programa aktivnosti Komisiji, najkasnije četiri mjeseca nakon posljednje isplate izvođačima ili korisnicima granta.
- (5) Za potrebe članka 59(6) Okvirnog sporazuma, NAO u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, do 15. siječnja naredne financijske godine dostavlja, u elektronskoj formi, kopiju podataka koji se vode u računovodstvenom sustavu u skladu s članom 10(5). Ovo treba biti popraćeno potpisanim nerevidiranim sažetim financijskim izvješćem u skladu s točkom (c) Dodatka IV.

Članak 4. - Vidljivost i komuniciranje

- (1) Kao što je definirano u odredbama članaka 24(1), 76(3)(k) i 78(8)(f) odnosnih Sporazuma o financiranju, korisnici IPA II programa pripremaju koherentni plan vidljivosti i aktivnosti komuniciranja koji se dostavlja Komisiji na suglasnost u razdoblju od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju.
- (2) Ove aktivnosti komuniciranja i vidljivosti u skladu su s Priručnikom za komunikacije i vidljivost za vanjske aktivnosti EU-a koji je definirala i objavila Komisija, a koji je na snazi u vrijeme obavljanja aktivnosti.

Članak 5. - Prava intelektualnog vlasništva

- (1) Ugovori financirani u okviru ovog sporazuma o financiranju osiguravaju da korisnici IPA II programa ostvare sva prava intelektualnog vlasništva u pogledu informacijskih tehnologija, studija, nacrti, planova, materijala za objavljivanje i svih drugih materijala pripremljenih za potrebe planiranja, provedbe, nadzora i procjene.
- (2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo jamči da Komisija ili bilo tko koga Komisija ovlasti, kao i drugi korisnik IPA II programa imaju pristup i pravo koristiti takav materijal. Komisija će koristiti takve materijale samo za svoje vlastite potrebe.

Članak 6. - Kvalificiranost troškova

- (1) Sljedeći izdaci nisu kvalificirani za financiranje u okviru ovog sporazuma o financiranju:
 - (a) dugovi i troškovi financiranja duga (kamata);
 - (b) rezerve za gubitke ili potencijalne buduće obveze;
 - (c) troškovi koje prijavi korisnik (korisnici) i koji se financiraju iz druge aktivnosti ili programa rada koji se financira bespovratnim sredstvima Unije;
 - (d) gubici zbog deviznog tečaja;
 - (e) krediti trećim stranama;
 - (f) novčane kazne, penali i troškovi parničnih postupaka;
- (2) Kupovina zemljišta na kojem ne postoje građevine i zemljišta na kojem postoje, u iznosu do 10% ukupnih kvalificiranih izdataka za odnosnu aktivnost kvalificirana je za financiranje u okviru IPA II programa prekogranične suradnje ako je priroda kupovine opravdana prirodom aktivnosti i ako je definirana u Dodatku I.

Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na neizravno upravljanje korisnika IPA II programa

Članak 7. – Opća načela

- (1) Svrha drugog dijela je definiranje pravila za provedbu Programa aktivnosti u okviru neizravnog upravljanja, a naročito pravila koja se odnose na provođenje povjerenih proračunskih zadataka opisanih u Dodatku I, kao i definiranje prava i obveza korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo i Komisije u smislu obavljanja ovih zadataka.
- (2) Kao što je definirano u točki (b) članka 76(3) odnosnih Okvirnih sporazuma, korisnici IPA II programa zajednički pripremaju bilateralni aranžman i osiguravaju njegovu provedbu.
- (3) Korisnik IPA II programa koji nije Ugovorno tijelo surađuje s IPA II korisnikom koji jeste Ugovorno tijelo kako bi osigurao obavljanje sljedećih zadataka:
 - (a) provođenje operativnog praćenja i upravljanje aktivnostima definiranim u točki (b) članka 76(4) Okvirnog sporazuma;
 - (b) verifikacije u skladu s člankom 76(5) Okvirnog sporazuma;

- (c) zaštitu financijskog interesa Unije kako je definirano u članku 51. Okvirnog sporazuma.

Članak 8. - Procedure nabavke i dodjele granta

- (1) Zadatke navedene u članku 7(3) obavlja korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, u skladu s postupcima i standardnim dokumentima koje definira i objavljuje Komisija za dodjelu ugovora o nabavci i ugovore o grantu u vanjskim aktivnostima, koji su na snazi na datum pokretanja odnosno postupka (PRAG), kao i u skladu sa standardima vidljivosti i komuniciranja navedenim u članu 4(2).
- (2) U skladu s člankom 18(2) Okvirnog sporazuma, Komisija će IPA II korisniku koji je Ugovorno tijelo osigurati daljnje smjernice koje se odnose na prilagođavanje postupaka i standardnih dokumenata za dodjelu ugovora o nabavci i ugovora o grantu u vanjskim aktivnostima koje definira i objavljuje Komisija pojedinačnim slučajevima prekogranične suradnje.
- (3) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo provodi postupak dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantu, zaključuje odnosne ugovore i osigurava da je sva relevantna dokumentacija koja predstavlja revizorski trag na jeziku ovog sporazuma o financiranju.
- (4) Korisnici IPA II programa u potpunosti surađuju prilikom uspostavljanja komisija za procjenu kao što je definirano u točki (a) članka 76(4) odnosnih Okvirnih sporazuma.
- (5) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo obavještava Komisiju kada je kandidat, ponuđač ili podnositelj zahtjeva isključen iz sudjelovanja u postupcima nabavke i dodjele ugovora o grantu, ili kada je ustanovljeno ozbiljno kršenje njegovih ugovornih obveza.

U tim slučajevima, neovisno o ovlasti Komisije da poduzme mjere protiv takvog subjekta u skladu s važećim Financijskim propisima, ovaj korisnik IPA II programa može izvođačima i korisnicima granta izreći novčane kazne spomenute u odredbama o administrativnim i novčanim kaznama Općih uvjeta za dodjelu ugovora o nabavci i ugovora o grantovima koje zaključi korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, pod uvjetom da je ovo dozvoljeno u njegovim državnim zakonima. Takve novčane kazne izriču se nakon dokaznog postupka u kojem je izvođaču ili korisniku granta osigurano pravo na obranu. Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo uzima u obzir podatke sadržane u Središnjoj bazi podataka isključenih subjekata prilikom dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantovima. Pristup informacijama može biti osiguran putem kontakt-osobe/osoba ili u konzultacijama s Komisijom¹ (Europska komisija, Generalna direkcija za proračun, službenika za računovodstvene poslove Komisije, BRE2-13/505, B-1049 Brisel, Belgija, i putem e-mail adrese BUDG-C01-EXCL DB@ec.europa.eu, uz kopiju na adresu Komisije navedenu u članu 3. Posebnih uvjeta).

- (6) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo vodi sve relevantne financijske dokumente i prateću ugovornu dokumentaciju od datuma stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju ili od ranijeg datuma u slučaju da je postupak nabavke, poziv za dostavljanje ponuda ili postupak izravne dodjele ugovora pokrenut prije stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju:

¹ Korisniku IPA II programa bit će dozvoljen izravan pristup Središnjoj bazi isključenih subjekata kroz kontakt-osobu kada Korisnik potvrdi odgovornoj službi Komisije da primjenjuje adekvatne mjere zaštite podataka definirane u Uredbi (EC) br. 45/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 18.12.2000. godine o zaštiti pojedinaca u smislu obrade osobnih podataka u institucijama i tijelima Komisije i o slobodnom protoku takvih informacija (OJL8, 12.1.2001. p.1)

- (a) Naročito za procedure nabavke:
- a) Objava najave s dokazom objave najave nabavke i sve ispravke;
 - b) Imenovanje komisije za uži izbor;
 - c) Izvješće komisije za izbor (uključujući dodatke) i prijave;
 - d) Dokaz o objavljivanju obavijesti o užem izboru;
 - e) Pisma kandidatima koji nisu ušli u uži izbor;
 - f) Poziv za sudjelovanje u proceduri nadmetanja ili ekvivalentnoj proceduri;
 - g) Tenderski dosje koji uključuje dodatke, pojašnjenja, zapisnike sa sastanaka, dokaze o objavljivanju;
 - h) Imenovanje komisije za procjenu ponuda;
 - i) Izvješće o proceduri, uključujući dodatke;
 - j) Izvješće o procjeni/pregovorima, uključujući dodatke i primljene ponude²;
 - k) Pismo obavijesti;
 - l) Prateće pismo za dostavljanje ugovora;
 - m) Pisma neuspješnim kandidatima;
 - n) Obavijest o dodjeli/poništanju, uključujući dokaz o objavi;
 - o) Potpisani ugovori, izmjene, materijali, izvješća o provedbi i relevantna korespondencija.
- (b) Naročito, za pozive za dostavljanje ponuda i izravnu dodjelu grantova:
- a) Imenovanje komisije za procjenu ponuda;
 - b) Otvaranje i administrativna izvješća uključujući dodatke i primljene prijave³;
 - c) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima nakon čega slijedi procjena koncepta;
 - d) Izvješće o procjeni koncepta;
 - e) Izvješće o procjeni kompletne aplikacije ili izvješće o pregovaračkom postupku s relevantnim dodacima;
 - f) Provjera kvalificiranosti i prateće dokumentacije;
 - g) Pisma uspješnim i neuspješnim ponuđačima s odobrenim rezervnim listama nakon procjene potpunih ponuda;
 - h) Prateće pismo za dostavljanje ugovora o grantu;

² Eliminiranje neuspješne ponude pet godina nakon završetka procedure nabave.

³ Eliminiranje neuspješnih aplikacija tri godine nakon završetka procedure nabave dodjele ugovora o grantu.

- i) Obavijest o dodjeli/poništanju, uključujući dokaz o objavi;
- j) Potpisani ugovori, izmjene, materijali, izvješća o provedbi i relevantna korespondencija.

Uz to, financijski i ugovorni dokumenti navedeni u stavku 6(a) i (b) ovog članka popraćeni su svim relevantnim pratećim dokumentima zahtijevanih u postupku opisanom u dijelu 1. ovog članka, kao i svom dokumentacijom koja se odnosi na plaćanja, povrate i operativne troškove, na primjer izvješća o projektu i provjerama na terenu, prihvaćanje radova i isporuka, garancije, jamstva i izvješća inženjera koji obavljaju nadzor.

Sva relevantna financijska i ugovorna dokumentacija čuva se tijekom istog razdoblja, u skladu s člankom 49. Okvirnog sporazuma.

Članak 9. – *Ex ante* kontrole procedura dodjele granta i nabavke i *ex post* kontrole ugovora i grantova koje provodi Komisija

- (1) Komisija može izvršiti *ex ante* kontrole postupka nabavke, objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda i postupka dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantu tijekom sljedećih faza postupka dodjele ugovora o nabavci ili o grantu:
 - a) odobrenja obavijesti o ugovoru za nabavku, programe rada za pozive za dostavljanje ponuda i njihove izmjene;
 - b) odobrenja tenderske dokumentacije i smjernica za podnositelje zahtjeva za dodjelu granta;
 - c) odobrenja imenovanja članova Komisija;
 - d) odobrenja izvješća o nabavi i odluka o dodjelama⁴;
 - e) odobrenje ugovornih dosjea i dodataka ugovorima.
- (2) U smislu *ex ante* kontrola, Komisija odlučuje o:
 - a) provođenju *ex ante* kontrola svih spisa, ili
 - b) provođenju *ex ante* kontrola odabranih spisa, ili
 - c) potpuno odustati od *ex ante* kontrola.
- (3) Ako Komisija odluči izvršiti *ex ante* kontrole u skladu sa stavkom 2., alineje (a) i (b) ovog članka, korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo izvještava i dokumentima izabranim za *ex ante* kontrole. Ovaj korisnik IPA II programa, nakon obavijesti o tome koji je dokument izabran, Komisiji dostavlja svu potrebnu dokumentaciju i informacije, a najkasnije u vrijeme dostavljanja obavijesti o ugovoru ili radnog programa za objavljivanje.
- (4) Komisija može u bilo kojem trenutku odlučiti izvršiti *ex post* kontrole bilo kojeg ugovora ili granta koji je dodijelio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, a na temelju ovog sporazuma o financiranju, uključujući reviziju i provjere na licu mjesta. Ovaj korisnik IPA II programa dostavlja Komisiji svu dokumentaciju i potrebne podatke informacije nakon što bude obaviješten da je dokument izabran za *ex post* kontrolu. Komisija može ovlastiti osobu ili subjekt da izvrši *ex post* kontrolu u njezino ime.

⁴ Za ugovore o pružanju usluga ovaj korak uključuje prethodne kontrole koje se odnose na odobravanje užeg izbora.

Članak 10. - Bankovni računi, računovodstveni sustavi i priznati troškovi

- (1) Nakon stupanja na snagu ovog sporazuma o financiranju, Državni fond i operativna struktura korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo za Program aktivnosti otvaraju najmanje jedan bankovni račun u eurima. Ukupna bankovna bilanca za Program aktivnosti je zbroj bilanci na svim bankovnim računima Programa aktivnosti čiji su vlasnici Državni fond i sve sudjelujuće operativne strukture korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo.
- (2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo priprema i dostavlja Komisiji planove prognoze isplata za razdoblje trajanja provedbe Programa aktivnosti. Ove prognoze ažuriraju se za potrebe Godišnjeg financijskog izvještaja navedenog u članku 3(2) i za svaki zahtjev za isplatu sredstava. Prognoze se temelje na dokumentiranim detaljnim analizama (uključujući planirani raspored ugovaranja po ugovoru za sljedećih dvanaest mjeseci) koje su dostupne Komisiji na zahtjev.
- (3) Početni plan prognoze isplata sadrži sažetak godišnjih prognoza isplata za čitavo razdoblje provedbe i mjesečne prognoze isplata za prvih dvanaest mjeseci Programa aktivnosti. Naknadni planovi sadrže sažetak godišnjih prognoza isplata za bilancu provedbenog razdoblja Programa aktivnosti i mjesečne prognoze isplate za narednih četrnaest mjeseci.
- (4) Od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo zahtijeva se da uspostavi i održava računovodstveni sustav u skladu s odredbom 2(3)(b) Dodatka A Okvirnom sporazumu u kojem se barem prikupljaju podaci o ugovorima u okviru Programa aktivnosti navedenog u Dodatku V.
- (5) Troškovi prepoznati u računovodstvenom sustavu koji se koristi u skladu dijelom 4. ovog člana moraju nastati, biti plaćeni i prihvaćeni, te odgovarati stvarnim troškovima koji se dokazuju pratećom dokumentacijom, a koriste se kada je to potrebno kako bi se pokrilo avansno financiranje koje je isplatio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo po lokalnim ugovorima.
- (6) Komisija koristi troškove prepoznate u računovodstvenom sustavu za potrebe svog priznavanja troškova tijekom razdoblja provedbe Programa aktivnosti (uključujući pokriće avansnog financiranja koje je isplatio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo), postupka odobravanja plaćanja, postupka konačnog sravnjivanja računa na kraju Programa aktivnosti, godišnjeg presjeka stanja i za sve druge analize upravljanja i učinka.
- (7) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo Komisiji na zahtjev dostavlja sljedeća izvješća:
 - (a) Izvješće o presjeku stanja-definirano u članku 3(5);
 - (b) Godišnja izvješća definirana u stavcima od (2) do (4) članku 3.;
 - (c) Zahtjev za izvješća o sredstvima navedena u članku 11.

Članak 11. - Odredbe o plaćanju koje je Komisija izvršila korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo

- (1) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo dostavlja godišnje prognoze isplate za Program aktivnosti koje su pripremljene u skladu s članom 10(2) uz prvi zahtjev za avansnu isplatu. Prvi zahtjev za avansnu isplatu iznosi 100% prognoziranih isplata za prvu godinu plana prognoze isplata.

(2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo dostavlja naknadne zahtjeve za avansnu isplatu kada ukupna bankovna bilanca za Program aktivnosti bude ispod prognoziranih isplata za sljedećih pet mjeseci Programa aktivnosti.

(3) Svaki zahtjev za dodatnu avansnu isplatu popraćen je sljedećim izvješćima u skladu s alinejama (a), (b) i (d) Dodatka IV:

- (a) Sažeto izvješće o svim izvršenim isplatama za Program aktivnosti;
- (b) Bankovne bilance za Program aktivnosti na datum presjeka stanja zahtjeva;
- (c) Prognozu isplata za Program aktivnosti za narednih četrnaest mjeseci na datum presjeka stanja zahtjeva.

(4) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo može zatražiti za svako naknadno avansno plaćanje ukupan prognozirani iznos isplata za četrnaest mjeseci nakon datuma presjeka stanja zahtjeva, umanjeno za bilance navedene u dijelu 3(b) ovog člana, na datum presjeka stanja zahtjeva za sredstva, uvećano za bilo koji iznos koji je osigurao korisnik IPA II programa u skladu sa stavom 5. ovog člana, a za koji još uvijek nije izvršen povrat.

Komisija zadržava pravo umanjiti iznos svake naknadne avansne uplate ako ukupna bankovna bilanca koju ima korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo u okviru ovog Programa aktivnosti i u okviru svih drugih IPA I ili IPA II programa kojima upravlja korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo premašuje iznos prognoziranih isplata za narednih četrnaest mjeseci.

(5) Kada je iznos isplate umanjeno u skladu sa stavom 4. ovog člana, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo mora financirati Program vlastitim sredstvima do iznosa umanjenja.

Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo nakon toga može zatražiti refundiranje tog iznosa kao dio sljedećeg zahtjeva za isplatu sredstava kako je navedeno u stavku 4. ovog člana.

(6) Komisija ima pravo izvršiti povrat viška sredstava koja nisu iskorištena tijekom razdoblja dužeg od 12 mjeseci. Prije korištenja ovog prava, Komisija poziva korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo da pojasni zbog čega je došlo do kašnjenja u isplati i da dokaže da i dalje postoji potreba za tim sredstvima u naredna dva mjeseca.

(7) Kamate nastale na temelju bankovnih bilanci Programa aktivnosti zbog avansnog financiranja ne dospijevaju.

(8) Prema članku 33(4) Okvirnog sporazuma, ako prekid vremenskog ograničenja zahtjeva za isplatu bude duži od dva mjeseca, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo može očekivati od Komisije da donese odluku o tome hoće li prekid vremenskog ograničenja biti nastavljen.

(9) NAO podnosi konačno Financijsko izvješće navedeno u članku 37(2) Okvirnog sporazuma najkasnije 16 mjeseci nakon kraja razdoblja operativne provedbe.

Članak 12. - Prekid plaćanja

- (1) Neovisno o obustavi ili raskidu ovog Sporazuma o financiranju u skladu s člankom 16., odnosno 17., kao i u skladu s člankom 39. Okvirnog sporazuma, Komisija može djelomično ili u cijelosti obustaviti isplate u sljedećim slučajevima:
 - (a) Komisija je ustanovila, ili ima ozbiljne osnove sumnjati, da je korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo počinio ozbiljne pogreške, uzrokovao nepravilnosti ili prevaru koja dovodi u pitanje zakonitost ili regularnost transakcija u provedbi Programa aktivnosti, ili nije ispunio svoje obveze u skladu s ovim sporazumom o financiranju;
 - (b) Komisija je ustanovila, ili ima ozbiljne osnove da sumnja, da je korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo počinio sustavne ili opetovane pogreške ili nepravilnosti, prevaru ili kršenje obveza u skladu s ovim ili drugim Sporazumom o financiranju, pod uvjetom da su ove greške, nepravilnosti, prevara ili kršenje obveza materijalno utjecale na provedbu ovog sporazuma o financiranju ili su dovele u pitanje pouzdanost sustava interne kontrole korisnika IPA II programa i regularnost nastalih izdataka;

Članak 13. - Povrat sredstava

- (1) Uz dva slučaja navedena u članku 41. Okvirnog sporazuma, Komisija može izvršiti povrat sredstava od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo kao što je to definirano u Financijskim propisima, a naročito u sljedećim slučajevima:
 - (a) Komisija je ustanovila da ciljevi Programa aktivnosti definirane u Dodatku I. nisu ispunjeni;
 - (b) postoje nekvalificirani izdaci;
 - (c) postoje troškovi nastali kao rezultat pogrešaka, nepravilnosti, prevare ili kršenja obveza u provedbi Programa aktivnosti, a naročito u vezi s postupkom dodjele ugovora o nabavci ili ugovora o grantu.
- (2) U skladu s državnim zakonima, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo vrši povrat doprinosa koji je isplaćen korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo od primatelja koji su se našli u bilo kojoj od situacija navedenih u stavu 1. točke (b) ili (c) ovog člana ili koje su navedene u članku 41. Okvirnog sporazuma. Činjenica da korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo ne uspije izvršiti povrat svih ili dijela sredstava ne sprječava Komisiju da izvrši povrat tih sredstava od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo.
- (3) Korisnik IPA II programa koji nije Ugovorno tijelo poduzima sve potrebne mjere kako bi dao potporu korisniku IPA II programa prilikom postupka povrata sredstava kada je sjedište primatelja na njegovoj teritoriji. Aranžman za povrat definira se u bilateralnom aranžmanu koji se zaključuje u skladu s člankom 69. odnosnih Okvirnih sporazuma.
- (4) Iznosi nepravilno isplaćenih ili sredstava čiji je povrat izvršio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, iznosi financijskih garancija ili garancija učinka i avansnog plaćanja koje je izvršeno na temelju postupka dodjele ugovora o nabavci ili ugovora o dodjeli granta, iz novčanih kazni koje je izrekao korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo kandidatima, ponuđačima, podnositeljima zahtjeva, izvođačima ili korisnicima granta, korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, ponovno se koriste za Program aktivnosti ili se vraćaju Komisiji.

Treći dio: Završne odredbe

Članak 14. - Konzultacije između korisnika IPA II programa i Komisije

- (1) Korisnici IPA II programa i Komisija konzultiraju jedni druge prije pokretanja bilo kakvog spora koji se odnosi na provedbu ili tumačenje ovog Sporazuma o financiranju, u skladu s člankom 18. ovih općih uvjeta.
- (2) Kada Komisija postane upoznata s problemima u provođenju postupaka koji se odnose na provedbu ovog sporazuma o financiranju, ona uspostavlja sve potrebne kontakte s korisnicima IPA II programa kako bi pronašla rješenje nastale situacije i poduzela sve potrebne korake.
- (3) Konzultacije mogu dovesti do izmjene, obustave ili raskida ovog sporazuma o financiranju.
- (4) Komisija redovito izvještava korisnike IPA II programa o provedbi aktivnosti opisanih u Dodatku I koje ne spadaju pod Dio drugi ovih Općih uvjeta.

Članak 15. - Amandmani na ovaj sporazum o financiranju

- (1) Sve izmjene ovog Sporazuma o financiranju vrše se pismenim putem.
- (2) Ako korisnici IPA II programa zahtijevaju izmjenu, zahtjev zajednički podnose Komisiji najkasnije šest mjeseci prije planiranog stupanja izmjene na snagu.
- (3) Komisija može izmijeniti Modele dokumenata u Dodacima III, IIIA, IV i V bez da ovo podrazumijeva izmjenu ovog sporazuma o financiranju. Korisnici IPA II programa pismenim se putem obavještavaju o svim takvim izmjenama i njihovom stupanju na snagu.

Članak 16. - Suspendiranje ovog sporazuma o financiranju

- (1) Provedba ovog sporazuma o financiranju može biti obustavljena u sljedećim slučajevima:
 - (a) Ako bilo koji korisnik IPA II programa prekrši obvezu u okviru ovog sporazuma o financiranju;
 - (b) Ako korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo prekrši bilo koju svoju obvezu definirani u okviru procedura i standardnih dokumenata navedenih u članku 18(2) odnosnih Okvirnih sporazuma neovisno o odredbama članka 8(2);
 - (c) Ako korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo ne zadovolji uvjete za povjeravanje zadataka proračunske provedbe;
 - (d) Ako korisnici IPA II programa zajednički ne vrše funkcije i odgovornosti definirane u članku 2(1) i, kada je primjenjivo, u neizravnom upravljanju u članku 7(3);
 - (e) Ako korisnik IPA II programa odluči obustaviti ili prekinuti proces pridruživanja EU-u;
 - (f) Ako bilo koji korisnik IPA II programa prekrši bilo koju obvezu koja se odnosi na poštivanje ljudskih prava, demokratskih principa i vladavinu prava i u ozbiljnim slučajevima korupcije;
 - (g) U slučajevima više sile, definiranim u daljnjem tekstu: „Viša sila“ znači bilo koju nepredviđenu i iznimnu situaciju ili događaj izvan kontrole ugovornih strana koji bilo koju od njih sprječava u ispunjavanju njezinih obveza, a koji se ne može pripisati njihovoj grešci ili nemaru (ili njihovih izvođača, zastupnika ili zaposlenika) i koji ne može biti riješen unatoč dubinskoj analizi. Kvarovi opreme ili materijala ili kašnjenja u stavljanju na raspolaganje, radnički štrajkovi ili financijske poteškoće ne mogu se smatrati višom silom. Neće se smatrati da ugovorna strana krši svoje obveze ako je u tome sprječava viša sila o kojoj je druga strana

uredno obaviještena. Ugovorna strana koja se suočava sa slučajem više sile bez odlaganja obavještava drugu stranu i navodi prirodu, izgledno razdoblje trajanja i predviđene posljedice problema, i poduzima sve mjere kako bi umanjila moguću štetu. Nijedna ugovorna strana ne smatra se odgovornom za kršenje svojih obveza u skladu s ovim sporazumom o financiranju ako je u ispunjavanju obveza sprječava viša sila, pod uvjetom da poduzima mjere da umani svu moguću štetu.

- (2) Komisija može obustaviti ovaj sporazum o financiranju bez prethodne obavijesti.
- (3) Komisija može poduzeti sve prikladne preventivne mjere prije same obustave.
- (4) Prilikom davanja obavijesti o obustavi, posljedicama trenutnih postupaka dodjeli ugovora o nabavi ili ugovora o grantu i sporazumima o delegiranju dužnosti, navode se i sporazumi o delegiranju koji će biti potpisani.
- (5) Obustava ovog sporazuma o financiranju ne ovisi o raskidu ovog Sporazuma o financiranju od strane Komisije u skladu s člankom 17.
- (6) Ugovorne strane nastavljaju s provedbom Sporazuma o financiranju kada uvjeti to dozvole, uz prethodno pismeno odobrenje Komisije. Ovo ne ovisi o bilo kakvim izmjenama ovog sporazuma o financiranju koje mogu biti potrebne kako bi se Program aktivnosti prilagodio novim uvjetima provedbe, uključujući, ako je moguće, produljenje razdoblja provedbe, ili raskid ovog sporazuma o financiranju, u skladu s člankom 17.

Članak 17. - Raskid ovog sporazuma o financiranju

- (1) Ako pitanja koja su dovela do obustave ovog sporazuma o financiranju nisu riješena u razdoblju koje najdulje traje 180 dana, bilo koja ugovorna strana može raskinuti Sporazum o financiranju uz obavijest koju daje 30 dana prije raskida.
- (2) Ovaj sporazum o financiranju se automatski raskida ako u razdoblju od dvije godine od njegovog potpisivanja:
 - (a) nije došlo ni do kakve isplate;
 - (b) nije potpisan nijedan ugovor o provedbi ili delegiranju nadležnosti.
- (3) Prilikom davanja obavijesti o raskidu, navode se posljedice po trenutne postupke dodjele ugovora za nabavku ili ugovora o grantu i ugovora i grantova koji trebaju biti potpisani.
- (4) Raskid ovog sporazuma o financiranju ne isključuje mogućnost da Komisija izvrši financijske korekcije u skladu s člancima 43. i 44. Okvirnog sporazuma.

Članak 18. - Aranžmani za rješavanje sporova

- (1) Svi sporovi koji se odnose na Financijski sporazum, i koji ne mogu biti riješeni u razdoblju od šest mjeseci putem konzultacija između ugovornih strana koje su definirane u članku 14. mogu se riješiti arbitražnim putem na zahtjev jedne od ugovornih strana.
- (2) Svaka ugovorna strana imenuje arbitra u razdoblju od 30 dana od datuma zahtjeva za arbitražu. Ako to ne učine, bilo koja ugovorna strana ima pravo zatražiti od Generalnog tajnika Stalnog arbitražnog suda (Haag) da imenuje drugog arbitra. Ta dva arbitra imenuju trećeg

arbitra u razdoblju od 30 dana. Ako to ne učine, bilo koja ugovorna strana može od Generalnog tajnika Stalnog arbitražnog suda zatražiti da imenuje trećeg arbitra.

- (3) Osim ako arbitri odluče drugačije, primjenjuje se postupak definiran u Fakultativnim pravilima Stalnog arbitražnog suda o arbitražnom postupku u koji su uključene međunarodne organizacije i države. Arbitražne odluke donose se većinom glasova u razdoblju od tri mjeseca.
- (4) Svaka ugovorna strana je obvezna poduzeti mjere potrebne za provedbu arbitražne odluke.

MODEL

Godišnje izvješće o provedbi

**IPA II programa prekogranične suradnje
između korisnika IPA II programa
(članak 80. Okvirnog sporazuma)**

Dodatak III. Godišnje izvješće o Programu prekogranične suradnje-IPA II Sporazum o financiranju Programa prekogranične suradnje

1. Identifikacija

PROGRAM PREKOGRANIČNE SURADNJE	Naziv programa: Program prekogranične suradnje <zemlja A>-<zemlja B> <godina>/<godina>
	Aproprijacija u 20xx:
	Aproprijacija u 20xx:
	Aproprijacija u 20xx:
GODIŠNJE IZVJEŠĆE O PROVEDBI	Godina izvještavanja (od 1.1. 20xx. godine do 31.12.20xx. godine)
	Pripremio: – <operativna struktura zemlja X> – <operativna struktura zemlja Y>
	Datum pregleda Godišnjeg izvješća koji vrši Zajednički nadzorni odbor

Pravna osnova: Članak 80. Okvirnog sporazuma za program IPA II

2. Pregled provedbe Programa prekogranične suradnje

2.1 Opis i analiza napredovanja

- Sažetak provedbe programa tijekom obuhvaćenog razdoblja (izvršene aktivnosti, pokrenuti pozivi, forumi za pronalaženje partnera, sastanci ZNO-a, itd.)
- Ako je relevantno, uvrstite i informacije o pripremi ili reviziji programa za razdoblje 2014.-2020.godine

2.2 Napredak ostvaren u provedbi Programa prekogranične suradnje (članak 80.1 (a) Okvirnog sporazuma za program IPA II)

Ostvareni napredak u provedbi Programa prekogranične suradnje, a naročito u ostvarivanju posebnih ciljeva po tematskom prioritetu (i prioritetima Tehničke pomoći), uključujući kvalitativne i kvantitativne elemente koji ukazuju na napredovanje po ciljevima.

2.2.1 Kvantitativne analize

- Informacije o ostvarenom napretku u provedbi Programa prekogranične suradnje, s brojčanim vrijednostima kada je to potrebno, uz korištenje ciljeva i pokazatelja uvrštenih u program (**ispuniti Dodatak 1.**)

Analize ostvarenja mjerenih fizičkim i financijskim pokazateljima. Pokazatelji će biti razvrstani po spolu gdje je to moguće.

Ako brojevi (podaci) nisu još dostupni, treba dati informacije o tome kada će biti dostupni i kada će biti uvršteni u Godišnje izvješće o provedbi. Usto, podaci mogu biti prikazani i grafički.

2.2.2 Kvalitativne analize

- Kvalitativne analize ostvarenog napretka u provedbi Prekograničnog programa, uključujući i analize utjecaja programa u programskom području

2.3 Detaljni podaci o financijskoj provedbi Programa prekogranične suradnje (članak 801(d) Okvirnog sporazuma za program IPA II)¹

- Podaci o ugovaranju i isplati godišnjih aproprijacija (*****ispuniti Dodatak 2.**)
- Analize sljedećih faktora:
 - Financijski status
 - Podaci o sufinanciranju
 - Faktori koji su negativno utjecali na i/ili zbog kojih je došlo do kašnjenja u financijskoj provedbi
 - Faktori koji su pozitivno utjecali na financijsku provedbu

¹ Ovaj odlomak treba biti uvršten u izvješća samo u slučaju neizravnog upravljanja.

2.4 Podaci o koracima koje su operativne strukture i/ili Zajednički nadzorni odbor poduzeli kako bi osigurali kvalitetu i djelotvornost provedbe:

2.4.1 Nadzor i ocjena

- Mjere nadzora koje su poduzele operativne strukture ili Zajednički nadzorni odbor, uključujući aranžmane za prikupljanje podataka.
- U programima koji se provode u okviru neizravnog upravljanja koje poduzima operativna struktura u kojoj se nalazi Ugovorno tijelo (članak 57. Okvirnog sporazuma).

2.4.2 Nastali problemi i korektivne aktivnosti

- Sažetak svih važnih problema koji su se pojavili prilikom provedbe Programa i sve poduzete korektivne mjere.
- Preporuke za (daljnje) korektivne aktivnosti.

2.5 Vidljivost i publicitet

- Mjere koje su poduzete kako bi se osigurala vidljivost i kako bi se Program publicirao (plan vidljivosti), uključujući primjere najbolje prakse i isticanje značajnih događaja.

2.6 Korištenje tehničke pomoći

- Detaljno objašnjenje o načinu korištenja tehničke pomoći
- Sažetak svih važnih problema koji su se pojavili tijekom provedbe proračuna za Tehničku pomoć

2.7 Promjene konteksta provedbe Programa prekogranične suradnje (ako je relevantno)

- Opis svih elemenata koji, bez da izravno potječu od pomoći u Programu, imaju izravan utjecaj na provedbu Programa (npr. izmjene propisa, relevantne socijalne i ekonomske promjene, itd.)

***-uvrstiti Dodatak 2.-popis projekata i kratki sažetak

Razdoblje obuhvaćeno izvješćem:
01/01/20XX-31/12/20XX

Izvješće izdano dana XX/XX/20XX

**Model Godišnjeg izvješća o provedbi IPA II pomoći u skladu s
člankom 58. Okvirnog sporazuma**

**Godišnje izvješće o provedbi IPA II pomoći u okviru izravnog i neizravnog upravljanja od
strane [zemlja] koji dostavlja državni IPA koordinator**

I. Završni izvještaj

1. Referenca na ciljeve iz Strateškog dokumenta države i kratak pregled izazova po sektorima
2. Sudjelovanje u pripremi
3. Odnosi s Europskom komisijom.
4. Problemi koji su se pojavili prilikom ispunjavanja uvjeta za provedbu i prilikom osiguravanja održivosti, poduzete/planirane mjere, preporuke za daljnje aktivnosti.
5. Relevantna pitanja nastala na temelju sudjelovanja korisnika IPA II programa u nadzornom odboru IPA programa i u sektorskim nadzornim odborima (uključujući Zajednički nadzorni odbor za program prekogranične suradnje), ako postoje.
6. Sudjelovanje u aktivnostima koje obavlja više zemalja i u svim povezanim pitanjima.
7. Aktivnosti nadzora i procjene, glavne naučene lekcije i praćenje izvršenja preporuka.
8. Aktivnosti komuniciranja i vidljivosti.
9. Koordiniranje rada donatora.

U slučaju neizravnog upravljanja, Završni izvještaj također treba obuhvaćati:

10. Ukupnu provedbu pomoći iz IPA II programa u smislu neizravnog upravljanja (najviše jedna stranica).
11. Glavne horizontalne probleme do kojih je došlo u provedbi pomoći iz IPA II programa i naknadne poduzete/planirane mjere (najviše pola stranice).
12. Preporuke za daljnje aktivnosti (najviše pola stranice).
13. Revizije-glavni nalazi i preporuke, te poduzete korektivne mjere.

II. Informacije po sektorima

Naziv sektora ¹: [*Promet*]

Tekstualni dio: sažetak po sektoru, uključujući sljedeće informacije:

1. Sudjelovanje u pripremi
2. Pregled rezultata u napredovanju ka cjelovitom sektorskom pristupu (to jeste, ciljevi ostvareni po sektorima iz mape puta u Strateškom planskom dokumentu).
3. Koordiniranje s drugim instrumentima i/ili donatorima/međunarodnim financijskim institucijama u okviru sektora
4. Utjecaj aktivnosti u okviru IPA II programa unutar sektora, na razvoj relevantnih administrativnih kapaciteta u sektoru, strateško planiranje i budžetiranje

U okviru neizravnog upravljanja, trebaju biti uvrštene i sljedeće informacije:

5. Uspostavljene operativne strukture i odnosne izmjene, ako je relevantno: [*Ministarstvo prometa*]
6. Podaci o provedbi programa u sektoru
7. Glavna dostignuća u sektoru
8. Bilo kakvi značajni problemi koji su se pojavili u provedbi povjerenih zadataka, npr. odgode u ugovaranju i naknadne poduzete/planirane mjere.
9. Preporuke za daljnje aktivnosti.
10. Provedene aktivnosti nadzora i procjene, revizije-glavni zaključci i naučene lekcije, preporuke, praćenje i poduzete korektivne aktivnosti

Naziv sektora: Prekogranična suradnja²

1. Sudjelovanje u planiranju.
2. Ostvareni napredak u provedbi Programa prekogranične suradnje, a naročito u ostvarivanju posebnih ciljeva po tematskom prioritetu (uključujući kvalitativne i kvantitativne elemente koji ukazuju na napredovanje po ciljevima)
3. Sažetak problema koji su se pojavili prilikom provedbe Programa prekogranične suradnje i sve poduzete korektivne mjere, kao i preporuke za buduće korektivne aktivnosti.

¹ Po sektorima u Indikativnom strateškom dokumentu.

² Za Prekograničnu suradnju zahtjeva se posebno izvještavanje.

4. Nadzor, uključujući aranžmane prikupljanja podataka i, kada to važi, aktivnosti procjene.
5. Aktivnosti komuniciranja i vidljivosti.
6. Koordiniranje s partnerskom zemljom.

U okviru neizravnog upravljanja, trebaju biti uvrštene i sljedeće informacije:

1. Uspostavljena operativne strukture i odnosne izmjene, ako je relevantno.
2. Bilo kakvi značajni problemi koji su se pojavili u provedbi povjerenih zadataka, npr. odgode u ugovaranju i naknadne poduzete/planirane mjere.
3. Preporuke za daljnje aktivnosti.
4. Provedene revizije-glavni nalazi i preporuke, te poduzete korektivne mjere

Dodatak IIIA Model Godišnjeg izvješća

II. a. Pokazatelji učinka u [npr. *Promet*] sektoru koji obuhvaćaju i izravno i neizravno upravljanje:

Pokazatelji ³ po programu

Referenca Sporazuma o financiranju/Programa ⁴	Pokazatelj za sektor [<i>Promet</i>]	Izvor	Osnova	Prekretnica (2017.)	Cilj (2020.)	Vrijednost (2014. ⁵)
<i>Državni program za 2014. godinu</i>	<i>Skraćeno prosječno vrijeme putovanja putnika između glavnih urbanih centara po načinu prijevoza</i>					
<i>Višegodišnji program za razdoblje 2014.-20xx</i>	<i>Smanjenji prijevozni troškovi po jedinici rezultata</i>					

³ Ovo uglavnom trebaju biti rezultati, kao i odabrani relevantni pokazatelji rezultata

⁴ Treba odgovarati s načinom planiranja (godišnje višegodišnje, sa ili bez podijeljenih obveza) i s NAO izvješćem.

⁵ Broj kolona treba biti prilagođen za sve godine od 2014. do godine razdoblja izvještavanja. Vrijednosti trebaju biti kumulativne.

II. b. Pregled na razini aktivnosti u sektoru [npr. *Promet*]

Referenca Sporazuma o financiranju/Progr ama	Aktivnost	Trenutna situacija/Napredak za određenu aktivnost (npr. Opis poslova u pripremi, pokrenuti postupci nabavke, provedba u tijeku, završeno)	Glavna postignuća i njihova ocjena	Značajni problemi koji su se pojavili tijekom provedbe povjerenih zadataka i poduzete/planirane mjere	Razvoj događaja koji utječu na buduću provedbu	Preporuke za korektivne daljnje aktivnosti
[Državni program za 2014. godinu]	Elektrifikacija željezničke pruge od xxx do granice s xxx	npr. Ugovor o pružanju usluga pripreme Opisa poslova za potpisani ugovor o radovima i koji su u toku, postupak nabavke za ugovore o radovima koji treba biti pokrenut u drugom tromjesečju 2015. godine.		npr. Ugovor o pružanju usluga pripreme Opisa poslova za ugovore o radovima je odgođen budući da je postupak pregovaranja bio neuspješan i da ga je trebalo ponovno pokrenuti	npr. izmjene lokalnih zakona, poput usklađivanja sa i provedbe četrnog Željezničkog paketa	

U okviru neizravnog upravljanja, trebaju biti uvršteni i sljedeći Dodaci:

Dodatak 1.

Pregled funkcioniranja i sustava upravljanja i kontrole (uključujući promjene u institucionalnoj strukturi (najviše jedna stranica).

Aktivnosti na transparentnosti, vidljivosti, te aktivnosti informiranja i komuniciranja u skladu s Okvirnim sporazumom (najviše jedna stranica)

Dodatak 2

Priče o uspjesima (N.B. ovaj dio može biti korišten za Godišnje izvješće o financijskoj pomoći koje priprema Europska komisija)

Dodatak 3

Godišnji plan nabavke

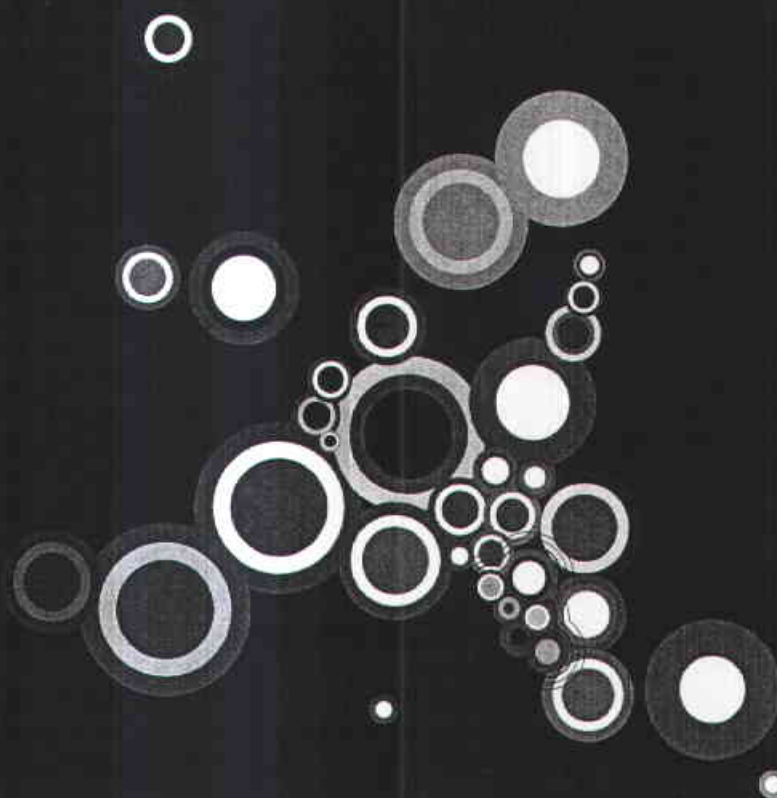
I za izravno i za neizravno upravljanje, treba pripremiti sljedeće dodatke:

Dodatak 4.

Mapa puta sektorskog pristupa-postignuća (uz naglasak na to jesu li planirani ciljevi ostvareni ili nisu)

INSTRUMENT ZA PRETPRISTUPNU POMOĆ 2014.-2020.

IPA PROGRAM PREKOGRANIČNE SURADNJE BOSNA I HERCEGOVINA – CRNA GORA

Usvojen 10.12.2014.GODINE

SADRŽAJ

<i>Pregled Programa</i>	4
<i>DIO 1: SAŽETAK PROGRAMA</i>	6
1.1 SAŽETAK PROGRAMA	6
1.2 PRIPREMA PROGRAMA I SUDJELOVANJE PARTNERA	6
<i>DIO 2: PROGRAMSKO PODRUČJE</i>	8
2.1 ANALIZA STANJA	
2.2 OSNOVNI ZAKLJUČCI	14
<i>DIO 3: PROGRAMSKA STRATEGIJA</i>	
3.1 LOGIČKA PODLOGA - POJAŠNJENJE ODABRANE STRATEGIJE DJELOVANJA	
3.2 OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA	
3.3 HORIZONTALNA I POPREČNA PITANJA	29
<i>DIO 4: FINACIJSKI PLAN</i>	30
<i>DIO 5: PROVEDBENE ODREDBE</i>	31
<i>POPIS DODATAKA</i>	
DODATAK 1: Analiza stanja	32
Svrha	34
Metodologija	37
Analiza stanja	37
Glavni zaključci	46
DODATAK 2: SWOT analiza područja	47
DODATAK 3: Komparativna analiza upitnika za općine	60

Popis skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
UT	Ugovorno tijelo
PGS	Prekogranična suradnja
PIIPGS	Regionalni projekt EU-a za tehničku pomoć u projektu Izgradnja kapaciteta za prekograničnu suradnju
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi
PDP	Poziv za dostavljanje ponuda
OCD	Organizacija civilnog društva
DEI	Direkcija za europske integracije
DEU	Izaslanstvo Europske unije
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
ZNO	Zajednički nadzorni odbor
ZRG	Zajednička radna grupa
ZTT	Zajedničko tehničko tajništvo
MFAEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MNE	Crna Gora
NGO	Nevladina organizacija
OS	Operativna struktura
MSP	Mala i srednja poduzeća
SC	Specifični cilj
SSPP	Prednosti, slabosti, prilike, prijetnje
TPom	Tehnička pomoć
TP	Tematski prioritet

Pregled Programa

Naziv programa	Program prekogranične suradnje „Bosna i Hercegovina - Crna Gora“
Programsko područje	Bosna i Hercegovina: Jablanica, Konjic, Trnovo, Trnovo RS, Pale, Pale Prača, Novo Goražde, Goražde, Čajniče, Foča Ustikolina, Kalinovik, Rudo, Višegrad, Rogatica, Foča, Gacko, Nevesinje, Mostar, Hadžići, Istočna Ilidža, Ilidža, Široki Brijeg, Ljubuški, Čapljina, Čitluk, Stolac, Berkovići, Bileća, Ljubinje, Neum, Ravno, Istočni Mostar, Trebinje, Prozor/Rama, Kupres, Kupres (RS), Tomislavgrad, Posušje, Grude, Livno, Sokolac, Istočno Novo Sarajevo, Sarajevo Novi Grad, Vogošća, Sarajevo Stari Grad, Sarajevo Istočni Stari Grad, Ilijaš, Vareš, Breza, Visoko, Kiseljak, Fojnica, Kreševo, Centar Sarajevo, Novo Sarajevo, Olovo Crna Gora: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Berane, Petnjica, Danilovgrad
Opći cilj programa	Održivi razvoj prekograničnog područja između Bosne i Hercegovine i Crne Gore promovira se kroz provedbu zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja
Tematski prioriteti programa:	TP1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije TP2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje TP3: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu; TP4: Tehnička pomoć
Specifični ciljevi programa	TP 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije SO1: Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika. SO2: Poboľjšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina TP2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje SO1: Prekogranična suradnja i zajedničke aktivnosti unapređuju upravljanje i energetska učinkovitost lokalne vodoopskrbe, kanalizacijskih sustava i sustava za kruti otpad, te zaštitu okoliša SO2: Unaprijeđene su mjere prilagodbe klimatskim promjenama i smanjenja rizika, kao i upravljanja, TP3: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu SO1: Unaprijeđena je kvaliteta i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu Tehnička pomoć SO: Osiguravanje učinkovite, efikasne, transparentne i pravovremene provedbe Programa i podizanje svijesti
Financijska alokacija 2014.-2020.	8.400.000,00 eura
Način provedbe	Izravno upravljanje
Ugovorno tijelo	Izaslanstvo Europske unije u Bosni i Hercegovini Adresa: Skenderija 3a, 71000 Sarajevo, telefon: 00 387 33 254 700

Relevantne vlasti u zemljama korisnicima koje sudjeluju u IPA II programu (Operativne strukture)	Bosna i Hercegovina: Direkcija za Europske integracije Bosne i Hercegovine-Sektor za koordiniranje programa pomoći EU-a Adresa: Trg BiH 1, 71000 Sarajevo, telefon: 00 387 33 708 154 Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Vlade Crne Gore, Direkcija za programe prekogranične suradnje. Adresa: Stanka Dragojevića 2; 81000 Podgorica; telefon: 00 382 20 244 824
ZTT	ZTT Ured: Sarajevo, Bosna i Hercegovina JTS Ured: Nikšić, Crna Gora

DIO 1: SAŽETAK PROGRAMA

Program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine (BiH) i Crne Gore (CG) će biti proveden u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II.) IPA II podupire prekograničnu suradnju u smislu promoviranja dobrosusjedskih odnosa, promoviranja integriranja i socijalno-ekonomskog razvoja. Zakonske odredbe za provedbu Programa su definirane u sljedećim zakonskim aktima:

- Uredba (EU) br. 231/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.03.2014.godine kojom se uspostavlja Instrument pretpristupne pomoći (IPA II)
- Uredba (EU) br. 236/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.03.2014.godine kojom se definiraju zajednička pravila i procedure provedbe instrumenata Unije za financiranje vanjskih aktivnosti
- Provedbena uredba Komisije EU-a br. 477/2014 od 02.05.2014.godine o posebnim pravilima za provedbu IPA II regulative

1.1 Sažetak Programa

IPA II program prekogranične suradnje „Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014.-2020.“ je program teritorijalne suradnje razvijen i proveden u okviru politike proširenja Europske unije. Temelji se na i nastavlja prethodnu praksu provedbu u financijskoj perspektivi 2007.-2013.godine.

Programsko područje obuhvaća površinu od 30.367,33 km². Programsko područje u Bosni i Hercegovini sastoji se od 56 općina, a u Crnoj Gori od 14 općina.

Ukupni cilj Programa je: Održivi razvoj prekograničnog područja između Bosne i Hercegovine i Crne Gore promovira se kroz provedbu zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja.

Ovaj cilj treba biti prenesen na sljedeće tematske prioritete:

- TP1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije
- TP2: Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.
- TP3: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu
- Tehnička pomoć

Ovaj program će doprinijeti postizanju ciljeva Strategije za jugoistočnu Europu 2020 (SEE 2020) i Europske strategije 2020 za „pametni“, „održivi“, „inkluzivni“ i „integrirani“ rast i postizanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Ukupan iznos sredstava iz IPA instrumenta za Program Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014.-2020. je 8.400.000,00 eura, od čega će najmanje 7.560.000,00 eura biti alocirano za aktivnosti u okviru Programa prekogranične suradnje.

1.2 PRIPREMA PROGRAMA I SUDJELOVANJE PARTNERA

Program je pripremljen u bliskoj suradnji sa zainteresiranim stranama s programskog područja. Više od 800 predstavnika državnih, regionalnih i lokalnih vlasti, organizacija civilnog društva, sveučilišta, škola i drugih tijela konzultirano je već u fazi pripreme Programa putem pismenog upitnika čiji je cilj bio prikupiti podatke o potrebama, kao i o razvojnim potencijalima područja. Informacije prikupljene putem upitnika dopunjene su podacima dobivenim nakon održavanja *ad hoc* intervjuja.

Uspostavljena je Zajednička radna skupina koju čine članovi s obje strane granice, a održano je i nekoliko sastanaka. Prvi sastanak održan je u Trebinju 18.10.2013.godine i na njemu su predstavljani i analizirani rezultati SWOT analize. Dodatni komentari su kasnije prikupljeni pismenim putem, a ta je procedura okončana 05.11.2013.godine. Nakon toga, cjelokupna analiza situacije i programska strategija razmotrene su na dvije radionice održane 18.11.2013.godine u Mostaru i Nikšiću i u okviru Drugog sastanka Zajedničke radne skupine održanom istoga dana u Trebinju.

Dana 15.11.2013.godine, prvi nacrt Programa o prekograničnoj suradnji dostavljen je Europskoj komisiji radi konsultacija. Nakon komentara Komisije, revidirana druga verzija je ponovno dostavljena 07.02.2014.godine i predstavljena na 3. sastanku Zajedničke radne skupine 21.02.2014.godine radi daljnje dorade u skladu s komentarima Komisije. Predstavljeni nacrt predstavlja ažuriranu verziju koja je u skladu s dodatnim komentarima Europske komisije primljenim u travnju/svibnju 2014. godine. Radi potpune kronološke ilustracije događaja tijekom pripreme Programa, pogledajte tabelu u daljnjem tekstu:

DIO 2: PROGRAMSKO PODRUČJE

2.1. ANALIZA STANJA

Datum	Mjesto	Vrsta događaja	Tema
20.-21. lipnja 2013.	Budva (CG)	Regionalni programski sastanak	Programski sastanak za zapadni Balkan za 2014.-2020.
09.srpnja 2013.	Podgorica (CG)	Sastanak s OS-om	Programski koraci i uvjeti za PESTLE i SWOT analize
Kol-ruj 2013.	BiH i CG	OS i JT/A	Podjela upitnika za prikupljanje podataka
25. rujna 2013.	Podgorica (CG)	Obuka	Razvoj strategije i formuliranje ciljeva OS-a, EUD-a, JTF-a i JTS-a/A-a
26. rujna 2013.	Podgorica (CG)	Sastanak s OS-om	Pripremni sastanak s OS-om i prateći sastanak vezan za programiranje BiH-CG granice Pripremne aktivnosti za osnivanje Zajedničke radne skupine
18. listopada 2013.	Trebinje (BiH)	Sastanak Zajedničke radne skupine	1. sastanak Zajedničke radne skupine: Osnivanje TF-a, dosadašnje aktivnosti (CBIB+), nalazi, raspored, rasprava o prioritetima
15. studenog 2013.			Podnošenje prvog nacrtu Europskoj komisiji
18. studenog 2013.	Mostar (BiH)	Javne konzultacije	Konzultativna radionica o programskom dokumentu
18. studenog 2013.	Nikšić (CG)	Javne konzultacije	Konzultativna radionica o programskom dokumentu
18. studenog 2013.	Trebinje (BiH)	Sastanak Zajedničke radne skupine	2. sastanak Zajedničke radne skupine za odobravanje nacrtu programskog dokumenta
21. – 22. studenog 2013.	Beograd (RS)	Regionalni forum za prekograničnu suradnju	Provedba programske vježbe na svim granicama
Prosinac 2013. – siječanj 2014.			Dostavljanje komentara Europske komisije na prvi nacrt
siječanj-veljača 2014.	Podgorica (CG)		Prikupljanje komentara Europske komisije, revizija programskog dokumenta
07.veljače			Podnošenje drugog nacrtu Europskoj komisiji

21. veljače 2014.	Podgorica (CG)	Sastanak Zajedničke radne skupine	Treći sastanak Zajedničke radne skupine s ciljem raspravljanja o programskom dokumentu nakon komentara Europske komisije
Ožujak 2014.	Podgorica (CG)		Prilagođavanje komentara na programski dokument
21. ožujak 2014.	Sarajevo (BiH)	Sastanak s OS- om	Rasprava o napredovanju programskog dokumenta, koraci nakon dostavljanja komentara Europske komisije.
30. ožujak 2014.	Sarajevo (BiH)		Dostavljanje komentara Europske komisije na drugi nacrt
27. ožujak – 04. travnja 2014.	Programsko područje	Zajednička radna skupina- konzultacije	Pismena rasprava o prvobitnim indikatorima
05. svibanj 2014.	Podgorica (CG)		Dostavljanje komentara Europske komisije na drugi nacrt
29. svibanj 2014.	Sarajevo (BiH)		Podnošenje konačnog nacrtu Europskoj komisiji

Mapa koja prikazuje kvalificirano područje

Programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvaća 20.909,33 km² i 56 općina. Ovo predstavlja 38,51% teritorije zemlje.¹

U Crnoj Gori, programsko područje obuhvaća područje od 9 458 km² u 14 općina od kojih su 3 priobalne, a 11 se nalazi na sjeverozapadu zemlje, što ukupno čini 67,2% teritorije.

Crna Gora (općine)			Bosni i Hercegovina (općine)		
Programsko područje		km ²	Programsko područje		km ²
1. Pljevlja		1.346	1. Jablanica		301
2. Plužine		854	2. Konjic		1.101
3. Žabljak		445	3. Trnovo		338,4
4. Šavnik		553	4. Trnovo RS		138
5. Nikšić		2.065	5. Pale		492
6. Herceg Novi		235	6. Pale Prača		103
7. Kotor		335	7. Novo Goražde		123
8. Tivat		46	8. Goražde		248,8
9. Bijelo Polje		924	9. Čajniče		275
10. Mojkovac		367	10. Foča Ustikolina		188
11. Kolašin		717	11. Kalinovik		678,92
12. Berane		897	12. Rudo		344
13. Petnjica		173	13. Višegrad		448

¹ Kada god izvor statističkih podataka nije naveden u tekstu, to znači da su izvedeni iz izvješća službenih statističkih institucija u Bosni i Hercegovini (Agencija za statistiku BiH-BHAS, Federalna agencija za statistiku-FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske-RZSRS) i crnogorskog ureda za statistiku Monstat

14. Danilovgrad	501	14. Rogatica	640
		15. Foča	1.115
		16. Gacko	736
		17. Nevesinje	920
		18. Mostar	1.175
		19. Hadžići	273
		20. Istočna Ilidža	28
		21. Ilidža	162
		22. Široki Brijeg	388
		23. Ljubuški	297,7
		24. Čapljina	356
		25. Čitluk	181
		26. Stolac	331
		27. Berkovići	256
		28. Bileća	633
		29. Ljubinje	326
		30. Neum	225
		31. Ravno	225
		32. Istočni Mostar	82
		33. Trebinje	904
		34. Prozor/Rama	477
		35. Kupres	569,80
		36. Kupres (RS)	45
		37. Tomislavgrad	967,40
		38. Posušje	461,10
		39. Grude	220,80
		40. Livno	994
		41. Sokolac	729
		42. Istočno-Novo Sarajevo	45
		43. Sarajevo-Novi Grad	
		44. Vogošća	47,98
		45. Sarajevo –Stari Grad	72
		46. Sarajevo-Istočni Stari Grad	55
		47. Ilijaš	105
		48. Vareš	320
		49. Breza	390
		50. Visoko	73
		51. Kiseljak	232
		52. Fojnica	164
		53. Kreševo	308
		54. Centar	148
		55. Novo Sarajevo	33
		56. Olovo	11,43
			40
Ukupno	9.458	Ukupno	20.909,33

Povijest i demografija

Tijekom čitave povijesti, teritoriji i ljudi u programskom području povremeno su pripadali istim državama, ali su ih isto tako često razdvajale granice i ratovi. Prema tome, veze između zajednica u pograničnom području su snažne i međusobno ovisne.

Obje zemlje su snažno posvećene integraciji u EU. Crnoj Gori je 17.12.2010.godine dodijeljen status kandidata za članstvo u EU. BiH i Europska komisija su 16.06.2008.godine potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Potpisivanjem Sporazuma, EU je prepoznala napore koje je Bosna i Hercegovina uložila na svom putu ka EU integracijama. SSP s Bosnom i Hercegovinom ratificirale su sve zemlje članice EU, ali SSP još uvijek nije stupio na snagu. Obje zemlje su već uložile značajne napore u usvajanje propisa koji su kompatibilni s pravnom stečevinom EU-a.

Od mjeseca lipnja 2012.godine, Europska unija je započela pristupne pregovore s Crnom Gorom. Odnosi Europske unije s Bosnom i Hercegovinom i dalje su regulirani Privremenim sporazumom (IA) iz 2008. godine.

Stanovništvo Crne Gore je praktički ostalo nepromijenjeno u smislu broja stanovnika, od 615.035 1991.godine do 620.029 2011. godine, prema popisu iz iste godine². Stanovništvo u području koje sudjeluje u Programu prekogranične suradnje u Crnoj Gori je 300.176. Bosna i Hercegovina je u studenom 2013.godine izvršila prvi popis nakon 1991. godine. Rezultati ovog popisa će biti uvršteni u ovaj program kada budu dostupni.

Geografski opis

Programsko područje nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. Teren je uglavnom planinski, uključujući i jedan od najsurovijih u Europi. Rijeke u ovom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama, rijeke teku kroz duboke kanjone poput kanjona rijeke Tare, koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Europi, u duljini od 78 km i s 1300 metara dubine na najdubljjoj točki. Tu se nalazi oko četrdeset prirodnih i sedam umjetnih jezera. Regija je bogata vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorije.

Klima je raznolika, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima s hladnim zimama i vrućim, relativno vlažnim ljetima, s dobro raspoređenim kišnim padalinama i obilnim snježnim padalinama na kopnu, dok je klima u južnom dijelu više jadranska, s vrućim, suhim ljetima i jesenima i blagim zimama.

Razlike u nadmorskoj visini i blizini Jadranskog mora, kao i izloženost vjetrovima dovode do ovih razlika u klimi.

Programsko područje Bosne i Hercegovine uključuje 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a karakteriziraju ga dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od čega je 288,21 km uvršten u programsko područje koje karakterizira jedinstven krajolik s prelijepim plažama i važnim turističkim centrima.

Infrastruktura

U cjelini, infrastruktura je zastarjela, zbog nedostatka ulaganja koja su uglavnom ograničena na razvijenije dijelove zemlje.

Ulaganja tijekom prethodnih godina u cestovni sektor obiju država unaprijedile su ukupno stanje cesta u području, ali mnoge ceste trebaju biti obnovljene i modernizirane, što zahtijeva značajne proračunske izdatke.

Glavne prijevozne rute koje prolaze kroz programsko područje su sljedeće:

1. Sarajevo - Foča - Nikšić - Podgorica
2. Mostar - Trebinje - Nikšić - Podgorica
3. Sarajevo - Trebinje - Herceg Novi

Željeznice čine manje značajan dio cjelokupne transportne mreže u području u kojem ne postoji željeznički granični prijelaz između dviju zemalja.

Luke, aerodromi i brane su u malo boljem stanju. U programskom području postoje tri aerodroma: Tivat, Mostar i Sarajevo. Jedan mali aerodrom nalazi se u Nikšiću. Luka Kotor opslužuje velike kruzere i druga komercijalna plovila, dok je marina u Tivtu postala važno uporište za jahte na Jadranu.

Telekomunikacijska mreža se sastoji od nekoliko sustava koji nude i fiksnu i mobilnu telefoniju.

Vodoopskrba, kanalizacija, odlaganje otpada

Okolišna infrastruktura predstavlja najveću slabost područja, ali je njezin razvoj visoko na popisu razvojnih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Stanovništvo koje živi blizu općinskih centara i većih naselja je obuhvaćeno mrežom vodoopskrbe. Međutim, kapaciteti za vodoopskrbu i kvalitetu higijene su glavna briga u ruralnim područjima. Alternativni sustavi korišteni u ovim područjima, poput lokalnih izvora, vrela i cisterni ne garantiraju odgovarajuću kvalitetu vode.

² Broj iz popisa u Crnoj Gori 2011.godine

U programskom području, kanalizacijska mreža je dostupna samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, kanalizacijski sustavi nisu spremni tretirati proizvedene količine koje se prelijevaju kao netretirana kanalizacija. U određenim dijelovima područja dolazi do ispuštanja netretirane kanalizacije u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo nekoliko općina posjeduje učinkovita postrojenja za obradu otpadnih voda.

Tretman otpadnih voda se odvija na isti, nezadovoljavajući način u čitavom programskom području. Sustav upravljanja krutim otpadom temelji se na prikupljanju, prijevozu i odlaganju krutog otpada što vrše javna komunalna poduzeća na općinskoj razini. Odlagalištima se loše upravlja, a sanitarni i higijenski uvjeti su minimalni. Minimalno je i učinkovito razdvajanje otpada.

Električna energija

Sustavi opskrbe i distribucije električne energije su dobro razvijeni na obje strane granice, i predstavljaju najveća i najsnažnija poduzeća. Rijeke u okviru programskog područja nose 50% hidro-potencijala u obje zemlje.

Postoji potencijal za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, poput hidro i geotermalne energije i biomase, ali područje također nudi i značajne neiskorištene mogućnosti za upotrebu sunčeve i energije vjetra.

Ekonomija i sektor malih i srednjih poduzeća

Bosna i Hercegovina i Crna gora su članice Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju za zemlje zapadnog Balkana i daje dobar okvir za ekonomski razvoj i regionalnu suradnju.

Općine obuhvaćene Programom još uvijek osjećaju posljedice rata iz 1990.-ih godina i nedavne globalne ekonomske krize. Cjelokupna razina ekonomskog razvoja područja je niža od odnosnih državnih prosjeka, ali precizni BDP ne može biti izveden iz dostupnih statističkih podataka. BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini je 2012. godine bio 3 419 eura, dok je u Crnoj Gori bio 5 063 eura.

U Crnoj Gori je 2012.godine bilo registrirano 23.741 društvo od čega se 8713 nalazi u programskom području. U Bosni i Hercegovini je 2012.godine bilo registrirano 59.719 društava od čega se 30.768 nalazi u programskom području. Više od 90% čine mala i srednja poduzeća, ali precizni postoci ne mogu biti izvedeni iz statističkih izvješća.

Turizam

Turizam u regiji je u ekspanziji, naročito u Crnoj Gori gdje je postao ključna industrija u zemlji. U 2012.godini je registrirano ukupno 1.439.500 dolazaka, od čega su 90% bili strani turisti. Od ovog broja, oko 8% turista bilo je iz Bosne i Hercegovine.

U programskom području u Crnoj Gori je registrirano 27,86% svih turističkih dolazaka u 2012.godini, od čega je 22,9% registrirano u tri obalne općine (Herceg Novi, Kotor i Tivat), a preostalih 4,96% je registrirano u 11 općina na sjeveru.

U Bosni i Hercegovini je registrirano 745.537 turističkih dolazaka u 2012.godini od čega su oko 58% bili strani turisti. Glavne turističke destinacije u programskom području su veliki gradovi Sarajevo i Mostar i obalni grad Neum. U ovim gradovima je registrirano oko 46% svih posjeta u 2012.godini ili 69% turista koji su posjetili programsko područje koje čini dvije trećine svih dolazaka (66,7%) u zemlji.

Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Obrazovni sustav u programskom području je dobro razvijen na svim razinama (od primarnog do terciarnog). Manje od 2% stanovnika je nepismeno. Srednje škole se nalaze u svim gradovima u ovom području.

Postoji pozitivan trend u povećanju broja i javnih i privatnih visokoškolskih obrazovnih institucija, kao i veći broj nastavnih planova i programa koje nude.

Povezanost između obrazovnih institucija i poslovnog sektora je, međutim, još uvijek slaba i rezultira neznatnim aktivnostima u polju inovacija, istraživanja i razvoja.

Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Usporedba istraživanja tržišta rada koja su proveli državni uredi za statistiku³ u skladu s preporukama Međunarodne organizacije rada ukazuju na to da su niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori ili stagnirale ili postale još nepovoljnije u razdoblju od 2007. do 2012. godine.

U obje države, spor proces stvaranja novih radnih mjesta također prate i nepovoljni migracijski trendovi.

Okoliš, priroda i klimatske promjene

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori je prilično homogeno s prirodnog, geografskog i okolišnog stajališta i karakterizira ga dobro očuvani prirodni okoliš i dragocjeni resursi s relativno malim razinama zagađenja. S druge strane, postoji i nekoliko „crnih točaka“ kada je u pitanju zagađenje, i one stvaraju ozbiljne probleme.

Na ovoj teritoriji postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali neke lokacije su izložene većem zagađenju. Najveći zagađivači u ovoj regiji su termoelektrana na ugalj u Pljevljima i ljevaonica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću uzrokuju probleme s otpadom i podzemnim vodama.

Najveći zagađivač zraka u ovoj regiji je termoelektrana na ugalj u Pljevljima. Razina zagađenja zraka je visoka, a čak se ni ne prati. Postoji potreba za razvojem strategija/projekata za smanjenje lokalnog, regionalnog i prekograničnog zagađenja zraka, za uspostavljanjem okvira za učinkovitu, čistu, održivu i obnovljivu proizvodnju i potrošnju energije i za vršenje istraživanja utjecaja na okoliš i strateške procjene stanja okoliša, uz uzimanje u obzir smjernica Kyoto protokola.

Obje strane granice suočavaju se sa sličnim izazovima u osiguravanju uravnoteženog puta ka socijalno-ekonomskom razvoju, uz istovremeno očuvanje izvanrednog prirodnog naslijeđa i ispunjavanja uvjeta EU-a koji se odnose na okoliš i klimatske promjene.

Zbog velike osjetljivosti regije na klimatske promjene, rizik od poplava i šumskih požara je povećan u posljednjem desetljeću. Klimatske promjene će također rezultirati dodatnim opterećenjem na proizvodnju hidroenergije, a prilikom definiranja mjera prilagodbe ovo će morati biti uzeto u obzir. Potencijal programskog područja kada su u pitanju obnovljivi izvori energije, posebno održiva biomasa, nije prepoznat.

Kultura

Zaštita kulturnog naslijeđa ima solidnu pravnu osnovu i osiguravaju je specijalizirane institucije u objema zemljama.

U Crnoj Gori, institucija zadužena za kulturu je Ministarstvo kulture. Također postoje dvije specijalizirane institucije odgovorne za kulturno naslijeđe, formalno organizirane u okviru Ministarstva kulture. Uprava za zaštitu kulturnog naslijeđa je zadužena za pravna pitanja i zaštitu kulturnog naslijeđa, dok je druga institucija Centar za zaštitu i arheologiju vodeća institucija u polju arheologije i očuvanja kulturnog naslijeđa u Crnoj Gori.

Za razliku od Crne Gore, institucije zadužene za kulturu i kulturno naslijeđe su veoma decentralizirane, odnosno, za kulturu su odgovorne institucije u dva entiteta: Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske, s Republičkim institutom za zaštitu kulturnog, povijesnog i prirodnog

³ Institucije koje se bave statistikom u BiH (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine-BHAS, Federalna agencija za statistiku-FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske-RZSRT)
http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba i crnogorski ured za statistiku Monstat
<http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>,
http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba
<http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>

naslijeđa i Federalno ministarstvo kulture i sporta s Institutom za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, dok je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine zaduženo za uspostavljanje osnovnih principa koordinacije i harmonizacije entitetskih planova, kao i za definiranje strategija na međunarodnoj razini.

U obje zemlje, općine u koordinaciji s relevantnim ministarstvima i institucijama za zaštitu kulture imaju primarnu odgovornost za brigu, održavanje, upotrebu i zaštitu spomenika od utjecaja prirode i ljudskih aktivnosti, za to da spomenici budu dostupni javnosti, te za troškove redovitog održavanja.

Suradnja između relevantnih institucija u području kulture je osnažena tijekom posljednjih godina.

2.2 OSNOVNI ZAKLJUČCI

Područjem dominiraju planine i slabo naseljena ruralna područja naseljena starijim stanovništvom. Cjelokupna razina ekonomskog razvoja programskog područja je niža od odnosnih državnih prosjeka. Ekonomiju karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i niska razina aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Crna Gora je uspostavila solidnu osnovu za razvoj sektora turizma u priobalnim općinama. Bosna i Hercegovina, s druge strane, ima relativno snažnu turističku infrastrukturu u velikim gradovima i u određenim zaštićenim planinskim područjima.

Veliki izazov za čitavo područje je nedostatak prilika za zapošljavanje, posebno u ruralnim područjima, što je mnoge mlade ljude nagnalo na preseljenje u velike gradove ili da priliku za zaposlenje traže u inozemstvu.

Planine i šume ostaju važan resurs čitavog područja, ali im sve više prijete opterećene komunalne službe koje u moderniziranju kasne za urbanizacijom i industrijskim aktivnostima.

Transportnoj strukturi je potrebna obnova i moderniziranje. Budući da je rizik od klimatskih promjena sve veći, mjere za otpornost na klimatske promjene morat će biti osigurane u svim projektima obnove i unapređenja.

U području postoje tri međunarodna aerodroma: Tivat, Mostar i Sarajevo.

Sve tri razine obrazovanja su dobro predstavljene u čitavom području.

Kulturološke razlike i jezične barijere su minimalne zbog dugogodišnje dobre suradnje i uzajamnih odnosa. Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, prirodne parkove i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Sve navedeno predstavlja endogene vrijednosti i potencijale koji dalje mogu biti iskorišteni za jačanje ekonomskog rasta i socijalne kohezije. Uz zajedničko naslijeđe i nepostojanje jezičnih barijera, navedeno predstavlja dobru osnovu za buduću ekonomsku i socijalnu suradnju između zajednica u regiji. Neovisno o tome, ove resurse treba koristiti na ispravan i održiv način kako bi se izbjegla pretjerana eksploatacija i negativne posljedice na okoliš.

Elementi SWOT analize na kvalificiranom području	
Prednosti	Slabosti
- Postojanje komplementarnosti ekonomija kao i sličnosti tržišta rada - Postojanje politika zapošljavanja i planova za potporu razvoja privatnog sektora - Aktivne politike zapošljavanja prevedene na temelju IPA prekogranične suradnje tijekom prethodnog razdoblja. - Osnažen pravni i institucionalni okvir za zaštitu okoliša - Određeni lokalni planovi u obzir uzimaju pristup temeljen na održivom razvoju - Relativno velika zaštićena prirodna područja - Jedinstveni krajolik i resursi (planinska područja pod šumama i izvori vode,	- Negativni rast populacije koji dovodi do nepovoljnih demografskih trendova - Niski životni standardi i starenje populacije na selu - Ograničen protok informacija na tržištu - Niski prihodi i životni standard za većinu populacije - Mala mobilnost radne snage - Nedostatak zajedničkih prekograničnih sadržaja za nadzor nad i sprječavanje prirodnih katastrofa - Neodgovarajuća infrastruktura i upravljanje javnim komunalijama, posebno u manjim naseljima (vodovod, kanalizacija, kruti otpad) - Nepostojanje odlagališta za kruti otpad i

jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); ▪ Umjerena kontinentalna klima s različitim utjecajima i plodnim tlom; ▪ Raznolika i dobro očuvana priroda s prirodnim parkovima i zaštićenim područjima; ▪ Velika bioraznolikost, uključujući vrijedne ljekovite biljke i trave; ▪ Bogato kulturno naslijeđe (povijest, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ Dobro razvijena proizvodnja energije i distributivna mreža; ▪ Obalno područje s kvalitetnim plažama kojem se lako pristupa ▪ Kulturološke sličnosti, nepostojanje jezičnih barijera i dobrosusjedski odnosi	reciklažnih postrojenja ▪ Slabo provođenje principa „zagađivač plaća“ ▪ Spora provedba strategija energetske učinkovitosti i obnovljive energije i planova aktivnosti ▪ Povećan rizik po proizvodnju energije, poljoprivredu, prijevoz i turizam zbog klimatskih promjena ▪ Slaba integriranost kulturnog naslijeđa u razvoj turističke ponude i nedovoljna iskorištenost kulturnih i zabavnih sadržaja ▪ Slabe lokalne institucionalne strukture kojima nedostaju kapaciteti za stimuliranje razvoja turizma ▪ Nerazvijenost bolničke infrastrukture i nedostatak raznolikih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga ▪ Statična i neučinkovita promocija turizma na državnoj razini ▪ Nepostojanje centara za koordinaciju i informiranje osim u velikim urbanim centrima ▪ Sezonski razvoj turizma ▪ Pojedina područja ostaju zatvorena zbog miniranosti ▪ Loše stanje kulturnog naslijeđa
Prilike	Prijetnje
▪ Povećana tendencija ka/potencijal za konkretnije aktivnosti prekogranične suradnje; ▪ Veća svijest o i osjetljivost za socijalnu inkluziju marginaliziranih skupina ▪ Orijentiranost politika na provedbu aktivnih mjera za potporu stvaranja prilika za zapošljavanje u manje razvijenim područjima u regiji (posebna orijentacija treba biti usmjerena na mlade zanatlije u nerazvijenim područjima) ▪ Razvoj zajedničkih programa za unapređenje znanja, vještina i kompetencija zaposlenih i nezaposlenih ▪ Zajednički razvoj pozitivnog okruženja u kojem se promoviraju poduzetnička kultura i zapošljavanje, posebno kada su u pitanju mladi ▪ Neiskorištene mogućnosti upotrebe sunčeve i energije vjetra ▪ Moguća upotreba održivih, povoljnih po okoliš i energetski učinkovitih usluga i tehnologija ▪ Podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja i povećano sudjelovanje javnosti u povezanim postupcima odlučivanja ▪ Promoviranje i uspostavljanje	▪ Sve veći depopulacijski trendovi ▪ Starenje populacije ▪ Potpuna depopulacija u pojedinim ruralnim mjestima ▪ Povećana socijalna isključenost nekih skupina (osobe s invaliditetom, manjine, žene i mladi) ▪ Nezaposlenost uzrokovana kolapsom ili restrukturiranjem većih industrija ▪ Nedovoljna ulaganja u ljudski kapital i mobilnost radne snage ▪ Nezadovoljavajuća postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje otpada koja mogu ugroziti javnost i doprinijeti sporijem ekonomskom razvoju ▪ Infrastrukturna ulaganja koja bi mogla nepovoljno utjecati na okoliš ▪ Neodrživ ekonomski razvoj i nekontrolirano zagađenje mogu ugroziti kvalitetu zraka, vode i tla ▪ Nesustavno iskorištavanje šuma ▪ Poslovne barijere, nedostatak znanja, iskustva i vještina u upravljanju i oglašavanju odredišta ▪ Nedovoljno resursa za tekuće održavanje i očuvanje prirodnog, kulturnog i povijesnog naslijeđa ▪ Pretjerana izloženost/pretjerano iskorištavanje određenih lokacija/resursa ▪ Klimatske promjene mogu utjecati na turizam, proizvodnju energije, prijevoz i

principa socijalno odgovornog poslovanja ▪ Partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i promoviranje programa i projekata održivog razvoja ▪ Uspostavljanje zajedničkih centara za hitne situacije ▪ Promoviranje proizvodnje obnovljivih izvora uključujući i projekte prezentiranja ▪ Kulturni/povijesni turizam i obrazovne aktivnosti kojima se regija promovira kao multietnička i privlačna europska lokacija; ▪ Razvoj alternativnih oblika ruralnog turizma i organske poljoprivrede s mogućnostima za smještaj; ▪ Širenje i međunarodno priznavanje prirodnih parkova i zaštićenih područja; ▪ Unaprjeđenje postojeće turističke ponude kroz aktiviranje kulturnih/prirodnih/povijesnih resursa i potencijala ▪ Povećana vidljivost prekograničnog turizma kroz organiziranje pojedinačnih ponuda oko glavnih turističkih i kulturnih potencijala ▪ Unaprjeđenje bilateralne suradnje u oglašavanju regionalnih turističkih odredišta ▪ Vidljive privatne inicijative u sektoru turizma koje odgovaraju povećanoj potražnji za wellness, zdravstvenim i eko-turizmom. ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa fokusiranih na novu „aktivnu“ vrstu odmora; ▪ Zajednički razvoj turističkih proizvoda i njihovo zajedničko oglašavanje;	poljoprivredu
---	----------------------

DIO 3: PROGRAMSKA STRATEGIJA

3.1 LOGIČKA PODLOGA-POJAŠNJENJE ODABRANE STRATEGIJE DJELOVANJA

- ✓ Trenutni IPA II program prekogranične suradnje predstavlja nastavak dobro utemeljenog okvira za suradnju.
- ✓ IPA program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2007.-2013. do sad je proveden kroz dva poziva za dostavljanje ponuda. Interes koji su za Program izrazili ponuđači pokazuje postojanje pozitivnog trenda i, prema tome, potencijala za jačanje kapaciteta područja za apsorpciju.

- ✓ Kada se radi o obrađenim temama, analiza koju je proveo JTS o primljenim ponudama pokazuje kako je tematski interes raspoređen na nove tematske prioritete ⁴:

Prioritet	TP1	TP2	TP3	TP4	TP5	TP6	TP7	TP8	Ukupno
1. CfP	4	11	0	11	9	3	0	0	38
2. CfP	8	14	0	22	17	1	5	0	67
Ukupno	12	25	0	33	26	4	5	0	105

- ✓ SWOT analiza je pripremljena između lipnja i prosinca 2013.godine kako bi se analizirale potrebe područja. Strukturirana je prema tematskom prioriteti, usklađena sa Strategijom EU2020 i SEE2020, a svi rezultati su priloženi ovom programskom dokumentu.
- ✓ S obzirom na gore navedeno, cilj globalnog Programa je prepoznat kao adekvatan za suočavanje s izazovima i za odgovaranje na potrebe područja kada se uzmu u obzir pravni okvir ponuđen IPA II instrumentom i EU-ovim strategijama, kao i iskustva iz prošlosti kako je opisano u planu u daljnjem tekstu.
- ✓ Ukupni cilj Programa je promoviranje **održivog razvoja u prekograničnom području između Bosne i Hercegovine i Crne Gore** provedbom **zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja**.
- ✓ Cjelokupni cilj se postiže aktivnostima u okviru sljedećih tematskih prioriteta čiji je odabir pojašnjen u tabeli u daljnjem tekstu:

Odabrani tematski prioriteti	Pojašnjenje odabira
TP1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	Opći kontekst, zbog financijske krize, poziv za odgovarajuće odgovore u politikama zapošljavanja. Postojeći proces suradnje treba biti nastavljen i ojačan. Pokazalo se da je interes potencijalnih korisnika velik. Prethodna iskustva pokazuju vrijednost pristupa prekogranične suradnje u ovoj domeni, kao i potrebu za posebnom pažnjom koju treba posvetiti ugroženim skupinama, uključujući mlade i žene.
TP2: Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	U lokalnim planovima sve se više uzimaju u obzir održivi razvoj i podizanje svijesti o važnosti zaštite prirode i borbe protiv klimatskih promjena, što se čini učinkovitim ako se promovira na prekograničnoj razini. Upravljanje rizikom također zahtijeva zajedničke aktivnosti budući da se prirodne katastrofe ne završavaju na granici.
TP3: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu	Turizam je najveći potencijal za rast u području zahvaljujući dostupnim prirodnim i kulturnim resursima. Međutim, potrebno je održivo upravljanje. Interes mogućih korisnika s obje strane granice podupire ovaj TP

⁴ Osam tematskih prioriteta predloženih za IPA program prekogranične suradnje su sljedeći:

TP1 Promoviranje zapošljavanja, mobilnost radne snage, prekogranična socijalna i kulturna inkluzija; TP2 Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom; TP3 Promoviranje održivih prijevoznih i unaprjeđenje javnih infrastruktura; TP4 Poticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa; TP5 Ulaganje u mlade, obrazovanje i vještine; TP6 Promoviranje lokalnog i regionalnog upravljanja, izgradnja administrativnih i kapaciteta za planiranje; TP7 Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovine i ulaganja; TP8 Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a.

3.2 OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA

3.2.1 TEMATSKI PRIORITETI

Tematski prioritet 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.

Nedostatak prilika za zapošljavanje je jedna od najvećih prijetnji u programskom području. Utječe na životni standard većeg dijela stanovništva i ključni je uzrok migracijskih tokova. Kratkoročno unaprjeđenje ove situacije nije izgledno, a negativni utjecaj može čak biti i pogoršan, posebno kada su u pitanju ugrožene skupine i ruralno stanovništvo.

Postoji potreba za financijskim resursima kako bi se podržao potencijal za unaprjeđenje zapošljavanja i pristupa tržištima rada.

Povećana upotreba obnovljivih izvora energije poput sunčeve i energije vjetra, geotermalne energije i biomase može dovesti do stvaranja zelenih radnih mjesta u manjim zajednicama u kojima su mogućnosti zapošljavanja male.

Posebni cilj 1.1: Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika.

Ovaj posebni cilj je usmjeren na jačanje zajedničkog pristupa tržištu rada koje je slično s obje strane granice. Nedavna postignuća u domeni promoviranja politika zapošljavanja se dalje razvijaju i kapitaliziraju čime se unaprjeđuje postojeća potpora uslugama i alatima kojima se podržava tržište rada. Harmonizacija i redovita razmjena podataka između dviju zemalja se promovira. Ovaj posebni cilj je također povezan s održivošću poslovanja koje se vodi u slabo naseljenim izoliranim područjima.

Očekivani rezultati 1.1.1: Unaprijeđena savjetodavna potpora i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području.

ID	Pokazatelji rezultata *	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
1.1.1.1	Postotak nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema spolu i starosti)	Broj zaposlenih i samozaposlenih	0	2014.	20%	Nadzor/projektna izvješća Ured za zapošljavanje i registri komora	2018., 2020., 2022.

* Osnova za većinu indikatora postignuća je „0“. Naime, ograničena dostupnost statističkih informacija i resursa ne dozvoljava definiranje indikatora precizno na osnovnoj vrijednosti. Pristupom korištenim u Programu se, prema tome, mjere indikatori kao posljedica intervencija u sklopu Programa za sva tri tematska prioriteta. Kada je u pitanju praktična primjena pokazatelja, sugerira se da su pokazatelji ciljeva unutar svakog poziva za dostavljanje ponuda (smjernice za ponuđače) prezentirani tako da potencijalnim aplikantima predstavljaju ciljeve Programa i po mogućnosti usmjeravaju njihovo djelovanje u provedbi Programa.

Odgovorna tijela i JMC će redovito revidirati indikatore. Kada je to moguće, prilikom planiranja daljnjih ciljanih poziva za dostavljanje ponuda u obzir će se uzimati rezultati prethodnih poziva za dostavljanje ponuda.

Indikativni popis podržanih aktivnosti::

- Definiranje nedostataka vezanih za radnu snagu i vještine i uspostavljanje učinkovitih sustava informiranja na tržištu rada;
- Razvoj stručnog obučavanja i neformalni i cjeloživotni programi učenja;
- Stručno obučavanje, neformalne i cjeloživotne obrazovne aktivnosti;
- Pripravnički staž u postojećim kompanijama, trgovinama i zanatima;

- Mentorstvo nezaposlenim osobama iz ugroženih skupina u kompanijama, trgovinama i zanatima;
- Uvođenje praktičnog nastavnog plana i programa i obrazovne institucije, uključujući i one koje se bave obrazovanjem odraslih;
- Prepoznavanje i sparivanje vještina s potrebama realnog privatnog sektora;
- Pružanje usluga savjetovanja u vezi s karijerom i davanje smjernica
- Javno-privatne konzultacije i dijalog s ciljem utvrđivanja prilika za zapošljavanje i smanjenja poslovnih barijera;
- Identificiranje i promoviranje održivih javno-privatnih partnerstava i planova povezivanja u poslovanju sa snažnim potencijalom za stvaranje novih radnih mjesta;
- Promoviranje i unaprjeđenje vještina za poslovne inovacije za stvaranje novih radnih mjesta;
- Organiziranje sajмова za zapošljavanje/okruglih stolova/promocija ili kampanja;
- Promoviranje aktivnosti samozapošljavanja;
- Mali projekti demonstriranja upotrebe obnovljive energije;
- Mali infrastrukturni radovi i nabavka opreme.

Ciljane skupine: Predviđene ciljane skupine su nezaposleni pojedinci, budući poduzetnici koji razmatraju pokretanje posla u ruralnim područjima, iskusni poduzetnici koji su spremni proširiti svoje poslovanje i stvoriti nova radna mjesta, i studenti visokoškolskih obrazovnih ustanova i strukovnih škola.

Vrste korisnika: Organizacije za razvoj poslovanja, poslovne udruge, uredi za zapošljavanje i sektori za ekonomski razvoj u regionalnim i lokalnim vladama, visokoškolske ustanove, institucije za strukovno obrazovanje i obučavanje, socijalni partneri i organizacije civilnog društva.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
1.1.1.1.1	Broj novih poslovnih aktivnosti i inicijativa za zapošljavanje koje su pokrenute i kojima se pruža potpora	Broj inicijativa	4	Nadzor/projektna izvješća
1.1.1.1.2	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo	12	Nadzor/projektna izvješća
1.1.1.1.3	Broj sudionika u obukama, pripravnika i mentorstava	Broj sudionika	300	Nadzor/projektna izvješća

Posebni cilj 1.2: Poboljšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina

Osim unaprjeđenja pristupa tržištu rada, fokusirana i proaktivna potpora će biti pružena unaprjeđenju pristupa tržištu rada i stvaranju novih prilika za zapošljavanje pripadnika ugroženih skupina, uključujući žene, manjine, osobe s invaliditetom i dugoročno nezaposlene osobe starije od 50 godina. Usto, ovaj cilj će biti ostvaren kroz različite oblike savjetovanja i izravnu potporu za stvaranje socijalnih poduhvata i drugih inicijativa za stvaranje novih radnih mjesta.

Očekivani rezultati 1.2.1: Povećane prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja.

ID	Pokazatelji rezultata *	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
1.2.1.1	Postotak nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema posebnoj skupini, spolu i starosti)	Broj zaposlenih i samozaposlenih unutar ugroženih skupina	0	2014.	10%	Nadzor/projektna izvješća Registri ureda za zapošljavanje	2018., 2020., 2022.

Vrste korisnika: Organizacije za razvoj poslovanja, poslovne udruge, uredi za zapošljavanje i sektori za ekonomski razvoj u regionalnim i lokalnim vladama, službe za socijalni rad, visokoškolske ustanove, institucije za strukovno obrazovanje i obučavanje, socijalni partneri i organizacije civilnog društva.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
1.2.1.1.1	Broj novih poslovnih aktivnosti i inicijativa za zapošljavanje koje su pokrenute i kojima se pruža potpora	Broj inicijativa	2	Nadzor/projektna izvješća
1.2.1.1.2	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo	6	Nadzor/projektna izvješća
1.2.1.1.3	Broj sudionika u obukama, pripravnika i mentorstava	Broj sudionika	100	Nadzor/projektna izvješća

Tematski prioritet 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.

Iako je bogato prirodnim resursima, programsko područje se smatra i ugroženim i izloženim određenom broju rizika vezanih za klimatske promjene. Zagađenje je također razlog za ozbiljnu zabrinutost. Budući da se ove okolnosti ne mogu zaustaviti na granici, Program prekogranične suradnje može poboljšati situaciju u smislu pružanja potpore regionalnim i lokalnim administracijama u unapređivanju njihovih okolišnih kapaciteta, kao i kapaciteta vezanih za klimatske promjene, planiranje upravljanja rizikom i operativnih kapaciteta. U isto vrijeme, aktivnosti promoviranja usmjerene na ciljanu populaciju s obje strane granice mogu doprinijeti naporima koje ulažu javne institucije.

Posebni cilj 2.1: Prekogranična suradnja i zajedničke aktivnosti unaprjeđuju upravljanje i energetska učinkovitost lokalne vodoopskrbe, kanalizacijskih sustava i sustava za kruti otpad, te zaštitu okoliša

Vodoopskrba i upravljanje otpadom je ključni faktor u pogledu zaštite okoliša. Iako Program prekogranične suradnje ne obuhvaća velike infrastrukturne intervencije, zajedničke aktivnosti na regionalnoj i lokalnoj razini mogu predstavljati osnovu za veća ulaganja. Ovaj posebni cilj naročito je usmjeren na unaprjeđenje okolišnih standarda čitavog područja kroz dvostruki pristup institucijama i općoj javnosti.

Očekivani rezultati::

2.1.1a Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnoj razini u pogledu vodoopskrbe i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama i

2.1.1b Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti s europskim standardima vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te sa standardima zaštite okoliša.

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
2.1.1a.1	Postotak programskog područja koje ima koristi od bolje provedbe standarda vodoopskrbe, kanalizacije, odlaganja krutog otpada i zaštite okoliša	Količina vode koja se distribuira građanima širom čitavog programskog područja Količina prerađenih otpadnih voda i odloženog krutog otpada širom programskog područja u skladu sa zakonom i dobrom praksom Broj kršenja zakona o zaštiti okoliša i prirode/bioraznolikosti	0	2014	30%	Nadzor/projektna izvješća Izvješća općinskih vlasti Službena statistika Medijska izvješća	2018., 2020., 2022.
2.1.1b.1	Postotak obuhvaćenih stanovnika čija je svijest podignuta kampanjama o dobrobitima poštivanja europskih standarda vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama i standarda zaštite okoliša	Postotak stanovnika koji podržavaju strožije standarde u polju upravljanja otpadnim vodama, krutim otpadom i zaštite prirode/bioraznolikosti.	0	2014.	50%	Nadzor/projektna izvješća Izvješća općinskih vlasti Službena statistika Medijska izvješća	2018., 2020., 2022.

Indikativni popis podržanih aktivnosti:

- Pripremanje prethodnih studija izvodljivosti za razvoj novih ili modernizaciju postojećih sustava za vodoopskrbu, prerađu otpadnih voda i prikupljanje krutog otpada s ciljem unapređenja vodoopskrbe i energetske učinkovitosti i smanjivanje zagađenja od otpadnih voda i krutog otpada i na lokalnoj i na prekograničnoj razini;

- Modernizacija postrojenja i opremanje javnih komunalnih poduzeća koja sudjeluju u vodoopskrbi, tretmanu otpadnih voda i prikupljanju krutog otpada s ciljem unapređivanja učinkovitosti vodoopskrbe i energetske učinkovitosti i smanjenja gubitaka vode i zagađenja otpadnim vodama i krutim otpadom, i na lokalnoj i na prekograničnoj razini.
- Modernizacija procedura i poslovanja javnih komunalnih kompanija koje sudjeluju u vodoopskrbi, tretmanu otpadnih voda i prikupljanju krutog otpada-
- Obučavanje i izgradnja kapaciteta lokalnih i regionalnih uprava i javnih servisa i njihovog osoblja;
- Sklapanje i provedba prekograničnih javno-privatnih partnerstava s ciljem promoviranja i uvođenja viših standarda zaštite okoliša i socijalno odgovornog poslovanja, uključujući i za okoliš pogodne pilot-projekte koji doprinose razvoju regije;
- Javne kampanje o obrazovanju i informiranju u suradnji s građanskim društvom i medijima, uključujući i, ali bez ograničenja na, radionice, javne debate, simpozije, medijske kampanje, promocije i pilot-aktivnosti kao potpora primjeni viših standarda vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, i zaštite prirode i bioraznolikosti, kao i klimatskih promjena.

Ciljane skupine: Predviđene ciljane skupine na svim razinama uprave u obje zemlje, posebno onih sektora i odjela koji su odgovorni za okolišno planiranje, socijalnih partnera, volonterskih organizacija/tijela građanskog društva i javnih komunalnih poduzeća koja sudjeluju u vodoopskrbi i odlaganju otpadnih voda i krutog otpada. Usto, kampanje o svjesnosti treba usmjeriti na opću javnost.

Vrste korisnika: Vlasti/institucije zemlje s kompetencijama/odgovornošću u kvalificiranom području, lokalne vlade i njihove institucije; razvojne agencije, organizacije (uključujući nevladine organizacije) za zaštitu okoliša; javna tijela odgovorna za vodoopskrbu i upravljanje otpadnim vodama i krutim otpadom.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
2.1.1a.1.1	Broj pripremljenih prethodnih studija izvodljivosti i studija izvodljivosti i tehničkih planova za razvoj novih ili moderniziranje postojećih sustava vodoopskrbe, tretmana otpadnih voda/krutog otpada	Utvrđeni tehnički, ekonomski, financijski, zakonski i okolišni planovi i studije	2	Nadzor/projektna izvješća Izvješća općinskih vlasti
2.1.1a.1.2	Broj moderniziranih postrojenja, opreme, procedura i aktivnosti javnih komunalnih kompanija	Renovirana postrojenja Novonabavljena i/ili obnovljena oprema	3	Nadzor/projektna izvješća Izvješća općinskih vlasti Službena statistika Medijska izvješća
2.1.1b.1.1	Broj zaposlenih u javnim komunalnim poduzećima čije su vještine i znanje unaprijeđeni	Obučeno osoblje	50	Nadzor/projektna izvješća Izvješća javnih komunalnih ustanova
2.1.1b.1.2	Broj organiziranih i provedenih obrazovnih/informativnih kampanja, javnih/privatnih partnerstava i pilot-projekata kojima se promoviraju viši standardi zaštite okoliša	Provedene aktivnosti podizanja svijesti	7	Nadzor/projektna izvješća Medijska pokrivenost

Posebni cilj 2.2: Unaprijeđena je prilagodba na klimatske promjene i mjere smanjenja njihovog utjecaja i sprječavanja rizika i upravljanja Prirodni resursi podliježu mnogim pritiscima i konfliktima prilikom upotrebe (između koncepta zaštite okoliša i industrije, poljoprivrede, urbanizacije i turizma). Daljnji pritisci potječu od sve većeg rizika za čitavu zemlju. Prekogranična suradnja će unaprijediti kapacitete za sprječavanje i smanjenje utjecaja prirodnih katastrofa javne administracije u području kroz zajedničko učenje, razvoj integriranih alata i strategija, kao i zajednička pilot-rješenja.

Očekivani rezultati 2.2.1: Ojačan je kapacitet hitnih službi za sprječavanje i smanjenje rizika i mjere prilagodbe kako bi se mogle nositi s posljedicama katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
2.2.1.1	Najmanje dva prekogranična tima su osnovana i imaju ovlast da rješavaju hitne situacije.	Sektori i angažirani na Programu imaju korist od novog znanja, vještina i iskustva Potpisan protokol o suradnji	0	2014.	2	Nadzor/projektna izvješća	2018., 2020., 2022.

Indikativni popis podržanih aktivnosti:

- Obučavanje i izgradnja kapaciteta okolišnih službi za izvanredna stanja, uključujući i prekograničnu suradnju na sprečavanju izvanrednih situacija, spašavanju i aktivnostima obnove;
- Moderniziranje/opremanje i unaprjeđenje operativnih procedura okolišnih službi za izvanredne situacije;
- Razmjena iskustava i najboljih praksi među zainteresiranim stranama u unaprjeđenju sprečavanja rizika i upravljanja i smanjenja utjecaja klimatskih promjena i kapaciteta za prilagodbu;
- Zajedničke aktivnosti upravljanja rizikom (požar, poplava, zagađenje, itd.)
- Mali infrastrukturni radovi, osiguravanje postojanja mjera za otpornost na klimatske promjene.

Ciljane skupine: Predviđena ciljana skupina su zaposleni na svim razinama vlasti u obje zemlje, a naročito oni sektori i odjeli zaduženi za upravljanje rizikom, i volonterske organizacije/tijela koja se bave klimatskim promjenama, socijalni partneri i građansko društvo.

Vrste korisnika: Vlasti/institucije zemlje s kompetencijama/odgovornošću u kvalificiranom području, lokalne vlade i njihove institucije; razvojne agencije, organizacije (uključujući nevladine organizacije) za zaštitu okoliša i klimatske promjene; javna tijela odgovorna za požare/poplave/hitne službe.

Ciljane skupine:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
2.2.1.1.1	Broj organiziranih obuka	Zaposleni i sektori koji imaju koristi od obuka	6	Nadzor/projektna izvješća
2.2.1.1.2	Broj sektora u okviru javne administracije koji	Sektori angažirani na	4	Nadzor/projektna izvješća

	su opremljeni za unaprijeđeno prekogranično upravljanje katastrofama i rješavanje pitanja klimatskih promjena	Programu imaju korist od nove specijalizirane opreme		
--	---	--	--	--

Tematski prioritet 3: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu

Aдекватna upotreba i promoviranje krajolika, prirodnih resursa i kulturnog naslijeđa mogu doprinijeti otvaranju područja u smislu održivog turizma kao instrumenta za ekonomski rast.

Posebni cilj 3.1: Unaprijeđena je kvaliteta i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu

Namjera je pronaći načine razvoja kulturnih i prirodnih resursa u turističke resurse i proizvode kako bi se unaprijedio interes za posjećivanje i život u tom okruženju. Ovaj posebni cilj usmjeren je ka pronalaženju ravnoteže između očuvanja i razvoja prirodnih i kulturnih resursa, uz posebnu pažnju posvećenu ruralnim područjima koja su još uvijek marginalizirana od strane većine posjetitelja.

Očekivani rezultati:

3.1.1a Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan i

3.1.1b Slika i privlačnost prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
3.1.1a.1	Broj i primici od posjetitelja/korisnika zajedničkih ruralnih i prirodnih zaštićenih područja	Turističke posjete/potrošnja	0	2014.	300	Nadzor/projektna izvješća	2018., 2020., 2022.
3.1.1a.2	Broj uspostavljenih tematskih klastera i drugih dugoročnih prekograničnih poslovnih veza	Uspostavljeni i operativni klasteri i dugoročna poslovna partnerstva	0	2014.	5	Nadzor/projektna izvješća	2018., 2020., 2022.
3.1.1b.1	Broj organiziranih kulturnih događaja	Broj organiziranih kulturnih događaja	0	2014.	5	Nadzor/projektna izvješća	2018., 2020., 2022.

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
3.1.1b.2	Postotak kulturnih znamenitosti čija je vidljivost unaprijeđena	Broj kulturnih znamenitosti čiji je publicitet unaprijeđen	0	2014.	50%	Nadzor/projektna izvješća Statistički podaci dobiveni od turističkih organizacija	2018., 2020., 2022.

Indikativni popis podržanih aktivnosti:

- Zajednički razvoj novih turističkih proizvoda i usluga korištenjem ICT-a i drugih dostupnih tehnologija (npr. GPS uređaja, sustava rezerviranja, itd.)-razmjena informacija, umrežavanje, strukturiranje, pozicioniranje i brendiranje;
- Organiziranje promocija i komuniciranje i javne kampanje;
- Razmjena i prijenos iskustava;
- Obučavanje i izgradnja kapaciteta za marketinške vještine turističkih operatera;
- Razvoj i provedba ciljanih planova obučavanja za postojeće i buduće radnike u turizmu u manje razvijenim turističkim područjima;
- Manji infrastrukturni radovi i nabavka opreme;
- Organiziranje događaja, simpozija, radionica, itd.;
- Posebne profesionalne intervencije s ciljem zaštite i promoviranja kulturnog naslijeđa, kao i kulturnih tradicija;
- Organiziranje lake infrastrukture s ciljem potpore proizvodnji ključnih proizvoda (npr. centri za posjetitelje, postavljanje znakova, objekti za rekreaciju za turističke svrhe);
- Obnova i očuvanje povijesnih i kulturnih znamenitosti, uključujući i pristup istima..

Ciljane skupine: Posjetitelji i lokalno stanovništvo, poslovni subjekti i organizacije povezane sa sektorom, organizacije koje razvijaju turističke lokacije i organizacije koje imaju koristi od razvijenih lokacija.

Vrste korisnika: Glavni projektni partneri predviđeni za provedbu projekata u okviru ovog posebnog cilja su organizacije odgovorne za očuvanje i razvoj prirodnog i kulturnog naslijeđa, organizacije za razvoj turizma, lokalne i regionalne vlade.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
3.1.1a.1.1	Broj novih zajedničkih turističkih proizvoda	Razvijeni novi turistički proizvodi	3	Nadzor/projektna izvješća
3.1.1b.1.1	Broj obnovljenih spomenika kulture koji su stavljeni na raspolaganje posjetiteljima	Obnova/restauracija na spomenicima i pristupni putevi	3	Nadzor/projektna izvješća

Sažeti pregled pokazatelja rezultata:

Tematski prioritet	Posebni cilj	Očekivani rezultati	Pokazatelji rezultata *
1. Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije	1.1 Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika	1.1.1 Unaprijeđena savjetodavna potpora i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području	1.1.1.1 Postotak nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema spolu i starosti)
	1.2 Poboljšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina	1.2.1. Povećane prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja	1.2.1.1 Postotak nezaposlenih iz ugroženih skupina koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema posebnoj skupini, spolu i starosti)
2. Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	2.1 Prekogranična suradnja i zajedničke aktivnosti unaprjeđuju upravljanje i energetske učinkovitost lokalne vodoopskrbe, kanalizacijskih sustava i sustava za kruti otpad, te zaštitu okoliša	2.1.1a Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnoj razini u pogledu vodoopskrbe i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama.	2.1.1a.1 Postotak programskog područja koje ima koristi od bolje provedbe standarda vodoopskrbe, kanalizacije, odlaganja krutog otpada i zaštite okoliša
		2.1.1b Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti sa europskim standardima vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te sa standardima zaštite okoliša.	2.1.1b.1 Postotak obuhvaćenih stanovnika čija je svijest podignuta kampanjama o dobrobitima poštivanja europskih standarda vodoopskrbe, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama i standarda zaštite okoliša.
	2.2 Sprječavanje rizika i upravljanje i smanjivanje utjecaja klimatskih promjena i prilagodba na promjene su unaprijeđeni	2.2.1 Kapacitet službi za sprječavanje rizika u izvanrednim situacijama i smanjenje posljedica klimatskih promjena i prilagodbu na promjene je povećan	2.2.1.1 Najmanje dva prekogranična tima su osnovana i imaju ovlast da rješavaju hitne situacije.
3 Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu	3.1 Unaprijeđena je kvaliteta i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu	3.1.1a Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan	3.1.1a.1 Broj i primici od posjetitelja/korisnika zajedničkih ruralnih i prirodnih područja
		3.1.1b Slika i privlačnost	3.1.1a.2 Broj utvrđenih tematskih klastera i drugih dugoročnih poslovnih veza 3.1.1.b.1 Postotak kulturnih događaja i znamenitosti čija je

* Napominjemo da su pokazatelji rezultata dalje razloženi na razinu pokazatelja rezultata kako je gore opisano.

Tematski prioritet	Posebni cilj	Očekivani rezultati	Pokazatelji rezultata *
		prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena	vidljivost unaprijeđena

Promoviranje lokalnih prekograničnih aktivnosti **ljudi - ljudima** smatra se horizontalnim modalitetom koji je moguće primijeniti, kada je to relevantno, na ispunjavanje svih odabranih tematskih ciljeva.

3.2.2 Tehnička pomoć

Posebni cilj:

Posebni cilj tehničke pomoći je osigurati učinkovitu, transparentnu i pravovremenu provedbu prekograničnog Programa suradnje, kao i podići svijest o programu na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini i, općenito, među stanovništvom u kvalificiranom programskom području. Također podupire aktivnosti podizanja svijesti na razini zemlje kako građani u obje zemlje korisnice IPA II programa bili informirani o Programu. Nadalje, iskustvo pripreme programskog ciklusa 2007.-2013.godine pokazuje da će ovaj prioritet također predstavljati potporu administrativnom kapacitetu vlasti i korisnika Programa u pogledu unaprijeđena vlasništva i prikladnosti Programa i projektnih rezultata.

Alokacija za tehničku pomoć će biti upotrijebljena za potporu radu državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO) u osiguravanju učinkovitog uspostavljanja, provedbe, nadzora i evaluacije Programa, kao i optimalne upotrebe resursa. Ovo će biti postignuto kroz uspostavljanje i djelovanje Zajedničkog tehničkog tajništva (ZTT) na teritoriji Bosne i Hercegovine i po mogućnosti Ureda na području Crne Gore. ZTT će biti odgovoran za svakodnevno upravljanje Programom i izvještavat će OS i ZNO.

Planirani rezultati:

1. Administrativna potpora Operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru Programa je unaprijeđena

Ovaj prioritet osigurat će nesmetanu provedbu Programa tijekom svih faza. Uključuje dostupnost financijskih sredstava i angažiranje kvalificiranog osoblja zaduženog za pružanje pomoći Operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru, kao i uspostavljanje i provedbu mehanizama i procedura upravljanja, nadzora i kontrole. Ako bude potrebno, doprinijet će i pripremi sljedećeg financijskog ciklusa (2021.-2027.).

Pokazatelji rezultata:

Pokazatelj	Jedinica	Osnovna vrijednost	Cilj 2022.
Prosječni udio korisnika zadovoljnih potporom provedbi Programa ⁵	Postotak	Nema podataka	90%

2. Tehnički i administrativni kapacitet za upravljanje Programom i provedbu je povećan

Ovaj prioritet će također pružiti mogućnost unapređenja stručnosti i vještina struktura koje upravljaju Programom, kao i mogućih aplikanata i korisnika granta. Posebne aktivnosti izgradnje kapaciteta će biti planirane i izvedene na temelju utvrđenih potreba tijekom provedbe Programa. Kao dio lekcija naučenih iz programskog ciklusa 2007.-2013.godine, (i) očekuje se povećano sudjelovanje članova ZNO-a u zadacima definiranim u okviru pravnog okvira IPA II programa; (ii) bit će povećan kapacitet potencijalnih aplikanata za razvoj održivih prekograničnih partnerstava; i (iii) bit će povećan kapacitet korisnika granta u smislu zadovoljavajućeg načina ispunjavanja obveza iz njihovih ugovora.

⁵ Zahtijeva redovito i jednostavno ispitivanje korištenjem standardnog upitnika sa zatvorenim pitanjima.

Pokazatelji rezultata:

<i>Pokazatelj</i>	<i>Jedinica</i>	<i>Osnovna vrijednost</i>	<i>Cilj 2022.</i>
Prosječno povećanje u broju primljenih ponuda u okviru svakog uzastopnog poziva		Nema podataka	Nema podataka ⁶
Prosječan udio projektnih sažetaka koji bi bili kvalificirani za daljnju procjenu	Postotak	NA	65%

3. Vidljivost Programa i njegovi rezultati su zagaranirani.

Program prekogranične suradnje je veoma popularan u kvalificiranim područjima zahvaljujući, između ostalog, vidljivosti aktivnosti koje su poduzete tijekom programskog ciklusa 2007.-2013.godine. S obzirom na broj aplikacija u naknadnim pozivima, primijećeno je da postoji povećan interes za inicijative suradnje. Ova postignuća treba održati i unaprijediti tijekom provedbe financijske perspektive 2014.-2020. Treba razviti raznovrsne kanale komunikacije i publiciteta kako bi se osigurala redovita razmjena informacija između zainteresiranih strana i šire publike.

Pokazatelji rezultata:

<i>Pokazatelj</i>	<i>Jedinica</i>	<i>Osnovna vrijednost</i>	<i>Cilj 2022</i>
Ljudi koji sudjeluju u promotivnim događajima	Broj	1.150	1.500
Posjete internetskoj stranici Programa	Broj	280.000	490.000

Vrsta aktivnosti:

Popis mogućih aktivnosti obuhvaćenih alokacijom za tehničku pomoć uključivat će:

- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog tajništva i njegovog Ureda.
- Organiziranje događaja, sastanaka, obuka, studijskih putovanja ili uzajamnih posjeta s ciljem usvajanja novih znanja o najboljim praksama drugih razvojnih inicijativa.
- Sudjelovanje osoblja upravljačkih struktura na forumima o zapadnom Balkanu ili o EU-u
- Pripremanje internih i/ili eksternih priručnika
- Pomoć potencijalnim aplikantima u partnerstvu i razvoju projekata (forumi za pronalaženje partnera, itd.)
- Savjetovanje korisnika grantova o pitanjima provedbe projekta
- Nadzor nad provedbom projekata i programa, uključujući uspostavljanje sustava nadzora i povezanog izvještavanja
- Organiziranje aktivnosti ocjenjivanja, analiziranja, ispitivanja i/ili proučavanja pozadine Programa
- Informiranje i publicitet, uključujući i pripremu, usvajanje i redovitu reviziju plana vidljivosti i komuniciranja, širenja informacija (info-dani, naučene lekcije, studije najboljih slučajeva, novinski članci i priopćenja), promotivni događaji i tiskani materijal, razvoj komunikacijskih alata, održavanje, ažuriranje i unaprjeđenje internetske stranice Programa, itd.
- Potpora radu Zajedničke radne skupine zadužene za pripremu programskog ciklusa 2021.-2026.godine
- Ostalo

Ciljane skupine i krajnji korisnici (nepotpuni popis):

- Strukture koje upravljaju Programom, uključujući ugovorna tijela

⁶ Napominjemo da su u financijskoj perspektivi 2014.-2020. usklađeni/strateški pozivi za dostavljanje ponuda zamišljeni s jasnim fokusom i/ili određenim uvjetima koji se odnose na potencijalne korisnike. Također, u pozivu za dostavljanje ponuda moguće je da će se koristiti rotirajući princip za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva, a u tom smislu, broj ponuda ne mora nužno biti povećan. Zbog ovoga, mogući očekivani porast broja primljenih ponuda može biti izračunat posebno za svaki uzastopni poziv i na njega će utjecati faktor koji može biti izračunat na temelju: 1) Ukupnih dostupnih financijskih okvira, 2) Tematskih prioriteta, posebnih ciljeva i rezultata uključenih u poziv za dostavljanje ponuda, 3) Minimalni i maksimalni iznosi odobrenih grantova, 4) Broja aplikacija i dozvoljenih grantova po ponuđaču/suponuđaču/povezanom subjektu i 5) Svih drugih posebnih odredbi koje utječu na razne kriterije kvalificiranosti koji se primjenjuju na određene pozive za dostavljanje ponuda.

- Potencijalni aplikanti
- Korisnici granta
- Krajnji korisnici projekta
- Opća javnost

3.3 HORIZONTALNA I POPREČNA PITANJA

Jamčenje jednakih mogućnosti i sprječavanje bilo kakve diskriminacije na osnovi spola, rasnog ili etničkog porijekla, religije ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije predstavljaju važne principe u svim fazama Programa. Ovi principi se primjenjuju u provedbi Programa, ali i na odabir i provedbu zasebnih projekata. Doprinos horizontalnim principima je predviđen kao kriterij za ocjenu. Projekti koji bi imali negativan utjecaj na jednake prilike i jednakost neće biti odobreni.

Održivi razvoj i klimatske promjene će biti uzete u obzir kao horizontalni princip u provedbi svih programa. Kriterij za odabir je predviđen za održivi razvoj. Projekti s izravnim negativnim utjecajem na okoliš i održivi razvoj neće biti financirani.

Projekti koji podržavaju jednake prilike i jednakost izravno su predviđeni u okviru Tematskog prioriteta 1 gdje su potrebe ugroženih skupina posebno uzete u obzir. Uz to, Tematski prioritet 2 se izravno odnosi na zaštitu okoliša, dok je Tematski prioritet 3 fokusiran na turizam i prirodne resurse. Prema tome, projekti financirani u okviru ovih prioriteta imat će izravan pozitivan utjecaj na održivi razvoj. Na kraju, Tematski prioritet 3 nastoji unaprijediti razumijevanje različitih kultura s ciljem promoviranja turizma.

Uz opći princip jednakosti, Program će uzimati u obzir i jednakost između muškaraca i žena. Ovo je jedan od ciljeva svih Tematskih prioriteta. Jednakost između muškaraca i žena bit će uzeta u obzir prilikom zapošljavanja osoblja i u svim kadrovskim politikama.

Doprinos horizontalnim principima je predviđen kao kriterij za ocjenu. Projekti koji bi imali negativan utjecaj na jednake prilike i jednakost neće biti odobreni.

Projekti pripremljeni u okviru pristupa Razvoju područja s ciljem omogućavanja održivog rasta u definiranim geografskim područjima u pograničnim područjima na zapadnom Balkanu, posebno u ruralnim područjima koje karakteriziraju složeni razvojni problemi, mogu biti razmotreni za financiranje u okviru Programa prekogranične suradnje. U obzir će biti uzeti pripremne aktivnosti za Razvoj područja koje su već provedene u pograničnoj regiji koja obuhvaća Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru.

DIO 4: FINANCIJSKI PLAN

Tabela 1 pokazuje indikativni godišnji iznos doprinosa Unije Programu prekogranične suradnje za razdoblje 2014.-2020.godine. Tabela 2 prikazuje indikativnu raspodjelu alokacija po tematskom prioritetu i najveći iznos sufinansiranja od strane Unije.

Tabela 1: Indikativni iznosi godišnje financijske alokacije za program prekogranične suradnje 2014.-2020.

Godina	IPA II program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014.-2020.							Ukupno (EUR)
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2014.-20.
Operacije u okviru Programa prekogranične suradnje (svi tematski prioriteti)	840 000	1 200 000	1 200 000	840 000	1 200 000	1 200 000	1 080 000	7 560 000
Tehnička pomoć	360 000	0.00	0.00	360 000	00	00	120 000	840 000
Ukupno (EUR)	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	8 400 000

Tabela 2 Indikativne alokacije po tematskom prioritetu tijekom razdoblja od 2014. do 2020.godine i stopa doprinosa Unije

PRIORITETI	IPA II program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014.-2020.			
	Doprinos Unije	Korisnik/korisnici sufinansiranja	Ukupno financiranje	Stopa doprinosa Unije
	(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (a)/(c)
1 - Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije	2 100 000,00	370 588,23	2 470 588,23	85%
2 - Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje	2 940 000,00	518 823,53	3 458 823,53	85%
3 - Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu	2 520 000,00	444 705,88	2 964 705,88	85%
4 - Tehnička pomoć	840 000,00	0.00	840 000,00	100%
UKUPNO	8 400 000,00	1 334 117,64	9 734 117,64	

Doprinos Unije obračunat je u vezi s kvalificiranim izdacima koji se temelje na ukupnim kvalificiranim izdacima uključujući privatne i javne izdatke. Stopa sufinansiranja Unije na razini svakog tematskog prioriteta nije manja od 20% niti veća od 85% kvalificiranih izdataka.

Sufinanciranje tematskih prioriteta osiguravaju korisnici grantova. Korisnici grantova trebaju osigurati minimalni doprinos od 15% za ukupne kvalificirane troškove projekta.

Iznos osiguran za tehničku pomoć ograničen je na 10% ukupnog iznosa alociranog za program. Stopa sufinansiranja sredstvima EU-a je 100%.

Sredstva za tematske prioritete će biti osigurana kroz Provedbene odluke Komisije i pokrivat će od jedne do tri alokacije godišnje. Sredstva za tehničku pomoć će biti osigurana kroz zasebnu Provedbenu odluku Komisije.

DIO 5:

PROVEDBENE ODREDBE

Poziv za dostavljanje ponuda:

Odgovorna tijela u zemljama sudionicama koje su korisnice IPA II programa planiraju provedbu većeg dijela intervencija kroz grantove temeljene na javnim pozivima za dostavljanje ponuda. Oni će osigurati potpunu transparentnost procesa i pristup različitim javnim i nejavnim subjektima. ZNO će biti odgovoran za utvrđivanje tematskih prioriteta, posebnih ciljeva, ciljanih krajnjih korisnika i posebnog fokusa svakog poziva za dostavljanje ponuda koji će poduprijeti Europska komisija.

Dinamika objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda ovisi o velikom broju faktora, uključujući logistiku, vrijeme ocjene ponuda i razine interesa potencijalnih ponuđača. Prema tome, u ovom trenutku ne može biti utvrđeno koliko će poziva za dostavljanje ponuda biti objavljeno tijekom programskog razdoblja. Odgovorna tijela će u svakom slučaju voditi računa o tome da prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda izbjegnu preklapanje tematskih prioriteta u okviru različitih programa prekogranične suradnje. Prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda koristit će se rotirajući princip za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva.

Prije objavljivanja paketa poziva, odgovorna tijela će revidirati potrebe/perspektive u tom trenutku i procijeniti ispunjenje pokazatelja u prethodnim programima prekogranične suradnje. Na temelju toga bit će predložen popis tematskih prioriteta i posebnih ciljeva koji će biti objavljeni u programima prekogranične suradnje. Plan će biti usklađen s drugim programima/pozivima za dostavljanje ponuda koji mogu biti otvoreni/objavljeni u isto vrijeme, kako bi se izbjeglo preklapanje. U naknadnim pozivima za dostavljanje ponuda bit će odabrani oni tematski prioriteti i/ili posebni ciljevi koji nisu prethodno bili objavljeni.

Strateški projekti:

Tijekom pripreme Programa nisu utvrđeni nikakvi strateški projekti. Međutim, tijekom razdoblja provedbe Programa moguće je razmotriti alociranje dijela sredstava za jedan ili više strateških projekata. Utvrđivanje strateških projekata zavisit će od toga je li pokazan poseban interes obje zemlje za rješavanje posebnih strateških prioriteta koji očigledno prate ciljeve obje zemlje i dokazuju jasan prekogranični utjecaj.

Strateški projekti mogu biti odabrani kroz poziv za strateške projekte ili kroz javni poziv za dostavljanje ponuda. U slučaju javnog poziva, partneri u Programu će zajednički utvrditi i usuglasiti sve strateške projekte koje će odobriti ZNO u odgovarajućem trenutku tijekom razdoblja provedbe Programa. U tom slučaju, nakon što ga predloži i odobri ZNO i podupre Komisija, Program prekogranične suradnje mora biti izmijenjen kako bi sadržavao taj strateški projekt. Odabir strateških projekata provodit će se na transparentan način. Nakon što odgovorna tijela i ZNO utvrde i potvrde strateški pristup, relevantne institucije (vodeće institucije za strateške projekte) će biti pozvane da dostave svoje prijedloge u vidu projektnih zadataka, tehničkih specifikacija ili troškovnika. U tom slučaju, nakon što ga predloži i odobri ZNO i podupre Komisija, Program prekogranične suradnje mora biti izmijenjen kako bi sadržavao taj strateški projekt

Tematski prioritet **Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom** čini se najprikladnijom formulacijom strateških projekata. Projekti pripremnog karaktera, poput pripreme projektne dokumentacije, ne mogu se smatrati strateškim projektima. Samo već spremne institucionalne inicijativne, čiji su jasan cilj zajednički izazovi s obje strane granice i čiji su rezultat održiva i zajednička rješenja, mogu se smatrati prikladnim strateškim projektima.

POPIS DODATAKA

DODATAK 1: Analiza stanja

**IPA II program prekogranične suradnje
„Bosna i Hercegovina-Crna Gora“
2014. - 2020.
Analiza programskog područja**

Revidirano 27.05.2014.godine

Sadržaj

Svrha	34
Metodologija	37
Analiza stanja	37
Glavni zaključci.....	46

Svrha

Cilj ovog dokumenta je predstavljanje Analize stanja koja je provedena u okviru priprema za IPA II program prekogranične suradnje (PS) „Bosna i Hercegovina-Crna Gora“ 2014-2020. Program predstavlja potrebnu osnovu za utvrđivanje ključnih potreba i prioriteta koji trebaju biti obuhvaćeni instrumentom prekogranične suradnje u budućnosti, kao i predstavljati važan dio za pripremu čitave programske strategije.

U dokumentu je dat pregled programskog područja sa svim njegovim prednostima i manama; dokument definira posebnosti i zajedničke karakteristike teritorija (identitet) i definira ključna područja u kojima bi provedba prekograničnih aktivnosti generirala visoku dodatnu vrijednost.

Preliminarni rezultati SWOT-a predstavljeni su i o njima se raspravljalo tijekom prvog sastanka Zajedničke radne skupine koji je održan u Trebinju 18.10.2013.godine. Ulazne informacije i napomene koje je dala Zajednička radna skupina su uvrštene u ovaj dokument.

Metodologija

Analiza stanja je provedena korištenjem PESTLE i SWOT metodologija. Operativne strukture u obje zemlje osigurale su glavne statističke podatke i relevantne dokumente.

SWOT analiza je pripremljena po tematskom prioritetu prema sugestijama Europske komisije (EK). Tematski prioriteti su zapravo prilagodba tematskih ciljeva predloženih u članku 9. Prijedloga Komisije za propise vezane za sredstva Zajedničkog strateškog okvira ZSO), pa su, prema tome, usklađene sa Strategijom EU2020 i s njezinom regionalnom varijantom SEE 2020..

Br.	Tematski prioritet	Tematski ciljevi (čl. 9 Propisa za reg. ZSO)	SEE2020	EU2020
1	Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	Tematski ciljevi 8 i 9	Inkluzivni rast	Inkluzivni rast
2	Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	Tematski ciljevi 4, 5 i 6	Održivi rast	Održivi rast
3	Promoviranje održivog prijevoza i unaprjeđenje javnih infrastruktura	Tematski cilj 7	Održivi rast	Održivi rast
4	Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu	n.a.	Integrirani rast	
5	Ulaganja u mlade, obrazovanje i vještine	Tematski cilj 10 za obrazovanje	Inkluzivni rast	Inkluzivni rast
6	Promoviranje lokalnog i regionalnog upravljanja, planiranja i izgradnja administrativnih kapaciteta	Tematski cilj 11	Upravljanje za rast	Horizontalo
7	Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovina i ulaganja	Tematski cilj 3	Pametni rast	Pametni rast
8	Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a	Tematski ciljevi 1 i 2	Pametni rast	Pametni rast

Prvi korak u analizi bilo je istraživanje provedeno u čitavom prekograničnom području. Operativna struktura (OS) poslala je standardizirane upitnike općinama i drugim relevantnim institucijama u kvalificiranom području (državnim/regionalnim/lokalnim vladama, visokoobrazovnim institucijama, javnim poduzećima, udrugama, trgovinskim komorama, nevladinim organizacijama, itd.).

Zasebna analiza provedena je za općine budući da su dobijene povratne informacije omogućile komparativni pristup. Od 13 općina u kvalificiranom području s crnogorske strane granice, 9 ih je vratilo popunjene upitnike. Postotak primljenih upitnika (uzorak) bio je 69,2% ukupnog broja i 79,8% ukupnog broja stanovništva u kvalificiranom području s crnogorske strane. Od 56 općina u kvalificiranom području s bosanskohercegovačke strane granice, 21 ih je vratilo popunjene upitnike. Postotak primljenih upitnika je 37,5% ukupnog broja općina u kvalificiranom području u Bosni i Hercegovini. Od drugih institucija/organizacija s obje strane granice primljeno je ukupno 77 upitnika.

Kao drugi korak, tim stručnjaka za pripremu Programa proveo je individualne intervjue s različitim institucijama u kvalificiranom području i s relevantnim ministarstvima na državnoj/entitetskoj razini. Intervjui su obavljani uživo, kao i putem telefona. Analiza intervjua dozvolila je daljnje definiranje SWOT-a. Zaključci za svaki tematski prioritet predstavljeni su u daljnjem tekstu u zasebnim dijelovima.

Kao treći korak, tim je analizirao statističke podatke koji se odnose na svaki tematski prioritet i druge važne informacije poput ocjene prethodnih programa prekogranične suradnje i strateške sektorske dokumente, što su često predlagali intervjuirani.

Analiza stanja

Povijest

Tijekom čitave povijesti, teritoriji i ljudi u programskom području povremeno su pripadali istim državama, ali su ih isto tako često razdvajale granice i ratovi. Prema tome, veze između zajednica u pograničnom području su snažne i međusobno ovisne.

Pred kraj 19. stoljeća, intelektualci na tom području počeli su promovirati ideju ujedinjenja slavenskih naroda što je na kraju rezultiralo stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koja je kasnije postala Kraljevina Jugoslavija, također poznata kao prva Jugoslavija. Kraljevina se raspala na početku Drugog svjetskog rata, a SFRJ⁷ je stvorena 1945.godine. Tako je nastala današnja Bosna i Hercegovina i Crna Gora koje su postale dvije od šest jugoslavenskih republika.

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je postala neovisna 1992. godine, dok je Crna Gora postala nezavisna nakon referenduma o neovisnosti 2006. godine.

Obje zemlje su snažno posvećene integraciji u EU. Crnoj Gori je 17.12.2010.godine dodijeljen status kandidata za članstvo u EU-u. BiH i Europska komisija su 16.06.2008.godine potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Potpisivanjem sporazuma, EU je prepoznala napore koje je Bosna i Hercegovina uložila na svom putu ka EU integracijama. SSP s Bosnom i Hercegovinom ratificirale su sve zemlje članice EU-a, ali SSP još uvijek nije stupio na snagu. Obje zemlje su već uložile značajne napore u usvajanje propisa koji su kompatibilni s pravnom stečevinom EU-a.

Od mjeseca lipnja 2012.godine, Europska unija je započela pristupne pregovore s Crnom Gorom. Odnosi Europske unije s Bosnom i Hercegovinom i dalje su regulirani Privremenim sporazumom (IA) iz 2008.godine.

Demografija

Stanovništvo Crne Gore je praktički ostalo nepromijenjeno u smislu broja stanovnika, od 615.035 1991.godine do 620.029 2011. godine, prema popisu iz iste godine. Stanovništvo u području koje sudjeluje u Programu prekogranične suradnje u Crnoj Gori je 300.176. Bosna i Hercegovina je u studenom 2013.godine izvršila prvi popis nakon 1991. godine. Rezultati ovog popisa će biti uvršteni u ovaj program kada budu dostupni.

Tijekom prošlih desetljeća, značajan dio prethodno uglavnom ruralnog stanovništva preselio se u urbana područja. Prema tome, stanovništvo u kvalificiranom području Crne Gore i Bosne i Hercegovine je danas uglavnom naseljeno u urbanim centrima.

S crnogorske strane granice, unutarnje migracije s manje razvijenog sjevera u razvijeniji središnji i priobalni dio rezultirale su smanjenjem od 9,34% broja stanovnika u sjevernoj regiji samo u razdoblju od 2007. do 2012. godine. U Bosni i Hercegovini, stanovništvo je također migriralo u veće urbane centre, posebno u Sarajevo.

Uz depopulaciju, ruralna područja i manji gradovi u obje države pogođeni su „odljevom mozgova“ zbog kojih područja ostaju bez stručnih kadrova.

⁷ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Iako je prirodni prirast u kvalificiranom području i dalje pozitivan, starosna struktura stanovništva ukazuje na nepovoljan proces demografskog starenja.

Etničke manjine

Stanovnici u programskom području uživaju nacionalnu ravnopravnost u obje države budući da njihovi ustavi garantiraju prava manjinama. Bez obzira na to, tijekom programskog razdoblja od 2014. do 2020.godine, EU je još uvijek od Bosne i Hercegovine očekivala da provede presudu Europskog suda za ljudska prava presudu u slučaju Sejdić-Finci koja se odnosi na diskriminaciju građana na temelju etničkog porijekla.

Geografski opis

Programsko područje nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programsko područje obuhvaća 20.909,33 km² i oko 38,51% državnog teritorija. U Crnoj Gori, programsko područje obuhvaća 9.285 km² i oko 67,2% državnog teritorija.

Teren je uglavnom planinski, uključujući i jedan od najsurovijih u Europi. Rijeke u kvalificiranom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama, rijeke teku kroz duboke kanjone poput kanjona rijeke Tare koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Europi, u dužini od 78 km i s 1300 dubine na najdubljem točki. Tu se nalazi oko četrdeset prirodnih i sedam umjetnih jezera. Regija je bogat vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorije.

Klima je raznolika, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima s hladnim zimama i vrućim, relativno vlažnim ljetima, s dobro raspoređenim kišnim padalinama i obilnim snježnim padalinama na kopnu, dok je klima u južnom dijelu više jadranska, s vrućim, suhim ljetima i jesenima i blagim zimama. Razlike u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao izloženost vjetrovima dovode do razlika u klimi.

Bosanskohercegovački dio kvalificiranog područja sastoji se od 56 općina. Crnogorski dio pokriva 14 općina u priobalnoj, središnjoj i sjevernoj Crnoj Gori.

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini uključuje 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a karakteriziraju ga dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od čega je 288,21 km uvršten u programsko područje koje karakterizira jedinstven krajolik s prelijepim plažama i važnim turističkim centrima.

Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduvjet ekonomskog i socijalnog razvoja budući da osigurava pristup robama i ljudima u i iz kvalificiranog područja. U cjelini, infrastruktura u kvalificiranom području je staromodna budući da je pretrpjela nedostatak ulaganja koja su uglavnom usmjeravana u razvijanja područja zemlje.

Dužina granice između Crne Gore i Bosne i Hercegovine je 254,4 km duž koje se nalazi osam graničnih prijelaza. Određeni broj prijelaza je u prethodnim godinama obnovljen ili je trenutno u postupku modernizacije uz potporu EU-a.

Ulaganja tijekom prethodnih godina u cestovni sektor obje države unaprijedile su ukupno stanje cesta u kvalificiranom području, ali mnoge ceste trebaju biti obnovljene i modernizirane, što zahtijeva značajne proračunske izdatke.

Glavne prijevozne rute koje prolaze kroz programsko područje su sljedeće:

1. Sarajevo - Foča – Nikšić - Podgorica
2. Mostar - Trebinje - Nikšić – Podgorica
3. Sarajevo – Trebinje - Herceg Novi

Željeznice čine manje značajan dio cjelokupne transportne infrastrukture u području u kojem ne postoji željeznički granični prijelaz između dvije zemlje. Crna Gora je, neovisno o tome, nedavno okončala obnovu i modernizaciju željezničke veze, koja se uglavnom koristi za prijevoz tereta i proteže od Nikšića izvan kvalificiranog područja prema Podgorici i Baru. Ovo je predstavljalo jedno od važnijih ulaganja u zemlji. Mala bosanskohercegovačka željeznička mreža nije dovoljno razvijena i nije u potpunosti elektrificirana, čime se ograničava mogućnost osiguravanja učinkovite transportne službe.

Luke, aerodromi i brane su u malo boljem stanju. U programskom području postoje tri aerodroma - Tivat, Mostar i Sarajevo. Jedan mali aerodrom nalazi se u Nikšiću. Luka Kotor opslužuje velike kruzere i druga komercijalna plovila, dok je marina u Tivtu postala važno uporište za jahte na Jadranu.

Telekomunikacijska mreža se sastoji od nekoliko sustava koji nude i fiksnu i mobilnu telefoniju.

U Crnoj Gori, usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera, (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Svi pružatelji pokrivaju čitav teritorij i pružaju napredne usluge.

Tri operatera u Bosni i Hercegovini su BH Telecom, Telekom Srpske i HT Mostar. Operateri su privatizirani ali Federalna vlada i dalje ima većinski udio u BH Telecomu i HT-u Mostar, dok je Telekom Srpske privatizirao Telekom Srbije čiji je većinski dioničar Vlada Srbije.

Kapaciteti fiksne mreže su dobro razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u čitavom području.

U lipnju 2013.godine, crnogorsko Ministarstvo za informacijsko društvo i telekomunikacije objavilo je izvješće o stanju elektronskih komunikacija koje otkriva da je rasprostranjenost mobilne telefonije u prosincu 2011.godine bila 187,6%, odnosno iznad regionalnog prosjeka od 121,96% i prosjeka EU-a 27 od 127%. S druge strane, prema podacima Agencije za statistiku, rasprostranjenost u Bosni i Hercegovini je 2012.godine bila 99%.

Internet se u kvalificiranom području koristi u velikoj mjeri, pri čemu u Bosni i Hercegovini postoje tri, a u Crnoj Gori četiri pružatelja usluga.

Publikacija Monstata iz 2013. godine⁸ o upotrebi informacijskih i komunikacijskih tehnologija ukazuje na to da 55,8% crnogorskih kućanstava posjeduju i koriste osobna računala za pristup internetu, ali i da skoro svako kućanstvo posjeduje i povremeno koristi mobilne telefone za pristup internetu. U Bosni i Hercegovini, procijenjeno je da je 2012. godine 57% stanovnika koristilo internet.

Vodoopskrba, kanalizacija, odlaganje otpada

Okolišna infrastruktura predstavlja najveću slabost područja, ali je njezin razvoj visoko na popisu razvojnih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Stanovništvo koje živi blizu općinskih centara i većih naselja je obuhvaćeno mrežom vodoopskrbe. Međutim, kapaciteti za vodoopskrbu i kvalitetu higijene su glavna briga u ruralnim područjima. Alternativni sustavi korišteni u ovim područjima, poput lokalnih izvora, vrela i cisterni ne garantiraju odgovarajuću kvalitetu vode.

Općenito, situacija zahtijeva djelovanje s ciljem revitaliziranja i popravke sustava vodoopskrbe, posebno kada se uzme u obzir činjenica da postojeća vodoopskrba ne zadovoljava potrebe populacije. Zbog starosti, štete uzrokovane u ratu i curenja zbog lošeg održavanja, gubi se između 30% i 60% kapaciteta. Sustavi vodoopskrbe širom kvalificiranog područja često su u kvaru, posebno tijekom sušne sezone. Ovo ukazuje na potrebu uspostavljanja većih sustava za vodoopskrbu na općinskoj, međuopćinskoj i regionalnoj razini.

U kvalificiranom području, kanalizacijska mreža je dostupna samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, kanalizacijski sustavi nisu spremni tretirati proizvedene količine koje se prelijevaju kao netretirana kanalizacija. U određenim dijelovima područja dolazi do ispuštanja netretirane kanalizacije u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo nekoliko većih općina posjeduje učinkovita postrojenja za obradu otpadnih voda.

Tretman otpadnih voda se odvija na isti, nezadovoljavajući način u čitavom programskom području. Sustav upravljanja krutim otpadom temelji se na prikupljanju, prijevozu i odlaganju krutog otpada koji vrše javna komunalna poduzeća na općinskoj razini. Odlagalištima se loše upravlja, a sanitarni i higijenski uvjeti su minimalni. Minimalno je i učinkovito razdvajanje otpada.

Općine se žale da nedovoljna financijska i tehnička pomoć koju primaju od državnih vlada, iako se ponekad radi samo o pripremanju prethodnih studija izvodljivosti i drugih planova ili studija, ometa aktivnosti koje poduzimaju kako bi unaprijedile neodgovarajuću okolišnu infrastrukturu. Neke crnogorske općine kao problem navode i nedostatak interesa privatnih kompanija za ulaganje u ovaj sektor na osnovi javno-privatnog partnerstva. Predstavnici vlada i građanskog društva, s druge strane, često ukazuju na neučinkovito upravljanje javnim komunalnim poduzećima kao glavni razlog nedovoljno kvalitetnih usluga.

Električna energija

Sustavi opskrbe i distribucije električne energije su dobro razvijeni na obje strane granice, i predstavljaju najveća i najsnažnija poduzeća. Rijeke u okviru programskog područja nose 50% hidropotencijala u obje zemlje. U Bosni i Hercegovini postoji pet hidroelektrana na rijeci Neretvi i tri elektrane na rijeci Trebišnjici. U Gacku postoji termoelektrana koja podupire stabilnost elektrosustava. Zajedno s drugim elektranama u Bosni i Hercegovini kojima upravljaju tri različita

⁸ <http://www.monstat.org/userfiles/file/ICT/IKT%20U%20DOMACINSTVIMA%202013.pdf>

javna poduzeća, sustav zadovoljava domaće potrebe za energijom, a u zemlje regije se izvozi dio proizvodnje.

Crnogorsko javno poduzeće koje se bavi proizvodnjom energije privatizirano je 2009. godine, uključujući i njegove dijelove koji se bave proizvodnjom, distribucijom i isporukom. Ipak, država je zadržala većinski udio u poduzeću. Jedinice za proizvodnju energije nalaze se u kvalificiranom području i sastoje se od hidroelektrana na Pivi i Perućici i od termoelektrane u Pljevljima. Nakon nedavnog moderniziranja postojećih postrojenja i smanjenja nekoliko velikih industrija, Crna Gora je postala izvoznik energije u 2013. godini. Ovaj status mogao bi biti zadržan i u narednim godinama kada bi bila ostvarena planirana ulaganja u postojeća i nova postrojenja za proizvodnju energije.

Osim potencijala za proizvodnju hidro i termalne energije, područje također nudi značajne, ali i još uvijek neistražene mogućnosti za upotrebu sunčeve energije i energije vjetra.

Usto, visokonaponski vodovi u kvalificiranom području čine veoma važan dio balkanske mreže i predstavljaju dobru osnovu za daljnju modernizaciju i razvoj. Crnogorsko poduzeće za prijenos električne energije pod kontrolom države, zajedno s konzorcijem koji čine talijanska poduzeća, započelo je izgradnju podmorskog kabla za prijenos energije koji povezuje Italiju i Crnu Goru ispod Jadranskog mora. Ovo će omogućiti izvoz i uvoz električne energije i potaknuti daljnja ulaganja u proizvodnju energije u jugoistočnoj Europi.

Međutim, mnoge nevladine organizacije u regiji i u susjednim zemljama istakle su zabrinutost da bi neka od ovih ulaganja mogla podrazumijevati izgradnju velikih brana i velikih termoelektrana što bi moglo biti u suprotnosti s okolišnim ciljevima poput bioraznolikosti i dekarbonizacije.⁹ Organizacije tvrde da bi umjesto takvih ulaganja, naglasak trebalo staviti na razvoj alternativnih rješenja za opskrbu energijom i unaprjeđenje energetske učinkovitosti.

Niskonaponska (korisnička) mreža u kvalificiranom području je na malo manje zadovoljavajućoj razini. Međutim, nije utvrđeno postojanje naselja bez električne energije.

Ekonomija

Bosna i Hercegovina i Crna Gora su članice Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju za zemlje zapadnog Balkana i daje dobar okvir za ekonomski razvoj i regionalnu suradnju.

Općine obuhvaćene Programom još uvijek osjećaju posljedice rata iz 1990.-ih godina i nedavne globalne ekonomske krize. Cjelokupna razina ekonomskog razvoja područja je niža od odnosnih državnih prosjeka, ali precizni BDP ne može biti izveden iz dostupnih statističkih podataka. BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini 2012. godine je bio 3.419 eura, dok je u Crnoj Gori bio 5.063 eura.

Područje karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i niska razina aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Iako su raznovrsni prirodni uvjeti u kvalificiranom području pogodni za diverzificirani razvoj poljoprivrede, poljoprivredne aktivnosti su ograničene zbog nedostatka tla dobre kvalitete i planinskog reljefa. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta je prekriven pašnjacima i prirodnim livadama.

⁹<http://seechange.network.org/index.php/newsfeed/1-latest-news/83-press-release-on-pecis-approved-by-energy-community.html>

Uvjeti za proizvodnju povrća su optimalni. U sjevernom dijelu najveći postotak teritorije se sastoji od travnjaka koji su idealni za ljetnu ispašu stoke.

Obalno područje je izrazito pogodno za proizvodnju voća (suptropskog voća i maslina) i usjeva, a njegov brdoviti reljef za uzgoj stoke sitnog zuba. Ovaj reljef je također bogat medonosnim i ljekovitim biljem, kao i vrstama divljeg voća (šipurak, smokva).

Kada je u pitanju stočarstvo, u kvalificiranom području se uglavnom uzgajaju ovce i koze. Uzgoj stoke krupnog zuba i pčelarstvo također su važne poljoprivredne aktivnosti u regiji.

Poljoprivredna proizvodnja u kvalificiranom području se temelji na malim obiteljskim farmama zbog postojećih prirodnih uvjeta i pitanja vlasništva nad posjedima. Mlađe generacije gube zanimanje za održavanje ove obiteljske tradicije i sve više traže zaposlenje u urbanim područjima.

Industrijski sektor u kvalificiranom području se temelji na proizvodnji električne energije, iskorištavanju uglja, šumarstvu i obradi drveta, tekstila i kože, kao i na građevinskoj industriji.

Obje zemlje imaju dobru osnovu za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: mesare, mlinove sa silosima, mljekarska postrojenja, pekare, tvornice piva i sokova, tvornice za preradu voća, kapacitet za preradu grožđa i proizvodnju vina, preradu ljekovitog bilja i tvornice za proizvodnju konfekcijskih proizvoda.

Sektor malih i srednjih poduzeća

Nakon restrukturiranja i/ili likvidacije velikih poduzeća u vlasništvu države, mala i srednja poduzeća su preuzela vodstvo u stvaranju nove ekonomske aktivnosti i zapošljavanja u kvalificiranom području. Mala i srednja poduzeća su obično fleksibilnija i lakše se prilagođavaju tržišnim potrebama što dovodi do različitih prilika za zapošljavanje, održivog razvoja i pozitivnog doprinosa izvozu i trgovini.

U Crnoj Gori je 2012.godine bilo registrirano 23.741 društvo od čega se 8.713 nalazi u kvalificiranom području. U Bosni i Hercegovini je 2012.godine bilo registrirano 59.719 društvo od čega se 30.768 nalazi u kvalificiranom području. Više od 90% čine mala i srednja poduzeća, ali precizni postoci ne mogu biti izvedeni iz statističkih izvješća.

Uglavnom se radi o prilično malim poduzećima koja ne posjeduju menadžersko i marketinško iskustvo. Službe za pružanje potpore poslovanju (poslovni centri, poslovni inkubatori, savjetodavne usluge) koje bi trebale pružati potporu u poslovanju i jačanju konkurentnosti nisu dovoljno razvijene.

Na nekoliko lokacija u regiji uspostavljene su strukture za potporu koje financira država, ali su njihov broj i kapacitet još uvijek nedovoljni da bi zadovoljili rastuće potrebe. Lokalna tradicija upotrebe savjetodavnih usluga u polju biznisa skoro da i ne postoji, što obeshrabruje buduće konzultante da se uopće počnu baviti ovim aktivnostima.

Drugo ograničenje za razvoj malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u ovom području je postojanje poslovnih barijera i u internim tržištima i u različitim vrstama ekonomskih transakcija između dviju zemalja. Predstavnici poslovne zajednice žale se da je postupak dobivanja raznih dozvola kao i transport specijalizirane opreme i kvalificiranog osoblja preko granice s ciljem pružanja inače nedostupnih usluga, za jedno poduzeće dugotrajan i da predstavlja opterećenje.

Ovo obeshrabruje moguće inicijative za promoviranje prekogranične suradnje i osnivanje raznih vrsta poslovnih klastera i uspostavljanje vertikalno integriranih veza između poduzeća. Prema tome,

potrebno je istražiti mogućnosti za smanjivanje poslovnih barijera i stvaranje povoljnijeg okruženja za prekograničnu suradnju.

Loš pristup financiranju također predstavlja dodatnu barijeru na tržištu za male i srednje poduzetnike u ruralnim dijelovima kvalificiranog područja koji se suočavaju s poteškoćama prilikom dobivanja zajmova od komercijalnih banaka, budući da one rijetko prihvataju njihovo zemljište i imovinu kao kolateral. Uspostavljanje za sada nepostojećih fondova ili programa za kreditne garancije, uz državnu potporu i u partnerstvu s privatnim sektorom, moglo bi ukloniti ovaj nedostatak.

Turizam

Turizam u regiji je u ekspanziji, naročito u Crnoj Gori gdje je postao ključna industrija u zemlji. U 2012.godini, registrirano je ukupno 1.439.500 dolazaka, od čega su 90% bili strani turisti. Od ovog broja, oko 8% turista bilo je iz Bosne i Hercegovine.

U programskom području u Crnoj Gori registrirano je 27,86% svih turističkih dolazaka u 2012.godini, od čega je 22,9% registrirano u tri obalne općine (Herceg Novi, Kotor i Tivat), a preostalih 4,96% registrirano je u 10 općina na sjeveru.

U Bosni i Hercegovini registrirano je 745.537 turističkih dolazaka u 2012.godini od čega su oko 58% bili strani turisti. Glavne turističke destinacije u programskom području su veliki gradovi Sarajevo i Mostar i Neum, grad na obali. Ova središta su privukla oko 46% svih turističkih posjeta zemlji u 2012. godini, ili oko 69% turističkih posjeta kvalificiranom području.

Kulturni turizam mogao bi dodatno biti unaprijeđen u ovim urbanim centrima s obzirom na njihovo bogato i jedinstveno kulturno naslijeđe i raznovrsnost kulturnih događaja koji se organiziraju tijekom čitave godine. Ostale regije također imaju bogato kulturno naslijeđe ali je ono još uvijek nedovoljno iskorišteno u turizmu. Nezadovoljavajuće stanje kulturnih spomenika i ustanova koje su za njih odgovorne su ključni razlozi.

Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, prirodne parkove i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Središnji i istočni kontinentalni dijelovi kvalificiranog područja su manje razvijeni u smislu turizma, ali imaju značajan potencijal. Ovo su uglavnom planinska područja koja imaju komparativnu prednost za specijalizirane turističke programe fokusirane na novoj „aktivnoj“ vrsti odmora, uključujući i, ali bez ograničenja na, promatranje ptica, skijanje, pješaćenje i biciklizam. S bosanskohercegovačke strane, to su planine Jahorina, Bjelašnica, Igman i Zelengora. S crnogorske strane, Durmitor i Bjelasica i nacionalni parkovi imaju najveći potencijal u ovom smislu. Ova područja nude mnogo mogućnosti za seoski turizam, agro-turizam i eko-turizam, ali one još uvijek nisu istražene.

Usto, turistički resursi, poput mineralnih izvora, slanih jezera ili blata nude mogućnost za različite oblike zdravstvenog/wellness turizma.

Ključne slabosti koje sprječavaju razvoj turizma izvan većih turističkih gradova su nedovoljno razvijena infrastruktura i vještine marketinga, statična i neučinkovita turistička promocija, nedovoljna uključenost kulturnog naslijeđa u turističku ponudu, nepostojanje razmjene podataka s turističkom industrijom, niska razina umreženosti između turističkih operatera i drugih sektora poput

poljoprivrede, nedostatak raznovrsnih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga koji bi obuhvatili čitavu regiju i učinili je atraktivnijom za potencijalne turiste.

Uspješne marketinške kampanje za privlačenje sve većeg broja turista u poznate gradove i na obalu mogle bi biti unaprijeđene kada bi im se predstavila ponuda ostatka kvalificirane regije. Ovo bi moglo biti zajednički promovirano kao multietnička i kulturno različita europska destinacija s jedinstvenim kulturnim/povijesnim naslijeđem i prelijepom netaknutom prirodom, obalom, planinama, rijekama, kanjonima, toplicama, nacionalnim parkovima i zaštićenim područjima. Između ostalog, takve kampanje mogle bi naglašavati da regija nudi mnoge privlačne mogućnosti za aktivne odmore poput pješaćenja i biciklizma, kao i alternativne oblike zdravstvenog, eko i seoskog turizma u kombinaciji s organskom poljoprivredom.

Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Obrazovni sustav u kvalificiranom području je dobro razvijen kada su u pitanju osnovne i srednje škole i visokoškolske ustanove. U većini gradova je nepismeno manje od 2% stanovnika. Srednje škole se nalaze u svim gradovima u ovom području.

Obrazovni sustavi u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori su slični, s obveznim osnovnim obrazovanjem i neobveznim srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem uglavnom u javnim školama.

Mreža osnovnog i srednjeg obrazovanja je dobro razvijena ali ustanove i uvjeti za učenje su još uvijek ispod željene razine u većini slučajeva. Broj visokoškolskih ustanova je u stabilnom porastu, a nude se različiti programi na dodiplomskoj i poslijediplomskoj razini.

Povezanost između obrazovnih institucija i poslovnog sektora je, međutim, još uvijek slaba i rezultira neznatnim aktivnostima u polju inovacija, istraživanja i razvoja.

Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Usporedba istraživanja tržišta rada koja su proveli državni uredi za statistiku¹⁰ u skladu s preporukama Međunarodne organizacije rada ukazuju na to da su niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori ili stagnirale ili postale još nepovoljnije u razdoblju od 2007. do 2012. godine.

U istraživanju nije posebno analizirana klima zapošljavanja u kvalificiranom području Bosne i Hercegovine, ali dostupni podaci ukazuju na to da je stopa nezaposlenosti u tom području niža od prosječne stope na razini države. S druge strane, istraživanja u Crnoj Gori omogućavaju usporedbu razvijenijih središnjih i priobalnih područja s manje razvijenim sjevernim dijelom Crne Gore gdje se nalazi 9 od 14 kvalificiranih općina.

Istraživanja tržišta rada ukazuju na to da je već niska stopa zaposlenosti na sjeveru smanjena sa 31,2% u 2006. na 26,9% u 2012. godini, a da je veoma visoka stopa nezaposlenosti dalje porasla sa 33,2% na 36,5% u 2012. godini. Prema tome, kvalificirano područje u Crnoj Gori ima značajno višu stopu nezaposlenosti od državnog prosjeka a čini se da se ovaj jaz sve više produbljuje.

¹⁰ Institucije koje se bave statistikom u BiH (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine-BHAS, Federalna agencija za statistiku-FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske-RZSRT) http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba i crnogorski ured za statistiku Monstat <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22> http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>

Najviša stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, mladima i ženama.

Nedostatak prilika za zapošljavanje je glavni razlog za brigu u obje države zbog negativnog utjecaja na već niske prihode i životni standard većine stanovnika. Izgledi za veće poboljšanje ove situacije u kratkoročnom razdoblju nisu veliki s obzirom na spor oporavak od posljedica globalne ekonomske krize i potrebe za okončanjem postupka restrukturiranja nekih kompanija u državnom vlasništvu i javnih administrativnih tijela.

U obje države, spor proces stvaranja novih radnih mjesta također prate i nepovoljni migracijski trendovi. U Crnoj Gori, tijekom proteklih godina zabilježeno je smanjenje od 2,9% ukupne populacije, sa 638.000 u 2007.godini na 619.700 u 2012.godini.

Bez obzira na to, unutarnje migracije, s manje razvijenog sjevera u razvijenije središnje i priobalno područje, više zabrinjavaju, budući da je sjeverna regija izgubila 9,34% stanovnika tijekom istog petogodišnjeg razdoblja.

Nepovoljna situacija s migracijama dalje je otežana zbog stabilnog „odljeva mozgova“ što obje države i kvalificirana programska područja ostavlja bez dragocjene i potrebne obučene ljudske radne snage.

Ovisnost o zapošljavanju u javnom sektoru je i dalje velika budući da slaba poduzetnička inicijativa ne stvara dovoljno prilika za alternativno zapošljavanje. Mobilnost radne snage je također mala, posebno prekogranična, zbog restrikcija i administrativnih prepreka koje nameću obje strane kako bi zaštitile svoja tržišta rada.

Ovaj problem je manje izražen u Crnoj Gori gdje je, prema agencijama za zapošljavanje iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 25%-30% nerezidentne radne snage tradicionalno angažirano iz Bosne i Hercegovine. Crnogorske vlasti godišnje izdaju oko 15.000 – 20.000 radnih dozvola za nerezidente gdje su njihove usluge uglavnom potrebne u priobalnim područjima tijekom turističke sezone.

I Crna Gora i Bosna i Hercegovina razvile su aktivne politike zapošljavanja i potrebnu institucionalnu infrastrukturu kako bi riješile ova važna pitanja, ali postoji prostor za povećanje njihove učinkovitosti. Bolji rezultati i suradnja s regijom mogli bi posebno biti ostvareni u unapređenju pristupa stručnom obučavanju, stažiranju, neformalnim i cjeloživotnim obrazovnim modulima i programima, kao i povećanom suradnjom između partnera u javnom i privatnom sektoru na tržištu rada.

Kvalificirano područje duž granice uključuje neka od najudaljenijih regija obje zemlje koje nisu (učinjene) privlačnim ulagačima, što je moglo dovesti do prilika za zapošljavanje. Nepotrebno je naglašavati da bi unaprijeđena suradnja između dviju zemalja, njihovo sudjelovanje u zajedničkim ulaganjima i pružanju posebno osmišljenih poticaja mogla povećati atraktivnost ovih graničnih područja zajednici ulagača.

Okoliš i priroda

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori je poprilično homogeno s prirodnog, geografskog i okolišnog stajališta i karakterizira ga dobro očuvani prirodni okoliš i dragocjeni resursi s relativno malim razinama zagađenja. S druge strane, postoji i nekoliko „crnih točaka“ kada je u pitanju zagađenje, i one stvaraju ozbiljne probleme.

Na ovoj teritoriji postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali neke lokacije su izložene većem zagađenju. Najveći zagađivači u ovoj regiji su termoelektrana na ugljen u Pljevljima i ljevaonica u Nikšiću.

Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću uzrokuju probleme s otpadom i podzemnim vodama.

Obje strane granice suočavaju se sa sličnim izazovima u osiguravanju uravnoteženog puta ka socijalno-ekonomskom razvoju, uz istovremeno očuvanje izvanrednog prirodnog naslijeđa i ispunjavanja uvjeta EU-a koji se odnose na okoliš i klimatske promjene.

Jedan od njih je i bolja provedba načela „zagađivač plaća“. Drugi je unapređenje okolišne infrastrukture i upravljanja javnim komunalnim poduzećima, kao i ubrzanje provedbe strategija energetske učinkovitosti i planova aktivnosti koji su usklađeni s EU-om. Posljednje, ali ne i najmanje značajno, je potreba za uklanjanjem minskih polja za koja se još uvijek pretpostavlja da se nalaze u kvalificiranom području.

Postoji nedostatak integriranih i koordiniranih intervencija s obje strane granice kako bi se zaštitio okoliš i promovirao održivi razvoj. Napori trebaju biti usmjereni ka razvoju i moderniziranju područja pod posebnom zaštitom, informativnih sustava za posjetitelje, razmjene programa, informativnih sustava i provedbe javno-privatnih partnerstava u zaštiti prirode.

Između ostalog, neki od prvih koraka u ovom smislu bili bi uspostavljanje novih ili moderniziranje postojećih prekograničnih ustanova za nadzor nad okolišem i djelovanje u slučaju prirodnih katastrofa, podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja, razvoj partnerstava između javnog, privatnog i društvenog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i projekata održivog razvoja i promoviranje principa socijalno odgovornog poslovanja.

Crnogorska vlada je uspostavila agenciju za zaštitu okoliša čiji je zadatak utvrditi, promovirati i pomoći prilikom provedbe sličnih aktivnosti, dok Bosna i Hercegovina nema takvu instituciju na državnoj ili entitetskoj razini.

Kultura

Zaštita kulturnog naslijeđa ima solidnu pravnu osnovu i osiguravaju je specijalizirane institucije u obje zemlje.

U Crnoj Gori, institucija zadužena za kulturu je Ministarstvo kulture. Također postoje dvije specijalizirane institucije odgovorne za kulturno naslijeđe, formalno organizirane u okviru Ministarstva kulture. Uprava za zaštitu kulturnog naslijeđa je zadužena za pravna pitanja i zaštitu kulturnog naslijeđa, dok je druga institucija Centar za zaštitu i arheologiju vodeća institucija u polju arheologije i očuvanja kulturnog naslijeđa u Crnoj Gori.

Za razliku od Crne Gore, institucije u Bosni i Hercegovini zadužene za kulturu i kulturno naslijeđe su veoma decentralizirane, odnosno, za kulturu su odgovorne institucije u dva entiteta: Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske, s Republičkim institutom za zaštitu kulturnog, povijesnog i prirodnog naslijeđa i Federalno ministarstvo kulture i sporta s Institutom za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, dok je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine zaduženo za uspostavljanje osnovnih principa koordinacije i harmonizacije entitetskih planova, kao i za definiranje strategija na međunarodnoj razini.

U objema zemljama, općine u koordinaciji s relevantnim ministarstvima i institucijama za zaštitu kulture imaju primarnu odgovornost za brigu, održavanje, upotrebu i zaštitu spomenika od utjecaja

prirode i ljudskih aktivnosti, za to da spomenici budu dostupni javnosti, te za troškove redovitog održavanja.

Suradnja između relevantnih institucija u području kulture je osnažena tijekom posljednjih godina.

Nedostatak financijskih resursa ipak ograničava mogućnost razmjene iskustava, prilika za širenje znanja, organiziranje zajedničkih događaja i aktivnosti vezanih za zaštitu kulturnog naslijeđa.

Kulturna suradnja je bila i još uvijek je važna veza između zajednica s obje strane granice. Programsko područje dijeli veoma slične tradicije, običaje, jezik i kulturno naslijeđe. Postoji veliki broj kulturnih udruženja, udruženja manjina i klubova čiji je cilj očuvanje lokalne tradicije.

Nadalje, još uvijek postoji neistražen potencijal za promoviranje i slavljenje kulturnog i prirodnog naslijeđa u pograničnom području, te povezanosti između iste turističke ponude.

Osnovni zaključci

Topografija pokazuje kvalificirano područje kojim dominiraju planine i slabo naseljena ruralna područja koja su pogođena demografskom neravnotežom budući da se značajan broj stanovnika preselio i još uvijek se seli u urbana područja. Ovo posebno vrijedi za mlade, obrazovane ljude koji na ovaj način povećavaju utjecaj „odljeva mozgova“.

Nadalje, nedostatak prilika za zapošljavanje je glavni razlog za brigu u obje države zbog negativnog utjecaja na već niske prihode i životni standard većine stanovnika.

Cjelokupna razina ekonomskog razvoja programskog područja je niža od odnosnih državnih prosjeka. Ekonomiju karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i niska razina aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Uglavnom se radi o prilično malim i srednjim poduzećima koja ne posjeduju menadžersko i marketinško iskustvo. Službe za pružanje potpore poslovanju i savjetodavne usluge koje bi trebale pružati potporu u poslovanju i jačanju konkurentnosti nisu dovoljno razvijene.

Obrazovni sustav u kvalificiranom području je dobro razvijen kada su u pitanju osnovne i srednje škole i visokoškolske ustanove.

Kulturološke razlike i jezične barijere su minimalne zbog dugogodišnje dobre suradnje i uzajamnih odnosa.

Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, parkove prirode i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Sve navedeno predstavlja endogene vrijednosti i potencijale koji dalje mogu biti iskorišteni za jačanje ekonomskog rasta i socijalne kohezije rasta. Međutim, ovome treba pristupiti na ispravan i održiv način kako bi se izbjegla pretjerana eksploatacija i negativne posljedice na okoliš.

DODATAK 2: SWOT analiza područja

Prioritet 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.

Ispitanici i intervjuirane institucije označile su tržište rada kao jednu od ključnih slabosti. Nepostojanje prilika za zapošljavanje i mobilnosti radne snage, uz pojavu „odljeva mozgova“ su glavni razlozi za zabrinutost jer imaju negativan utjecaj na već niske prihode i životni standard većeg broja stanovnika.

U rangiranju prilika, tržište rada je na visokom mjestu, dok su mobilnost radne snage i socijalna inkluzija rangirane nisko. S druge strane, karakteristike radne snage za zapošljavanje su na nižoj razini u Crnoj Gori, a na višoj u Bosni i Hercegovini. Obrazovanje, rad, socijalna i zdravstvena infrastruktura su označene kao manji prioriteti u programskom području.

Nedostatak ljudskih resursa je označen kao velika prijetnja, i u bosanskohercegovačkim i u crnogorskim institucijama i u bosanskohercegovačkim općinama, dok crnogorske općine misle da se radi o srednje ozbiljnoj prijetnji.

Kada je u pitanju interes za daljnju suradnju, zapošljavanje, mobilnost radne snage i kulturna i socijalna inkluzija nalaze se visoko na popisu zajedničkih prioriteta.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Postojanje komplementarnosti ekonomija kao i sličnosti tržišta; - Povijesne veze i zajednički put nude dobru osnovu za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu suradnju; - Nepostojanje jezičnih barijera; - Dobri susjedski odnosi; - Odgovarajući broj graničnih prijelaza; - Postojanje politika zapošljavanja i planova za potporu razvoja privatnog sektora - Aktivne politike zapošljavanja koje se provode na temelju	- Negativni rast populacije koji dovodi do nepovoljnih demografskih trendova; - Niski životni standardi i starenje populacije na selu; - Nedovoljna kvaliteta i kapacitet postojećih graničnih prijelaza; - Ograničen protok informacija na tržištu; „Odljev mozgova“ i migracije; - Rastući trend relativno visoke stope nezaposlenosti u ruralnim područjima; - Niski prihodi i životni standard za	- Povećana tendencija ka/potencijal za konkretnije aktivnosti prekogranične suradnje; - Povećana mobilnost i prilagodba radne snage na novu ekonomsku potražnju; - Veća svijest o i osjetljivost za socijalnu inkluziju marginaliziranih skupina; - Orijentiranost politika na provedbu aktivnih mjera za potporu stvaranja prilika za zapošljavanje u manje razvijenim područjima u regiji (posebna orijentacija treba biti usmjerena na mlade zanatlije u nerazvijenim područjima); - Prekogranična razmjena i suradnja u	- Sve veći depopulacijski trendovi; - Starenje populacije; - Potpuna depopulacija u pojedinim ruralnim mjestima; - Povećana socijalna isključenost nekih sektora (osobe s invaliditetom, manjine, žene i mladi) - Nezaposlenost uzrokovana kolapsom ili restrukturiranjem većih industrija barem u nekim dijelovima kvalificiranog područja; - Nedovoljna

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
IPA programa prekogranične suradnje iz prethodnog razdoblja kroz organiziranje sajмова zapošljavanja i okruglih stolova o posredovanju u zapošljavanju između dviju država;	- većinu populacije; - Mala mobilnost radne snage.	- istraživanju potencijala za stvaranje socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva; - Razvoj zajedničkih programa za unaprjeđenje znanja zaposlenih i nezaposlenih; - Zajednički razvoj pozitivnog okruženja u kojem se promoviraju poduzetnička kultura i zapošljavanje, posebno kada su u pitanju mladi.	ulaganja u ljudski kapital i mobilnost radne snage.

Prioritet 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.

Institucije i općine su veoma dobro ocijenile zaštitu okoliša. Kvaliteta okoliša se smatra najvećom prednošću područja.

Okolišna infrastruktura, posebno postrojenja za preradu otpada i prikupljanje otpada i kanalizaciju smatraju se najvećim slabostima područja.

Kvaliteta okoliša i unaprjeđenje okolišne infrastrukture označeni su kao jedan od najvećih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Učinkovita upotreba održivih prirodnih resursa smatra se jednom od najvećih prilika područja. Općine i institucije u Bosni i Hercegovini i intervjuirane crnogorske institucije vide unaprijeđenu preradu otpadnih voda kao priliku od manje važnosti, dok su razvoj alternativnih izvora energije i unaprijeđen sustav prikupljanja i odlaganja otpada ocijenjeni kao važnije prilike.

Nedovoljna financijska sredstva iz državnog proračuna su označena kao najveća prijetnja, što posebno smatraju općine.

Zanimanje za buduću suradnju u okolišnom sektoru je veoma snažna i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Osnažen pravni i institucionalni okvir za zaštitu okoliša - Povećana svijest javnosti zahvaljujući,	- Nedostatak zajedničkih prekograničnih sadržaja za nadzor nad i sprječavanje prirodnih katastrofa - Neodgovarajuća	Usvajanje pravne stečevine EU-a povećat će korist i izgled za po okoliš prihvatljivi razvoj i zaštitu okoliša, netaknute prirode i	Nezadovoljavajuća postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje otpada koja mogu ugroziti javnost i doprinijeti sporijem

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
između ostalog, aktivnostima/projektima provedenim u prethodnom programskom razdoblju ▪ Neki lokalni planovi u obzir uzimaju pristup temeljen na održivom razvoju ▪ Relativno velika zaštićena prirodna područja	infrastruktura i upravljanje javnim komunalijama, posebno u manjim naseljima (vodovod, kanalizacija, kruti otpad) ▪ Nepostojanje odlagališta za kruti otpad i reciklažnih postrojenja ▪ Slabo provođenje principa "zagađivač plaća" ▪ Spora provedba strategija energetske učinkovitosti i obnovljive energije i planova aktivnosti	dragocjenih resursa. ▪ Moguća upotreba održivih, povoljnih po okoliš i energetski učinkovitih usluga i tehnologija ▪ Podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja i povećano sudjelovanje javnosti u povezanim postupcima odlučivanja ▪ Promoviranje i uspostavljanje principa socijalno odgovornog poslovanja ▪ Partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i promoviranje programa i projekata održivog razvoja ▪ Uspostavljanje zajedničkih centara za hitne situacije ▪ Promoviranje proizvodnje obnovljivih izvora uključujući i prezentacije	ekonomskom razvoju ▪ Infrastrukturna ulaganja koja bi mogla nepovoljno utjecati na okoliš ▪ Neodrživ ekonomski razvoj i nekontrolirano zagađenje mogu ugroziti kvalitetu zraka, vode i tla ▪ Povećana i nekontrolirana sječa šuma

Prioritet 3: Promoviranje održivog prijevoza i unaprjeđenje javnih infrastruktura

Prijevoz i javna infrastruktura ocijenjena je malo ispod prosjeka u Crnoj Gori i prilično nisko u Bosni i Hercegovini.

Kada je u pitanju prijevoz, cestovna infrastruktura se smatra relativnom prednošću, dok se isto odnosi na željeznicu samo u Crnoj Gori. U objema državama postoje relativno važni razvojni planovi za modernizaciju cesta, dok je modernizacija željeznice i javnog prijevoza označena kao relativno važna.

Kada je u pitanju druga javna infrastruktura, opskrba električnom energijom, telekomunikacije/pristup internetu i vodoopskrba su tri glavne prednosti. Upravljanje otpadom, prerada otpadnih voda i druga

infrastruktura u polju okoliša su ključne slabosti. U smislu prioriteta za daljnji razvoj, poredak je obrnut, i unaprjeđenje okolišne infrastrukture predstavlja veliki prioritet, dok opskrba električnom energijom i telekomunikacije/pristup internetu nisu posebno naglašene u ovim planovima.

Unaprijeđeno održavanje/razvoj postojeće infrastrukture smatra se velikim prioritetom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, u skladu sa stavovima iz upitnika i iz intervjua s institucijama. Razvoj alternativnih izvora energije i unaprjeđenje sustava prikupljanja i odlaganja otpada općine i institucije u Bosni i Hercegovini smatraju velikom prilikom. Istog su stava i u institucijama Crne Gore.

Nedovoljna financijska sredstva iz državnih proračuna za rješavanje pitanja nedostataka u infrastrukturi (promet, vodoopskrba, energija) predstavlja najveću prijetnju prema stavovima svih strana. U Crnoj Gori, mnoge općine i institucije navele su i nedostatak zanimanja privatnog sektora za ulaganja u ovim područjima. Nedostatak općinskih sredstava za sufinanciranje projekata, kao i slaba vertikalna i horizontalna koordinacija smatraju se najvećim prijetnjama prema odgovorima datim u Bosni i Hercegovini. Za općine u Crnoj Gori, spor proces decentralizacije i siva ekonomija također su velike prijetnje koje ugrožavaju već slabe kapacitete za ulaganja u kapitalnu modernizaciju infrastrukture.

Zanimanje za buduću suradnju u polju unaprjeđenja prometa i javne infrastrukture je prilično malo, što je najočitije u Bosni i Hercegovini.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Postojanje osnovne prometne infrastrukture (relativno dobra kvaliteta glavnih cesta) - Postojanje tri međunarodna aerodroma - Mogućnost priključivanja na međunarodne pravce	- Periferna geografska i prometna lokacija u okviru područja Balkana - Udaljena lokacija graničnih područja unutar njihovih državnih teritorija i od glavnih gospodarskih središta - Morfologija regije negativno utječe na prometnu infrastrukturu - Težak teren povećava troškove održavanja i izgradnje - Nepostojanje interesa za mala ulaganja/soft projekte - Postojeća infrastruktura ne osigurava potrebnu raznu pružanja	- Učinkovitiji granični prijelazi koji se mogu nositi s povećanim intenzitetom prometa - Obnova, modernizacija, proširenje i integracija cestovne infrastrukture - Veća dostupnost prethodnih studija izvodljivosti i drugih planova/studija - Razvoj prilika koje nudi buduća Jadransko-jonska makro-regionalna strategija	- Periferna pozicija kvalificiranog područja u vezi s glavnim prometnim tokovima - Odgode u provedbi relevantnih infrastrukturnih projekata u području prometa zbog slabe financijske sposobnosti - Povećani troškovi prijevoza (unutarnjeg/vanjskog) zbog nerazvijene prometne infrastrukture - Zaobilaženje regije zbog loše prometne infrastrukture

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
	usluga i sigurnosti cesta		Fragmentacija nadležnosti i odgovornosti u prometnom sektoru (pružatelji usluga)

Prioritet 4: Potpora turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu

Turizam temeljen na kulturnom i prirodnom naslijeđu ima veoma visok ukupan rejting i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

U ovom smislu, prirodno naslijeđe smatra se ključnom prednošću dok su turizam i kulturno naslijeđe ocijenjeni kao relativne prednosti područja, iako se ovo ne odnosi na institucije kulture i zabave.

Turizam je ocijenjen veoma visokom ocjenom u razvojnim planovima na svim razinama vlasti.

Razvoj turističke ponude povezane s kulturnim i prirodnim naslijeđem smatra se jednom od najvećih prilika u regiji, što odgovara jednako visokoj ocjeni dodijeljenoj „Učinkovita i održiva upotreba prirodnih resursa“. Intervjuirane crnogorske institucije također su napomenule da su do sada imale odličnu suradnju sa paralelnim institucijama u Bosni i Hercegovini, posebno kada su u pitanju promoviranje kulturnog naslijeđa i turizam.

Ključne prijetnje osim nedostatka finansijskih resursa iz javnog proračuna, kako to vide u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, jesu nepostojanje kvalificiranih ljudskih resursa i, u određenoj mjeri, neriješena pitanja vlasništva nad imovinom.

Kada je u pitanju zanimanje za buduću suradnju u turizmu i polju kulturnog i prirodnog naslijeđa, ono je veoma veliko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Jedinstveni krajolik i resursi (planinska područja pod šumama i izvori vode, jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); - Obalno područje s kvalitetnim plažama kojemu se lako pristupa - Umjerena	- Slaba integriranost kulturnog naslijeđa u razvoj turističke ponude i nedovoljna iskorisćenost kulturnih i zabavnih sadržaja; - Slabe lokalne institucionalne strukture kojima nedostaju kapaciteti za stimuliranje razvoja turizma; - Nerazvijenost bolničke	- Kulturni/povijesni turizam i obrazovne aktivnosti kojima se regija promovira kao multietnička i privlačna europska lokacija; - Razvoj alternativnih oblika ruralnog turizma i organske poljoprivrede sa mogućnostima za smještaj; - Širenje i međunarodno priznavanje parkova prirode i zaštićenih područja; - Unaprijeđenje postojeće	- Poslovne barijere, posebno za dobivanje dozvola za izgradnju hotela; - Nedostatak znanja, iskustva i vještina u upravljanju i oglašavanju odredišta; - Nedovoljno resursa za tekuće održavanje i očuvanje

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
kontinentalna klima s različitim utjecajima i plodnim tlom; ▪ Raznolika i dobro očuvana priroda s prirodnim parkovima i zaštićenim područjima; ▪ Velika bioraznolikost, uključujući vrijedne ljekovite biljke i trave; ▪ Bogato kulturno naslijeđe (povijest, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ (Djelomično) razvijena turistička infrastruktura;	infrastrukture i nedostatak raznolikih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga; ▪ Nerazvijene avionske veze s regijom; ▪ Statična i neučinkovita promocija turizma na državnoj razini; ▪ Nepostojanje centara za koordinaciju i informiranje osim u velikim urbanim centrima; ▪ Sezonski razvoj turizma; ▪ Pojedina područja ostaju zatvorena zbog miniranosti; ▪ Nezadovoljavajuće stanje kulturnog naslijeđa.	turističke ponude kroz aktiviranje kulturnih/prirodnih/povijesnih resursa i potencijala; ▪ Povećana vidljivost prekograničnog turizma kroz organiziranje pojedinačnih ponuda oko glavnih turističkih i kulturnih potencijala; ▪ Unaprjeđenje bilateralne suradnje u oglašavanju regionalnih turističkih odredišta; ▪ Vidljive privatne inicijative u sektoru turizma koje odgovaraju povećanoj potražnji za wellness, zdravstvenim i eko-turizmom. ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa fokusiranih na novu "aktivnu" vrstu odmora; ▪ Zajednički razvoj turističkih proizvoda i njihovo zajedničko oglašavanje; ▪ Biciklizam/pješačenje kao globalni trend.	prirodnog, kulturnog i povijesnog naslijeđa; ▪ Pretjerana izloženost/pretjerano iskorištavanje određenih lokacija/resursa; ▪ Globalne klimatske promjene mogu utjecati na turizam.

Prioritet 5: Ulaganja u mlade, obrazovanje i vještine

Obrazovanje, rad, socijalna i zdravstvena infrastruktura su označene kao manji prioriteti u programskom području.

Sustavi primarnog i sekundarnog obrazovanja, postojanje sveučilišta i visokoobrazovne institucije u većim gradovima smatraju se prednostima, dok se nedostatak modernih servisa za strukovno obrazovanje i migriranje mladih i obučeni ljudi u urbane centre i u inozemstvo smatraju ključnim slabostima.

Smatra se da priliku predstavlja razvoj obrazovnih i programa za obučavanje koji su prilagođeni potrebama mladih na tržištu rada i u jačanju veza između obrazovne i poslovne zajednice kako bi se zajednički procijenile i ispunile buduće potrebe za obučenom mladom radnom snagom.

Smatra se da je ključna prijetnja spor ekonomski razvoj, nezadovoljavajuće prilike za zapošljavanje i stalne migracije koje marginaliziraju pogranična područja.

Veoma mali broj institucija i općina izjavio je da je uspostavljena prekogranična suradnja u sektoru obrazovanja. Kada je u pitanju interes za buduću suradnju, ispitani su izrazili prilično mali interes (BiH) ili veoma mali interes (CG) u ovom pogledu.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Dobro razvijeni sustavi primarnog i sekundarnog obrazovanja; ▪ Postojanje sveučilišta i visokoobrazovnih institucija; ▪ Postojanje istraživačkih institucija; ▪ Uspostavljeni zajednički sporazumi/pozitivna prethodna iskustva.	▪ Unutarnja ekonomska migracija mladih i obučene i produktivne radne snage u urbane centre i emigracija u inozemstvo smanjuju radnu snagu i razvojni potencijal kvalificiranog područja; ▪ Ekonomsko i poslovno okruženje je nedovoljno povezano; ▪ Nedostatak modernih strukovnih i obrazovnih servisa; ▪ Nepostojanje koherentnih politika i razvojnih programa; ▪ Ograničeno prekogranično iskustvo; ▪ Nedostatak istraživačkih institucija i savjetodavnih servisa.	▪ Veći naglasak na obrazovne i programe obuka prilagođene potrebama mladih na tržištu rada, ▪ Jačanje veza između obrazovne i poslovne zajednice s ciljem zajedničke ocjene i zadovoljavanja budućih potreba mlade obučene radne snage; ▪ Promoviranje inicijativa razmjene; ▪ Razvoj i potpora neformalnom obrazovanju mladih i programi razvoja vještina.	▪ Spora tranzicija sustava sekundarnog obrazovanja povećat će jaz između ponude i potražnje na tržištu rada; ▪ Nema promjena u zatvorenom krugu siromaštva, nedostatka obrazovanja i nezadovoljavajućih prilika za zapošljavanje marginalizira pogranična područja i sprečava ekonomski razvoj; ▪ Izoliranost općeg obrazovnog sustava i zatvaranje škola (posebno u udaljenim područjima); ▪ Nedostatak obrazovnih mogućnosti

Prioritet 6: Promoviranje lokalnog i regionalnog upravljanja, planiranja i izgradnja administrativnih kapaciteta

Lokalna uprava, planiranje, izgradnja administrativnih kapaciteta i javnih usluga na lokalnoj razini smatraju se slabostima i u Bosni i Hercegovini i posebno u Crnoj Gori. Njihovo unaprjeđenje je, s druge strane, na kraju popisa razvojnih prioriteta u upitnicima primljenim od općina iz obje države.

Kada su u pitanju prilike za buduće unaprjeđenje javnih usluga, osim općenito, smatra se da su konkretnije u smislu sustava za upravljanje katastrofama i spremnosti za djelovanje u hitnim situacijama. Usto, postoji prilika da se uvedu i promoviraju studijski, obrazovni, predkvalifikacijski i stručni razvojni programi s dvostrukim ciljem olakšavanja smanjenja broja zaposlenih u javnoj upravi i unaprjeđenja usluga koje se pružaju građanima.

Smatra se da glavne prijetnje leže u sporom procesu decentralizacije i provedbi reforme javne uprave, kao i u smanjenju broja zaposlenih, nedovoljna sredstva iz javnih fondova i financijska autonomija na lokalnoj razini, nedostatak kvalificiranih ljudskih resursa, velika podložnost viših zvaničnika političkim promjenama i korupcija u javnom sektoru.

Općine i institucije prijavile su da su imale sporazume o suradnji, dobre bilateralne odnose i iskustvo u provedbi zajedničkih programa.

Ipak, izraženi interes za suradnju u promoviranju lokalnog upravljanja, planiranja i izgradnju administrativnih kapaciteta je prilično mali u obje države, posebno u Bosni i Hercegovini gdje je ocijenjen najnižom ocjenom.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o suradnji; ▪ Iskustvo u provedbi zajedničkih programa; ▪ Proces decentralizacija traje; ▪ Propisi lokalnoj samoupravi pogoduje prekograničnoj suradnji; ▪ Povećani kapaciteti planiranja u lokalnoj administraciji.	▪ Niska razina i nedostatak okvira politika za lokalni ekonomski razvoj; ▪ Spor proces reforme javne uprave; ▪ Ograničeni administrativni i kapaciteti apsorpcije na lokalnoj razini; ▪ Ograničeno partnerstvo u programiranju i provedbi regionalne razvojne politike; ▪ Nedovoljan iznos javnih sredstava i	▪ Harmoniziranje administracije s obje strane sa pravnom stečevinom EU; ▪ Razvoj mehanizama za osiguravanje prekogranične institucionalne pomoći i znanja; ▪ Moguće partnerstvo građanskog društva i javne administracije u procesu donošenja odluka i pružanja usluga; ▪ Uvođenje i promoviranje studijskih, obrazovnih, predkvalifikacijskih i stručnih razvojnih Programa s dvostrukim ciljem	▪ Nedostatak održivosti u političkoj posvećenosti reformi javne uprave na centralnoj i lokalnoj razini; ▪ Različita brzina u procesu pristupanja EU-u i preuzimanja pravne stečevine može dovesti do pitanja kompatibilnosti ▪ Velika podložnost viših zvaničnika političkim promjenama.

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
	finansijske autonomije na lokalnoj razini; ▪ Zastarjeli objekti i oprema u sektoru javnih usluga koje se nude na lokalnoj razini.	olakšavanja smanjenja broja zaposlenih u javnoj upravi i unapređenja usluga koje se pružaju građanima; ▪ Prijenos znanja i iskustva vezanog za dobru praksu u regionalnoj/lokalnoj upravi i temama važnim za program prekogranične suradnje; ▪ Uspostavljanje pilot i demonstracijskih projekata od prekogranične važnosti (zdravstvo, socijalna skrb, skrb o djeci, obrazovanje).	

Prioritet 7: Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovina i ulaganja

Razvoj malih i srednjih poduzeća i povećanje konkurentnosti, trgovine i ulaganja ocijenjena su visokom ocjenom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Dok konkurentnost i ekonomski razvoj nisu ključne prednosti nego slabosti u ovom nerazvijenom području, dostupnost poslovnih lokacija i područja, uključujući industrijske zone i inkubatore predstavlja samo srednje važan prioritet u općinskim razvojnim planovima obiju država. Nadalje, razina suradnje i okupljanja u klastere malih i srednjih poduzeća je niska, a promoviranje poslovnih prilika u području je neodgovarajuće.

Kada je u pitanju rangiranje mogućnosti u upitnicima, razvoj malih i srednjih poduzeća ocijenjen je najvišim ocjenama. Dodatne mogućnosti se vide u razvojnim kapacitetima za poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane, standardizaciju i certificiranje lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija, i, na kraju popisa, u uspostavljanju poslovnih inkubatora i/ili industrijskih zona.

Određeni broj institucija i gospodarskih komora također je naveo da suradnja između struktura za potporu poslovanju i promoviranje ulaganja i poslovnih prilika u području mogu biti unaprijeđene.

S druge strane, najveća prijetnja je siva ekonomija, nedostatak menadžerskih vještina i kvalificiranih ljudskih resursa i neriješeni pitanja vlasništva.

Zanimanje za suradnju u povećanju konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća i ulaganja veoma je veliko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Dobro razvijena proizvodnja energije i distributivna mreža; ▪ Rastući broj i promet sektora malih i srednjih poduzeća; ▪ Postojeća industrijska baza (npr. tekstilna, kemijska industrija, proizvodnja i isporuka energije, prerada metala i hrane) trenutno se restrukturira kako bi bila konkurentnija u budućnosti; ▪ Relativno dobro razvijena zanatska industrija; ▪ Prikladna eko-klima za proizvodnju vina, voća, povrća, duhana, medicinskog i ljekovitog bilja i zdravih prehrambenih proizvoda; ▪ Tradicija u obrati određenih poljoprivrednih proizvoda prepoznata na	▪ Niska razina suradnje i okupljanja malih i srednjih poduzeća u klastere; ▪ Niska razina dodane vrijednosti u prerađivačkoj industriji; ▪ Nedovoljno državnih/lokalnih i stranih izravnih ulaganja što ugrožava modernizaciju i restrukturiranje pograničnih područja i njihovih zastarjelih i nekonkurentnih industrijskih i poljoprivrednih resursa; ▪ Neadekvatno razvijena lokalna infrastruktura; ▪ Nedovoljan razvoj sofisticiranih struktura i usluga za pružanje potpore poslovanju; ▪ Ekonomija u ruralnim krajevima kvalificiranog područja često je segmentirana, jednoobrazna i marginalizirana; ▪ Slab pristup financijama, posebno za mala i srednja	▪ Iskorištavanje prednosti CEFTA sporazuma kako bi se povećao izvozni potencijal; ▪ Razvoj i iskorištavanje veza između lokalnih gospodarskih sektora kako bi se ostvarila dobit od lanaca isporuke i klastera i konkurentnost i daljnji ekonomski rast; ▪ Unaprjeđenje poduzetništva i kvaliteta proizvoda kroz prekogranične inicijative; ▪ Tržišni potencijal za stvaranje ekonomske suradnje koja vodi do prerade bioloških proizvoda; ▪ Povećana prekogranična suradnja između struktura koje podržavaju poslovanje u industriji i uslužnim sektorima; ▪ Brendiranje regionalnih proizvoda; ▪ Potencijal za partnerstvo javnog sektora i bankarskog sektora u unapređenju pristupa financiranju za mala i srednja poduzeća i	▪ Nepostojanje snažnog opredjeljenja za uklanjanje regionalnih razvojnih razlika i potpore bržem ekonomskom rastu manje razvijenih regija barem u dijelu kvalificiranog područja; ▪ Sporo usvajanje tehničkih i standarda kvalitete EU-a; ▪ Neadekvatna promocija regionalnog poslovanja i prilika za ulaganja.

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- inozemnim tržištima; - Postojanje osnovnih struktura za potporu poslovanju.	poduzeća i poduzetnike u ruralnim područjima.	- poduzetnike u ruralnim područjima i potporu razvoju lokalne infrastrukture; - Unaprjeđenje servisa za odlaganje otpada i kanalizacije će povećati ekonomski potencijal područja; - Potencijalni razvoj alternativnih/obnovljivih izvora energije.	

Prioritet 8: Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a

Jačanje istraživanja, tehnološki razvoj, inovacije i ICT ocijenjeni su relativno niskom ocjenom.

Istraživanje i razvoj prepoznati su kao ključne slabosti od strane općina i institucija u obje države. Međutim, nalazi se nisko na razini općinskih razvojnih planova.

Ocjena dostupnosti povezane infrastrukture varira od visoke kada su u pitanju telekomunikacije i pristup internetu, do niske kada se radi o dostupnosti lokacija. One su ocijenjene malo višom ocjenom, ali se ne nalaze visoko na popisu općinskih razvojnih planova.

Buduće prilike, tehnološki razvoj i inovacije, kao i pristup i kvalitet ITC-a ocijenjene su najnižom ocjenom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Glavne prijetnje vide se u nedostatku odgovarajuće svijesti javnosti, strategija i akcijskih planova, kao i u nedostatku kvalificiranih ljudskih resursa.

Zanimanje za suradnju u jačanju istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a je veoma nisko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Dobro razvijena telekomunikacijska mreža - Postojanje ICT poslovnih inkubatora u većim	- Nizak udio modernih tehnologija koje se koriste u poljoprivredi i industriji - Nedostatak državne potpore	- Povećan broj internetskih priključaka i pristupa novim tehnologijama - Razvoj ICT poslovnih inkubatora i centara	- Nastavljeno zanemarivanje javnih ulaganja u istraživanje, tehnološki razvoj, inovacije i ICT. - Ograničen

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
gradovima ▪ Relativno dobro obrazovane mlade generacije i sveukupno unaprijeđeni pristup mogućnostima za usvajanje novih znanja u ovim područjima.	istraživanju, tehnološkom razvoju, inovacijama i ICT-u. ▪ Slaba promocija i svijest javnosti o inovacijama i postojećim mehanizmima potpore inovatorima.	za inovacije u kvalificiranoj regiji. ▪ Promoviranje i podizanje svijesti javnosti o dobitima inovacija i potpore inovacijama ▪ Unaprjeđenje postojećih i razvoj novih poticaja istraživanjima, tehnološkom razvoju, inovacijama i ICT-u.	kapacitet i prilagodba novim trendovima ▪ Mala privlačnost kvalificirane regije za domaće i strane ulagače

DODATAK 3: Komparativna analiza upitnika za općine

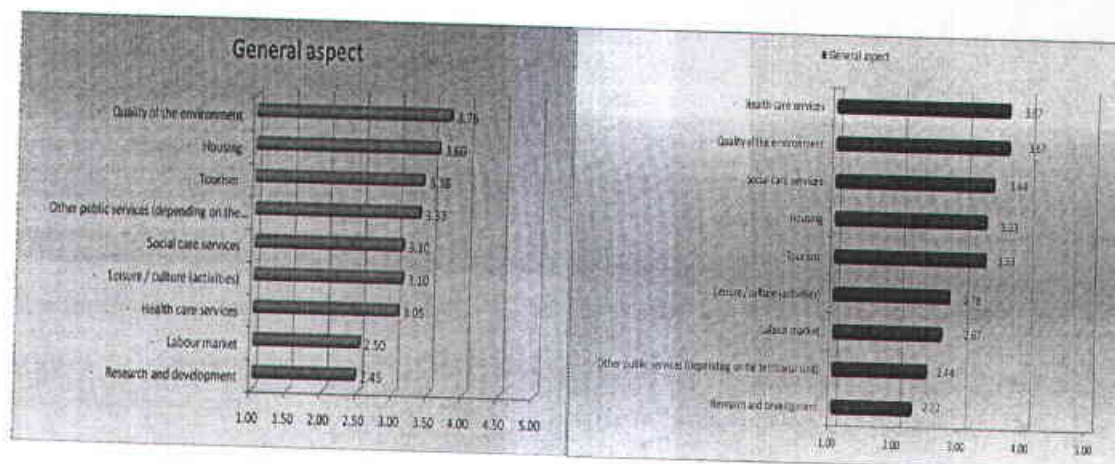
Procjena prednosti i slabosti svake teritorijalne jedinice općine

Bosna i Hercegovina

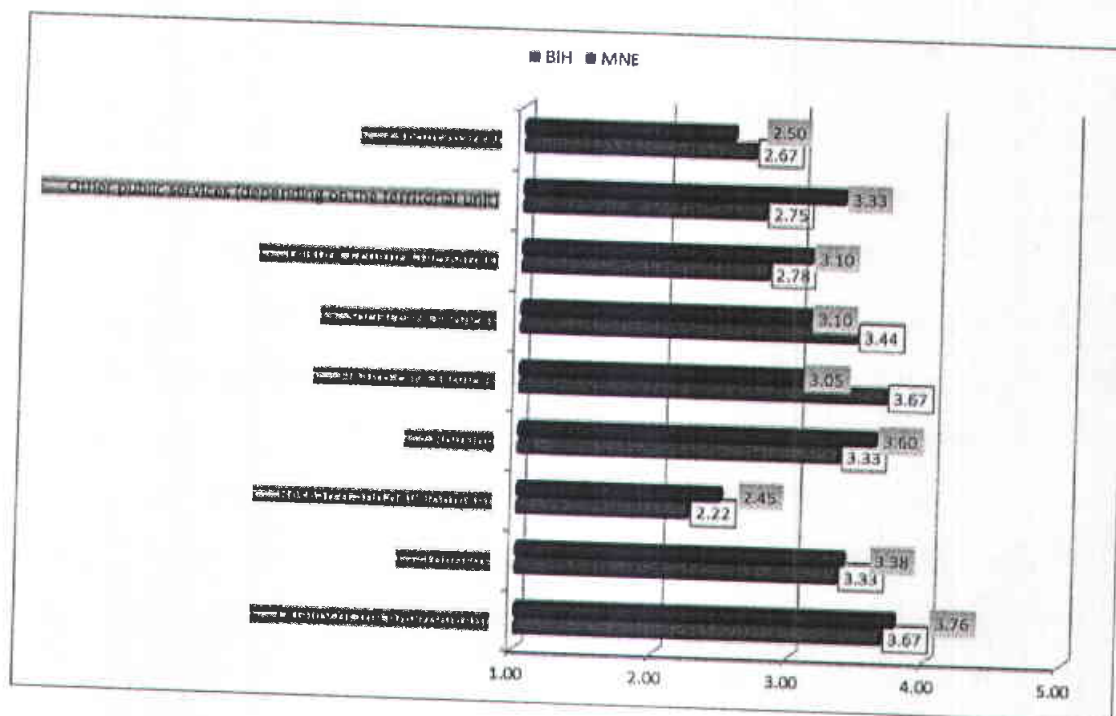
Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Opći aspekt

Opći aspekt	Opći aspekt
- Kvaliteta okoliša - Stambeno zbrinjavanje - Turizam - Druge javne usluge (ovisno o...) - Usluge socijalne skrbi - Slobodne/kulturne aktivnosti - Usluge zdravstvene zaštite - Tržište rada - Istraživanje i razvoj	- Usluge zdravstvene zaštite - Kvaliteta okoliša - Usluge socijalne skrbi - Stambeno zbrinjavanje - Turizam - Slobodne/kulturne aktivnosti - Tržište rada - Druge javne usluge (ovisno o teritorijalnoj jedinici) - Istraživanje i razvoj

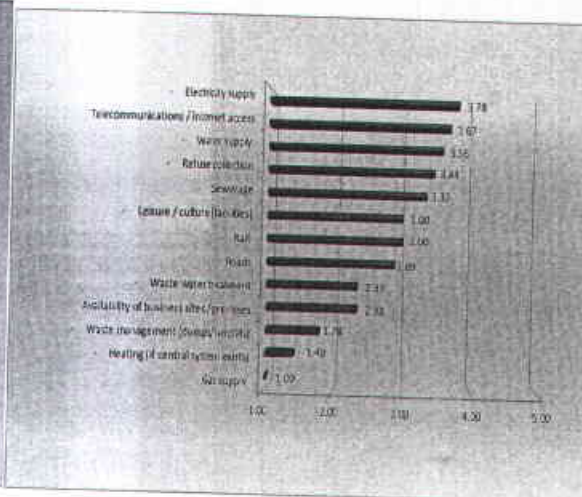
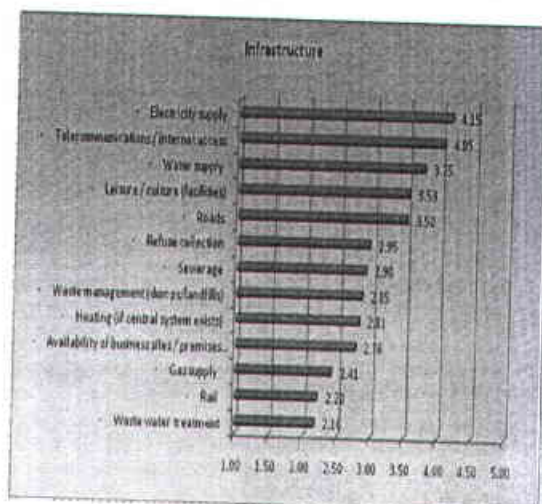
- Tržište rada
- Druge javne usluge (ovisno o teritorijalnoj jedinici)
- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge socijalne skrbi
- Stambeno zbrinjavanje
- Istraživanje i razvoj
- Turizam
- Kvaliteta okoliša

INFRASTRUKTURA

Bosna i Hercegovina

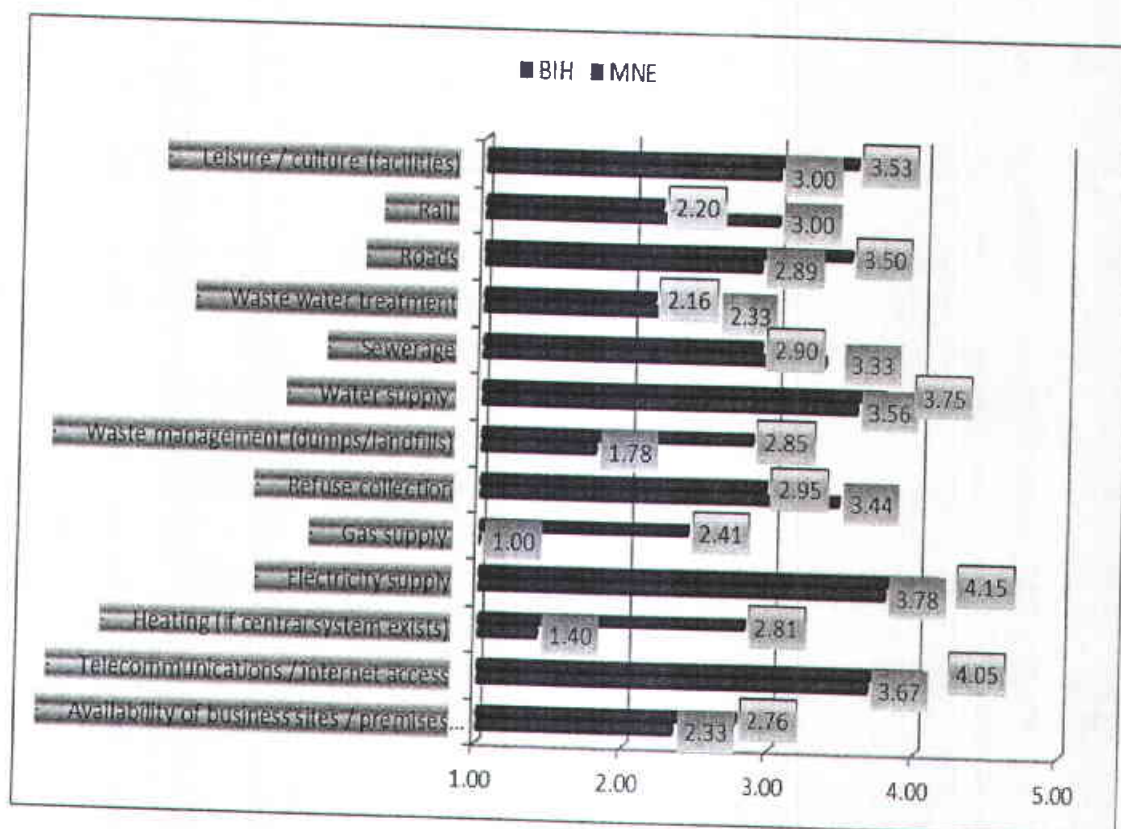
Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Infrastruktura	
-	Opskrba električnom energijom
-	Telekomunikacije/pristup internetu
-	Opskrba vodom
-	Rekreacijski/kulturni sadržaji
-	Ceste
-	Kanalizacija
-	gospodarenje otpadom (deponije/odlagališta)
-	grijanje (ukoliko postoji središnji sustav)
-	Dostupnost poslovnih objekata/prostorija...
-	Opskrba plinom
-	Željeznice
-	Pročišćavanje otpadnih voda

-	Opskrba električnom energijom
-	Telekomunikacije/pristup internetu
-	Opskrba vodom
-	Skupljanje otpada
-	Kanalizacija
-	Rekreacijski/kulturni sadržaji
-	Željeznice
-	Ceste
-	Pročišćavanje otpadnih voda
-	Dostupnost poslovnih objekata/prostorija...
-	Gospodarenje otpadom (ukoliko postoji središnji sustav)
-	Grijanje (ukoliko postoji središnji sustav)
-	Opskrba plinom

- Rekreativski/kulturni sadržaji
- Željeznice
- Ceste
- Pročišćavanje otpadnih voda
- Kanalizacija
- Vodoopskrba
- Gospodarenje otpadom (deponije/odlagališta)
- Skupljanje otpada
- Opskrba plinom
- Opskrba električnom energijom
- Grijanje (ukoliko postoji središnji sustav)
- Telekomunikacije/pristup internetu
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija

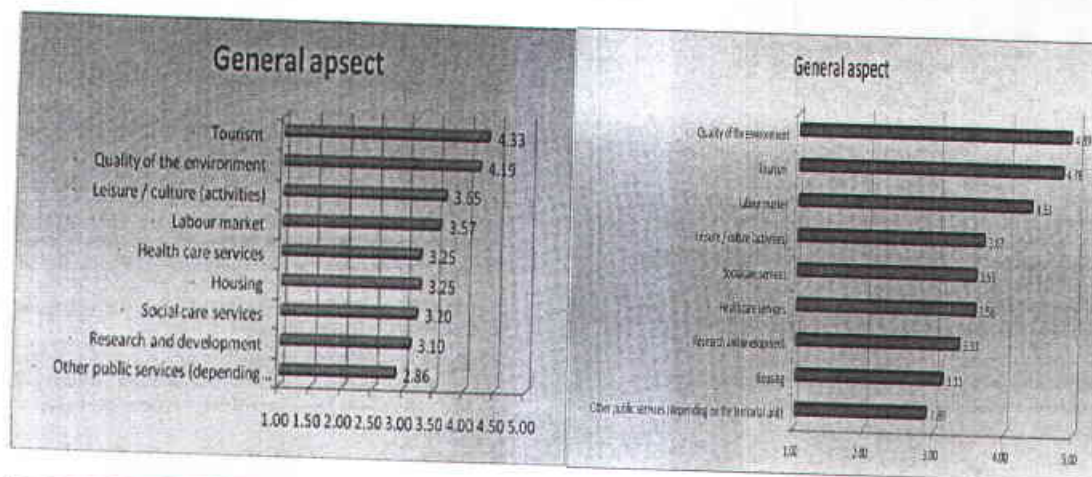
Ocjena razvojnih i infrastrukturnih prioriteta svake teritorijalne jedinice

Bosna i Hercegovina

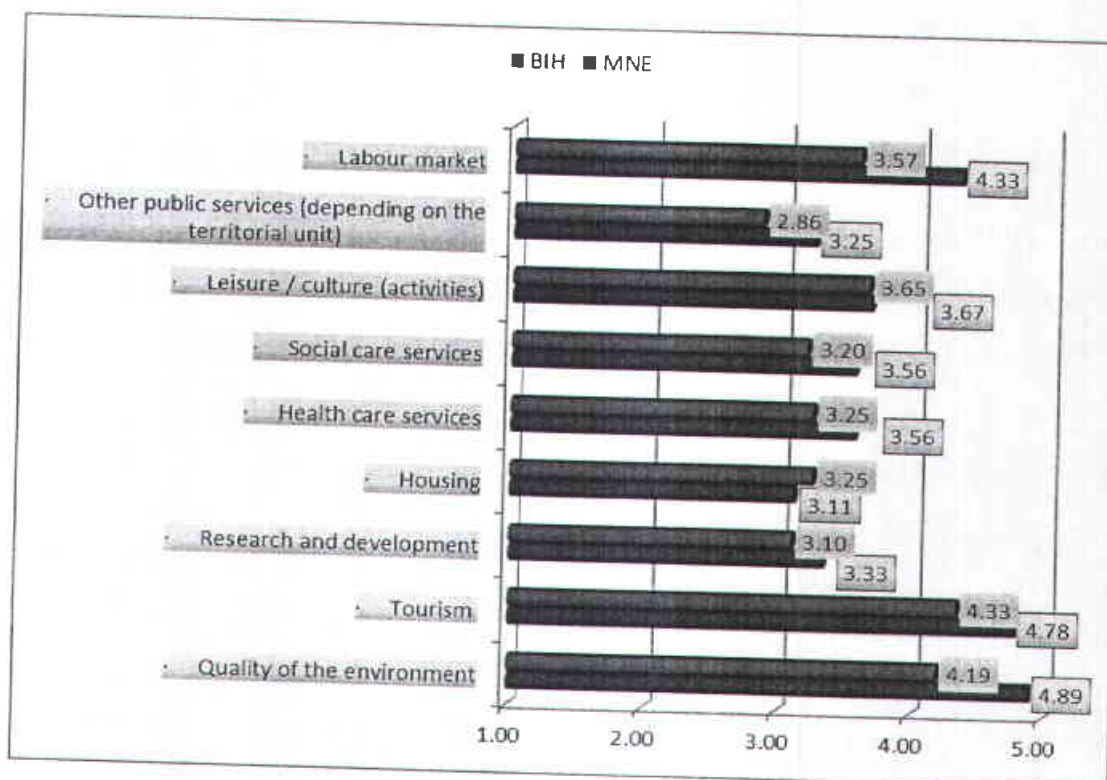
Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Opći aspekt

Opći aspekt	Opći aspekt
- Turizam	- Kvaliteta okoliša
- Kvaliteta okoliša	- Turizam
- Slobodne/kulturne aktivnosti	- Tržište rada
- Tržište rada	- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge zdravstvene zaštite	- Usluge socijalne skrbi
- Stambeno zbrinjavanje	- Usluge zdravstvene zaštite
- Usluge socijalne skrbi	- Istraživanje i razvoj
- Istraživanje i razvoj	- Stambeno zbrinjavanje
- Druge javne usluge (ovisno...)	- Druge javne usluge (ovisno o teritorijalnoj jedinici)

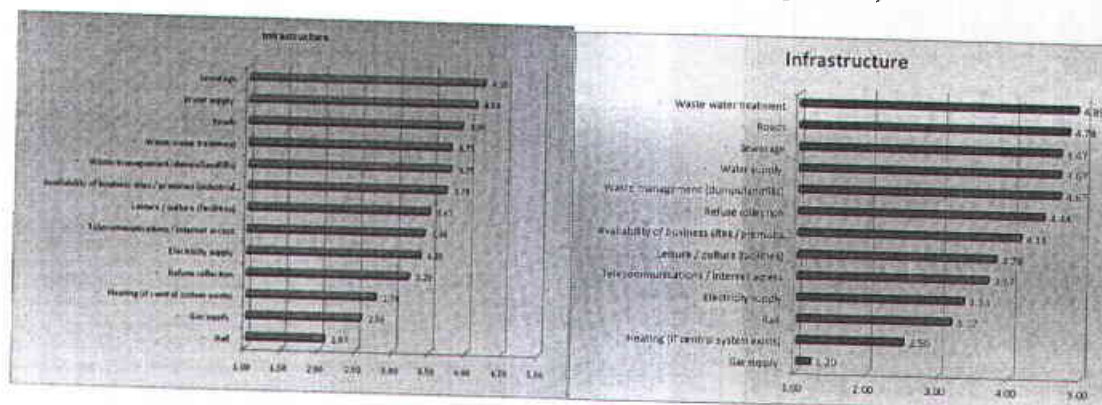
- Tržište rada
- Druge javne usluge (ovisno o teritorijalnoj jedinici)
- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge socijalne skrbi
- Usluge zdravstvene zaštite
- Stambeno zbrinjavanje
- Istraživanje i razvoj
- Turizam
- Kvaliteta okoliša

INFRASTRUKTURE

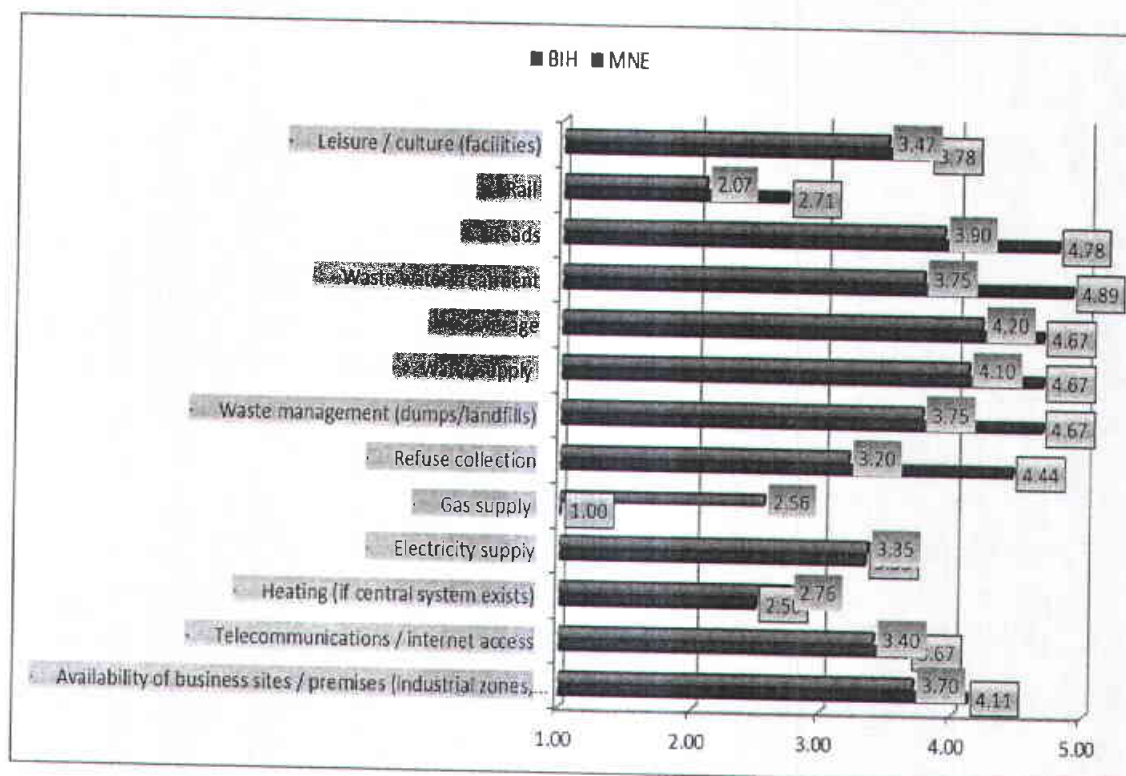
Bosna i Hercegovina

Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Infrastruktura	Infrastruktura
- Kanalizacija - Vodoopskrba - Ceste - Pročišćavanje otpadnih voda - Gospodarenje otpadom (deponije/odlagališta) - Dostupnost poslovnih objekata/prostorija - Rekreativski/kulturni sadržaji - Telekomunikacije/pristup internetu - Opskrba električnom energijom - Skupljanje otpada - Grijanje (ukoliko postoji središnji sustav) - Opskrba plinom - Željeznice	- Pročišćavanje otpadnih voda - Ceste - Kanalizacija - Vodoopskrba - Gospodarenje otpadom (deponije/odlagališta) - Skupljanje otpada - Dostupnost poslovnih objekata/prostorija - Rekreativski/kulturni sadržaji - Telekomunikacije/pristup internetu - Opskrba električnom energijom - Željeznice - Grijanje (ukoliko postoji središnji sustav) - Opskrba plinom

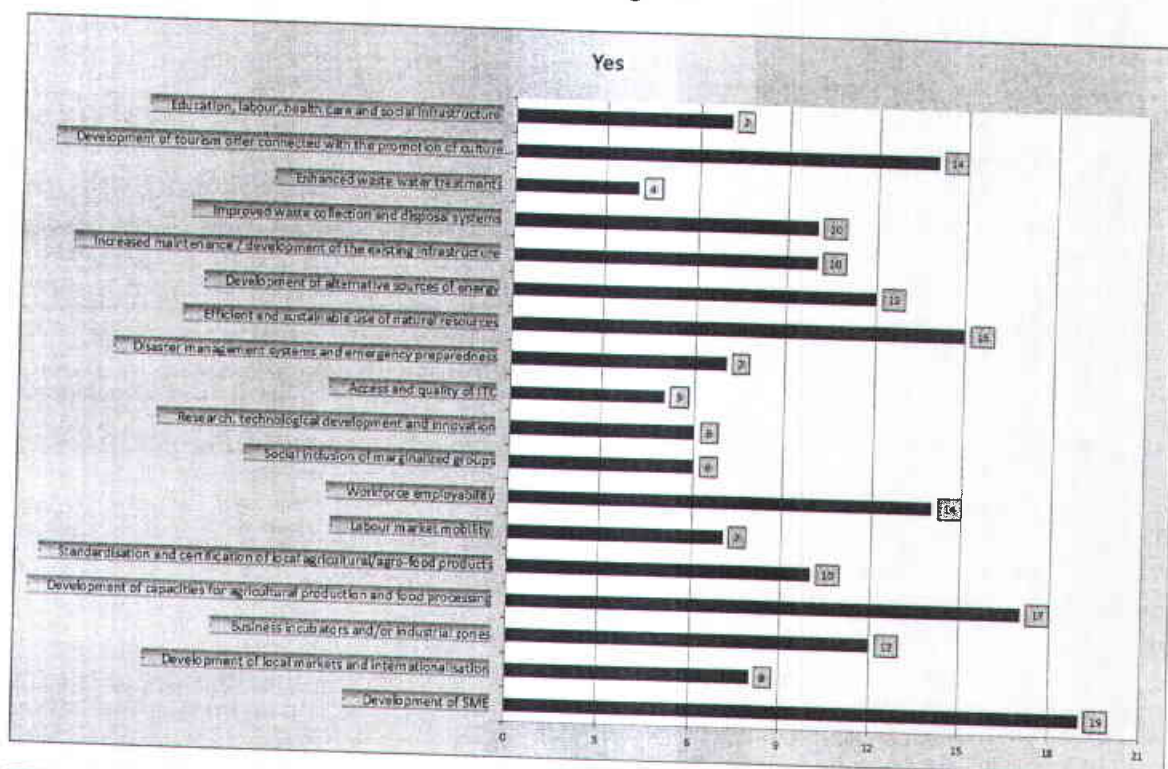

- Rekreativski/kulturni sadržaji
- Željeznice
- Ceste
- Pročišćavanje otpadnih voda
- Kanalizacija
- Vodoopskrba
- Gospodarenje otpadom (deponije/odlagališta)
- Skupljanje otpada
- Opskrba plinom
- Opskrba električnom energijom
- Grijanje (ukoliko postoji središnji sustav)
- Telekomunikacije/pristup internetu
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija (industrijske zone, ...)

Glavne prilike prema mišljenju općina

Broj pozitivnih odgovora

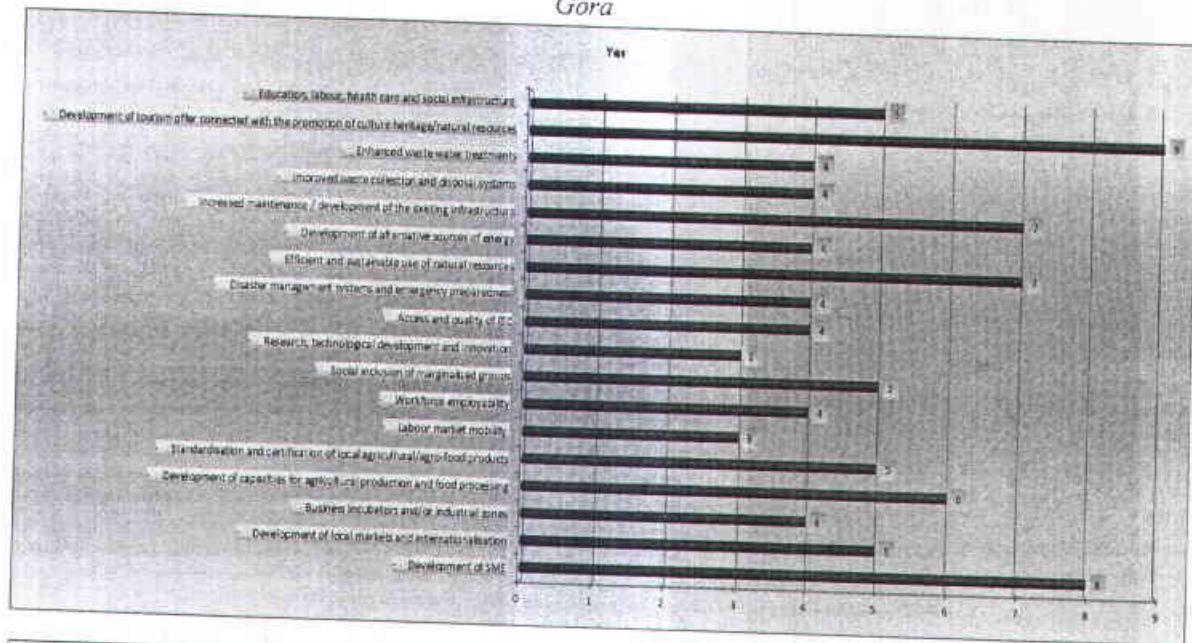
Bosna i Hercegovina

Da

- Obrazovanje, rad, zdravstvena zaštita i socijalna infrastruktura
- Razvoj turističke ponude povezan s promoviranjem kulture
- Poboljšano pročišćavanje otpadnih voda
- Poboljšani sustav prikupljanja otpada i zbrinjavanja
- Povećano održavanje/razvoj postojeće infrastrukture
- Razvoj alternativnih izvora energije
- Učinkovito i održivo korištenje prirodnih resursa
- Sustavi upravljanja u kriznim situacijama i pripravnost u hitnim slučajevima
- Pristup i kvaliteta ITC-a
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije
- Socijalna uključenost marginaliziranih skupina
- Zapošljivost radne snage
- Mobilnost tržišta rada
- Standardizacija i certifikacija lokalnih poljoprivrednih proizvoda
- Razvoj kapaciteta za poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane
- Poslovni inkubatori i/ili industrijske zone
- Razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija
- Razvoj malih i srednjih poduzeća

Crna Gora

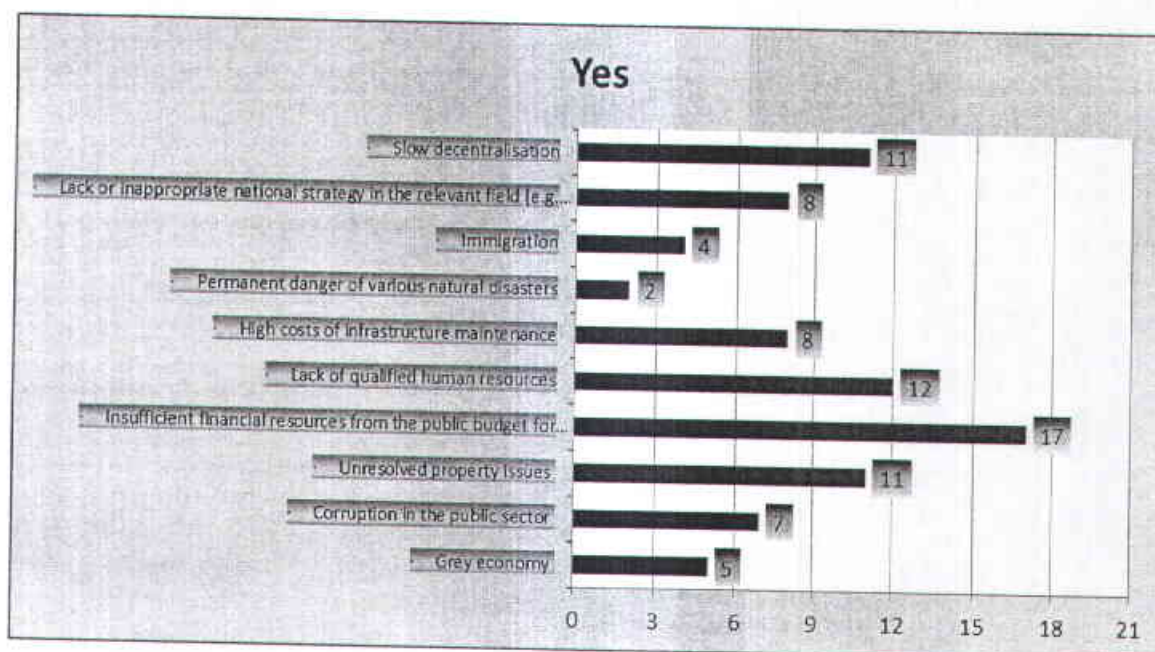
Da

- Obrazovanje, rad, zdravstvena zaštita i socijalna infrastruktura
- Razvoj turističke ponude povezan s promoviranjem kulturne baštine/prirodnih resursa
- Poboljšano pročišćavanje otpadnih voda
- Poboljšani sustav prikupljanja otpada i zbrinjavanja
- Povećano održavanje/razvoj postojeće infrastrukture
- Razvoj alternativnih izvora energije
- Učinkovito i održivo korištenje prirodnih resursa
- Sustavi upravljanja u kriznim situacijama i pripravnost u hitnim slučajevima
- Pristup i kvaliteta ITC-a
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije
- Socijalna uključenost marginaliziranih skupina
- Zapošljivost radne snage
- Mobilnost tržišta rada
- Standardizacija i certifikacija lokalnih poljoprivrednih proizvoda
- Razvoj kapaciteta za poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane
- Poslovni inkubatori i/ili industrijske zone
- Razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija
- Razvoj malih i srednjih poduzeća

Glavne prijetnje prema mišljenju općina

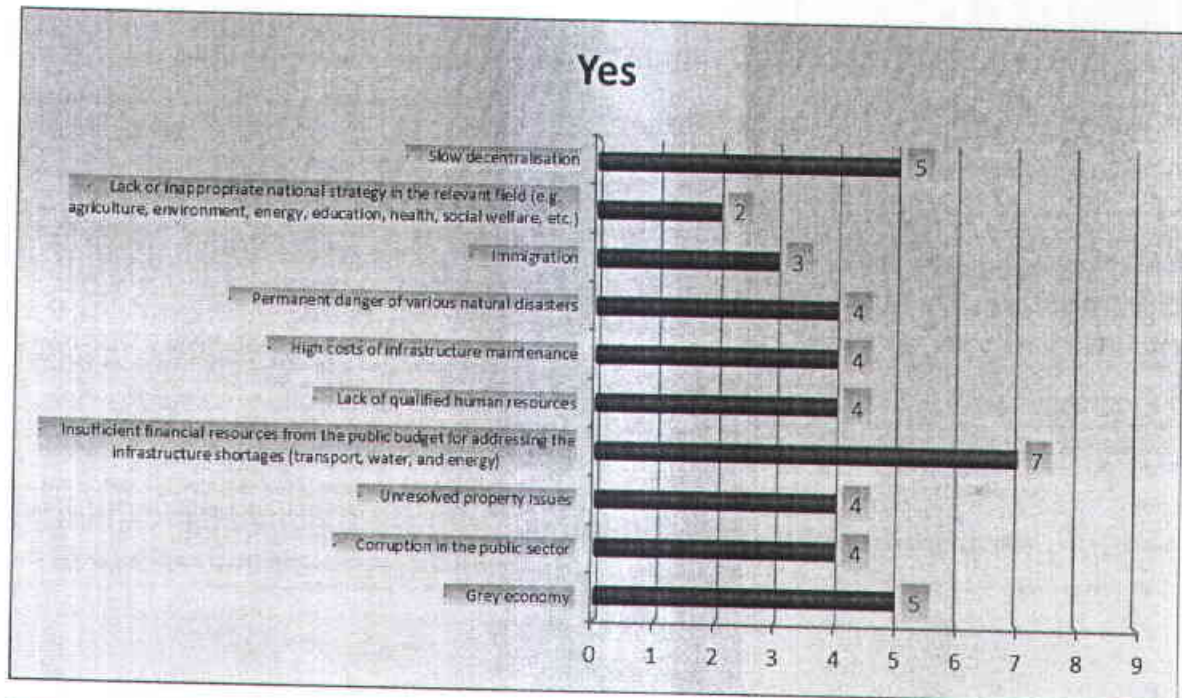
Broj pozitivnih odgovora

Bosna i Hercegovina

Da

- Spora decentralizacija
- Nepostojanje ili neprikladna nacionalna strategija u odgovarajućem području (npr...)
- Imigracija
- Stalna opasnost od raznih prirodnih katastrofa
- Visoki troškovi održavanja infrastrukture
- Nedostatak kvalificiranih ljudskih resursi
- Nedovoljno finansijskih sredstava iz javnog proračun za...
- Neriješena pitanja u vezi nekretnina
- Korupcija u javnom sektoru
- Siva ekonomija

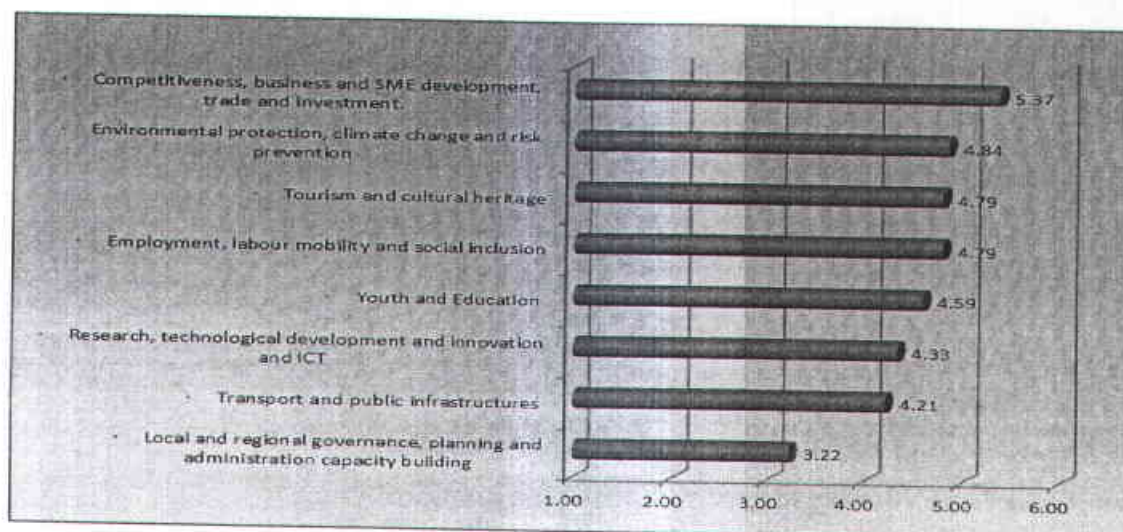

Da

- Spora decentralizacija
- Nepostojanje ili neprikladna nacionalna strategija u odgovarajućem području (npr. poljoprivreda, okoliš, energija, obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, itd.)
- Imigracija
- Stalna opasnost od raznih prirodnih katastrofa
- Visoki troškovi održavanja infrastrukture
- Nedostatak kvalificiranih ljudskih resursi
- Nedovoljno finansijskih sredstava iz javnog proračun za rješavanje problema infrastrukture (transport, voda i energija)
- Neriješena pitanja u vezi nekretnina
- Korupcija u javnom sektoru
- Siva ekonomija

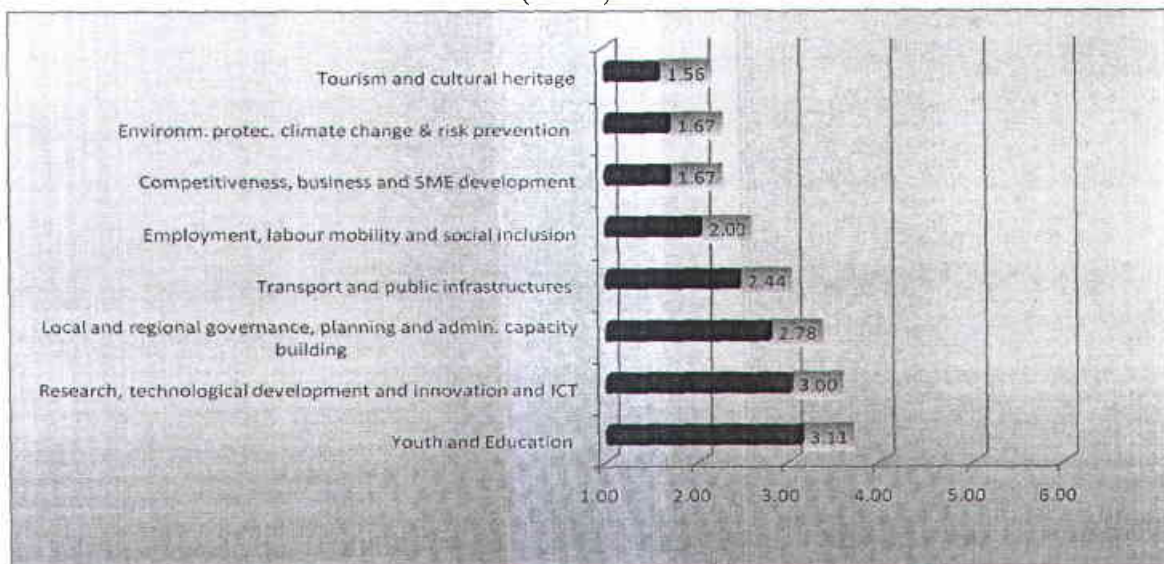
Preferirana područja suradnje s paralelnim institucijama

Bosna i Hercegovina: rezultati su između 1 (nisko) i 6 (visoko)

- Konkurentnost, poslovanje i razvoj malih i srednjih poduzeća, trgovina i investicije
- Zaštita okoliša, klimatske promjene i sprječavanje rizika
- Turizam i kulturna baština
- Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna uključenost
- Mladi i obrazovanje
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije i ICT
- Transport i javne infrastrukture
- Lokalno i regionalno upravljanje, planiranje i jačanje administrativnih kapaciteta

Crna Gora: rezultati su između 1 (nisko) i 6 (visoko)

- Turizam i kulturna baština
- Zaštita okoliša, klimatske promjene i sprječavanje rizika
- Konkurentnost, poslovanje i razvoj malih i srednjih poduzeća
- Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna uključenost
- Transport i javne infrastrukture
- Lokalno i regionalno upravljanje, planiranje i jačanje administrativnih kapaciteta
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije i ICT
- Mladi i obrazovanje

Potvrđujem da ovaj prijevod u potpunosti odgovara originalu, koji je sastavljen na engleskom jeziku

Datum: 28.12.2015. godine

Stalni sudski tumač za engleski i njemački

Marina

